

בדין סוכה בשמיני עצרת בס"ד.

על דבר מנהג הרבה גדולי וקדושי ישראל שלא לאכול בליל שמיני עצרת בסוכה, וכמה מהם אין אוכלים גם ביום דק מקדשין ואוכלין פת הבאה בכסנין [כביצה דבעי סוכה לדבדי הכל ביו"ט אחר קידוש שאוכלו לצאת ידי קידוש במקום סעודה] אחריו ומברכין ברכה אחרונה ואח"כ אוכלין כל הסעודה בבית.

[א] והנה המנהג שלא לאכול בלילה מובא בטור או"ח [סי' תרס"ח] וכתב שאינו מנהג, ובמג"א שם [ס"ק ב'] מביא מהגהות מנהגים ליישב קצת מנהג ההמונים לאכול [ביום] רק חצי סעודה בסוכה ודחאו יעו"ש וקדמו הב"ח [סי' תרס"ו] יעו"ש באורך ועם כל זה בספר קיצור של"ה שהיה אחריהם כתב נוהגין בשמיני עצרת אוכלין בסוכה רק דבר מועט ואח"כ הולכין מן הסוכה ע"כ, הנה שהי' גם בימיו [עדיין] מנהג פשוט כן, ומה שייחסו מג"א למנהג המונים בהגהות מנהגים לא כתב לשון המונים רק מנהג קצת בני אדם אלא שכתב שלא כתוב מנהג זה בשום מקום אבל הא נ"ל ראייה ברורה מהתנחומא פ' פנחס [סי' ט"ו] כו' עיי"ש, ולפי שלא נתחורה ראייתו להמג"א ע"כ כתב דיישב רק קצת וייחסו להמונים.

ובאמת דחייתו חלושה דאי צריך כל הסעודה בסוכה אכתי לא יתפללו בלב שלם משום הסעודה ומה הועילו בזה בתקנתם וע"כ דסגי בדבר מועט וזה אפשר אפי' יהי' תפלתו שלימה דכי אמר מוריד הגשם במוסף אתי מיטרא עדיין יוכל לאכול מעט מיד אחר התפלה בסוכה עד שלא ירדו בה כדי שתסרח המקפה, ובאחת פשטות לשון התנחומא הי' נראה דנפטרים לגמרי וכן בב"ח שם מביא מנהג קצת שלא לאכול בסוכה ביום כלל ונתלין ג"כ בתנחומא הנ"ל ע"ש, אלא שאותם בני אדם מסתמא אוכלין בלילה דרחוק שלא וקיימו ההלכתא מיתב יתבינן כל עיקר וטעם התנחומא לא שייך בלילה דאכילת הלילה לא יעכב לתפילת הגשמים למחר במוסף, ואותן שאין אוכלים בלילה פ"כ (צריכים) לאכול עכ"פ מעט ומקצת סעודה ביום.

ובאמת לפי טעם הב"י על המנהג שאין אוכלין בלילה שהקשה במג"א הא גם ביום מזכירין שמע"צ בבהמ"ז הי' אפשר לומר דזה ג"כ טעם שגומרין הסעודה בבית ומברכין בהמ"ז בבית שלא יהי' סתירה, אלא דזה לא יספיק למנהג הנ"ל לאכול פת בכסנין ומברכין מעין ג' בסוכה דג"כ מזכירין שמע"צ, ואפי' לטעמו דמג"א שם וקדמו ג"כ הב"ח שם משום שלא והי' נראה כמוסף מה דפשיטא להו דבהפסק הלילה סגי לא ידעתי מנ"ל, ומ"ש המג"א [וכן בב"ח בס"י תרס"ח] מסימן תרס"ו בהג"ה לא דמי דאחר החג ידעי דליכא מנות סוכה משא"כ בחג דיחשבו שמע"צ מכלל חג הסוכות, ומה שלא אכלו בלילה לא יועיל להיכר על אכילת היום וכמו בשינה שמביא מג"א שם בשם המרדכי דליכא היכרא ולא מהני ההיכר שלא בירכו באכילה גם אשינה שאחריו וע"כ דהיכר באותה שעה במעשה בעינן ולא יהני היכר בענין קודם לשל אחריו, וא"כ י"ל מהאי טעמא אוכלין גם ביום רק מקצת והשאר בבית להיות היכר באותה סעודה ג"ם [ב] אלא שיש לעיין מהגמ' [מ"ח א] מדליק בה הנר להיכר וזהו כפי הנראה לכאורה רק בלילה דביום שרגא בטיהרא מאי מהני ולא שייך הדלקת נר ואכתי איזה היכר יהי' ביום וע"כ דכל דעביד היכרא בלילה סגי ביום גם בלא היכר ונגד מה כתבתי, אבל שוב מצאתי

בבעל העיטור ח"ב הנד"מ בחלק עשרת הדברות ה"ב סוכה ש"ה [דף ל"ח רע"ד] הקשה אהמפרשים (בגמ' שם) הא לן כו' דריב"ל אימר לן ורחב"א להו ואיפכא היל"ל דרחב"א מבבל וריב"ל מא"י [ועי' בהר"ן לשם מזה ובריטב"א וספר המנהיג ועי' בתוס' שם] [מ"ד א] ד"ה והא מייתי ג"כ מזה יעי"ש] וע"כ מפרש איפכא דבמקומו דרחב"א שהוא מבבל [כצ"ל] פוחת בה [כצ"ל] ד' שמתיראין להדליק הנר ביוםשלא יאמרו הפרסים כשפים הן ובמקומו דריב"ל מדליק הנר ע"כ, ומדבריו אדרבא ראייה למה שכתבתי דלא מהני היכר דלילה ליום דמה שאי אפשר בהדלקת נר בבבל הוא רק ביום ואי סגי בהיכר דלילה תסגי במה שהדליקו בה הנר בלילה וע"כ דאף שעשו היכר בלילה צריך לעשות עוד היכר ביום בפ"ע, [ולפמ"ש בגיטין [י"ז רע"א] דחברי בבבל לא הניחו להדליק נר ביום אידם אפשר דזמנין דמיקלע בשמע"צ וגם בלילה לא יכול להדליק, אך הוא לא נחית לזה וגם בתוס' שבת [מ"ה א] ד"ה מקמי כתבו דלצורך אכילה היו מניחים ע"ש]: [ג] ואיברא דלפירוש זה משמע דכל שיכול לעשות היכר בהדלקת נר אפי' בידו ג"כ לפחות ולפסול הסוכה לגמרי א"צ דסגי בהיכרא כל דהו, [ואע"ג דבהיכר שכתב המרדכי דאין מברך לא סגי, היינו לפי שאינו דבר הניכר לכל כ"כ דאולי בירך בחשאי וגם הוא רק כרגע בתחלת הסעודה] א"כ לדידן נמי בשמע"צ כיון דראוי לישוב רק משום נראה כמוסיף תסגי בהיכרא דנר ובסוכה גדולה במאני מיכלא ולא לאכול בבית כיון דבהיכרא כל דהו סגי שיוכל לישוב בסוכה אפי' בדאפשר לפחתה ולא חיישינן למוסיף.

אך באמת פירוש הנ"ל צל"ע דאי דרחב"א בבבל איך פוחת ביו"ט כמ"ש בעצמו שם לפני זה ובערב יו"ט אי אפשר לפוסלה דצריך לה לשמע"צ, ודחוק להעמיד דברי רחב"א כמ"ד שם [מ"ז א] מיתב נמי לא יתבינן ודלא כהלכתא, ועוד דבירושלמי שם [פ"ד סוף הלכה ה] איתא דברי רחב"א אלו משמי' דרב ובאור זרוע גדול הנד"מ [ח"ב סי' ש"ך] העתיק גם מהגמ' הגירסא רחב"א אמר רב וכן בשבלי הלקט [סימן קי"א] ד"ה תנן העתיק אמר רב כו' פוחת כו', ובספר המנהיג [הלכות סוכה סו"ס ו] הגירסא רבא ונראה דט"ס וצ"ל רב וראיתי בפירוש הרב החרדים הנד"מ על הירושלמי ברכות בפ"ו הלכה ו [דפוס זיטאמיר דמ"ד ע"ב] כתב דגם בירושלמי לא גרסינן בשם רב יעו"ש אבל הר"ן בפרק ע"פ [דף יט ע"ב] העתיק ג"כ מהירושלמי בשם רב וכן בבעל העיטור שם העתיק מהגמ' רחב"א לבד אבל אח"כ כתב והכי ארחב"א אמר רב בגמ' דילן הנה דגריס גם בגמ' אמר רב ורב הוא דס"ל שם [מ"ו סוע"ב] דיתבינן, ואולי י"ל דמפרש השתא פוחת ד' אסכך [ולא כמ"ש שם לפני זה אדופן של פס ד' יעו"ש] ובסוכה גדולה ובשמיני יושב במקום המסוכך ובתשיעי יושב במקום הפחת וע"כ במי ד' דגברא באמתא יתיב שהוא ו' טפחים וכשפוחת ד' טפחים רובו חוץ לסוכה, אבל עדיין צ"ע דהא דנקט מדליק הנר דבהכי סגי בסוכה קטנה וכשא"א מעייל מאני מיכלא גם בסיכה קטנה וזה אפשר גם בבבל ולמה לי' לפחות, וגם רי"ף ורש"י וכל הראשונים כולם לא פירשו כן ולפי פירוש דידהו מבואר דכל דאפשר לפחות לא סגי בהיכר דנר או מאני מיכלא ובעינן לפסלה דוקא שלא יהי' עליה שם סוכה, [וזה ראייה ג"כ לדברי רמב"ן במלחמות שם דפיסול שכתב רי"ף בהדלקת הנר אינו פיסול גמיר יעו"ש] ולהמפרשים פוחת ד' שהוא מקום חשוב סגי אפי' יש בהנשאר שיעור סוכה והוא יושב שם דאיכא הכירא בפחיתה זו, נראה דזה ג"כ דוקא באין לו מקום להוריד כליו [ומיהו עי' בחידושי הריטב"א לשם

משמע דמפרש הורדת כלים היינו ג"כ רק להיכר והוא כדברי הב"ח [סי' תרס"ו] יעו"ש, ונראה דפחיתת מקום ד' דחשיב סגי דלא גרע מהורדת כלים יעו"ש וצל"ע היטיב, ורש"י פירש אין לו מקום אחר לאכול עיי"ש ולא על הורדת הכלים לבד שלא יהי' לו היכר] ואין יכול לפחות כולה ולישב תחת אויר הרקיע מפני הרוח וכיוצא ומשום דאי אפשר סגי בהיכרא ובעינן הכירא דעדיף טפי כל מה דאפשר ולא סמכינן להוציא מחשש נראה כמוסיף כשאפשר בענין אחר, ולדידהו שפיר י"ל דמהאי טעמא נראה לדידן בשמע"צ אוכלין בבית ולא סגי בהכירא כל דהו כנ"ל דאפשר לקיים מיתב יתבינן בדבר מועט שיאכל כנ"ל, והא דאין אוכלין בלילה ג"כ מקצת סעודה מיהת בסוכה, [ואף לטעמי דב"י יאכלו כזית באמצע סעודה בסוכה] י"ל מפני הטורח בלילה לילך ממקום למקום באמצע סעודה וסגי לקיים מצות הישיבה בדבר מועט שביום לבד ג"כ, ועכ"פ למדנו מבעל העיטור דשפיר שייך הא דמדליק הנר גם ביום ונדחה מיהת הראיה לסתור משם ושוב מסברא י"ל כמ"ש: [ד] אלא דלפ"ז דכל הטעמים שאין אוכלים בלילה שייכי גם ביום א"כ מוכח מתנחומא הנ"ל דיהיב טעמא דתפלת גשמים דלא ס"ל טעמים הנ"ל ובלילה דלא שייך טעם זה צריך לישב, ומיהו באמת המעיין שם בלשון התנחומא לא משמע כלל לחלק בין יום ללילה ובין מקצת סעודה דסתמא אמר ולמה התירו חכמים להפטר מן הסוכה ביו"ט האחרון של חג כו', וגם דקדקתי בלשון התירו חכמים דמשמע שהי' חיוב מדינא וחכמים התירוהו והרי באמת כל חיובו דרבנן וחכמים לא חייבו יותר ולא שייך על זה לשון התירו רק היל"ל לא חייבו או לא הצריכו לישב בסוכה, וע"כ נראה דהתנחומא כמ"ד שם [מ"ז א] דמיתב נמי לא יתבינן [ולאיכא דאמרי שם ס"ל לר' יוחנן כן והמדרשות הם אגדות א"י מחכמי א"י ולא נזכר בהם מאמוראי בבל וגרירי מסתמא בתרי' דר"י] רק דס"ל דהפלוגתא רק האידנא דבקיאי בקביעא דירחא ורק משום מנהג אבותינו אבל בזמן דלא בקיאי והי' הדבר אצלם ספק באמת ודאי לדברי הכל צריכים להחמיר בספיקא דאורייתא ולישב, אלא דבזמן רב ור"י כבר היו בקיאים אף דקידשו עדיין בא"י עפ"י הראיה וכמבואר בביצה [ד' ב] דר' אסי [שהי' בזמן רב] הי' בקי וכן ר"ז אמר שם והאידנא ידעינן כו' ע"ש ברש"י ד"ה קים לן ומשום מנהגא בעלמא הוא דס"ל דלא יתבינן, ושוב ראיתי בחידושי הריטב"א לסוכה שם שכתב כן ע"ש שתמה איך אפשר דלא יתבינן והוא ספיקא דאורייתא ותירץ כנ"ל דקאי בזמן הזה דבקיאינן ומשום מנהג לבד ס"ל דלא מזלזלין ביו"ט ע"ש.

ושפיר הלשון ולמה התירו כו' היינו עתה דבקיאי דבימי אבותינו היו יושבים ובכל חומרי יו"ט מחמירין גם עתה כמנהג אבותינו ובזה התירו ולא חייבו לעשות כמנהג אבות ועל זה אמרו כדי שיתפללו כו' והוא טעם על פיטור הישיבה לגמרי גם בלילה ואע"ג דבלילה לא שייך טעם זה כיון דהוצרכו לפטור ביום ע"כ אין לחייבו גם בלילה דאין היום חלוק ואי אפשר לחייב במקצת ולפטור בקצתו, ואף שאמרו בריש פסחים [ב' ב] דפלגי רבנן בין יממא ללילא היינו בדשייך לחלק ולא בזה לענין מצות סוכה דאין טעם לחלק כלל והמצוה ביום ולילה בשוה וכיון דהוצרכו לפטור ביום התירו חיוב דשמע"צ לגמרי, ולפ"ז אין ללמוד מהתנחומא כלל לדידן אליבא דהלכתא: [ה] ונראה דברי בעל הגהות מנהגים שמסתייע מהתנחומא להלכה דס"ל איפכא ממ"ש דבאמת בימי רב ור"י ורב הונא בר ביזנא ור"י בר"ש בר שילת עדיין לא בקיאי בבבל.

וכמבואר [בר"ה כ"א א] דאף רבא ור"נ לא בקיאי [וגם שמואל שאמר שם [כ רע"ב] יכילנא לתקוני כו' א"ל מדהא לא ידע כו' ע"ש] ומ"ש בביצה שם דהאינדא בקיאי היינו אחר שנתבטל קידוש הראי' ונקבע חשבון העיבור שבידינו וכמ"ש בשיטה מקובצת ביצה שם ובחידושי המאירי לשם וברמב"ם [פ"ה מהל' קה"ח הל"ה] ע"ש, וגם ר"ו שאמר שם דהאינדא כו' צ"ל דהאריך ימים עד אז, ולפ"ז מאן דיתיב לבר מסוכה בשמע"צ היינו אף דאין בקי מספק לא חיישינן דאינו ספק שקול רק חשש רחוק כמ"ש בר"ה [י"ט ב] דמימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר דלא אצטריך וכן שם [כ"א א] רק דזמנא חדא אשתכח, וא"כ מ"ש בתנחומא התירו כו' דמשמע דהי' אסור והאינדא התירו כנ"ל היינו למ"ד דיהבינן בזמן דלא ידעו וכנ"ל דגם להך מ"ד הוא רק אז וההלכתא דבגמ' ג"כ רק אז דלא בקיאי ובזמן שקידשו עדיין על פי הראי' והוא מדברי אמוראי קמאי ולא ככל סתמא דגמ' דבימי רבינא ור"א ואף שנאמר סתם כיוצא בו הרבה בתלמוד רמ"מ הוא מימרא דקמאי ונלמד לפ"ז מהתנחומא היתר בשמע"צ לגמרי ואינו נגד הגמ' כמ"ש ב"ח ומג"א, ואף דבגמ' מיתב יתבינן סתמא משמע כל היום ובכל הסעודות זהו רק אז, ומה שנהגו לאכול מקצת הוא חומרא בעלמא לעשות זכר למנהגאבותינו גם בזה וכיון שאוכלים רק קצת ידעו שאינו בתורת חיוב ושפיר יתפללו בלב שלם ולא יחושו אם ימנעם הגשם גם מאכילה מועטת זו כיון דאינה חיובית ואם ימנעו יומנעו, משא"כ כשיאכלו כל הסעודה דיבואו לחשוב שהוא חיוב ולא יתפללו בלב שלם, וגם י"ל דחשו לנראה כמוסיף ורק אי חכמים תיקנו וחיבו הרי איכא חיובא דרבנן באמת ולא שייך בל תוסף בזה כמ"ש הרשב"א בחידושי לר"ה [ט"ז א] ודמהאי טעמא אוכלין וישינים בסוכה בשמע"צ אף דבקיאי יעו"ש, אבל לפמ"ש מתנחומא דחכמים התירו האינדא דבקיאי לבוא להחמיר מעצמנו שייך נראה כמוסיף אף שמתכוין זכר למנהג אבות בעלמא וע"כ עבדי הכירא דאכלי רק מקצת ובלילה כלל לא מפני הטורח ונתקיימו שפיר כל המנהגים עפ"י התנחומא ואין סתירה מהתלמוד ג"כ: [ו] והיה נראה לכאורה לפרש דברי התנחומא בדרך אחר ובדקדוק הלשון להפטר ולא אמר לצאת או שלא לישב, דס"ל הא דמיתב יתבינן לא שהי' תקנת חכמים על זה ביחוד לעשותו חובה ומצוה לישב דא"כ הי' (צריך) לברך ג"כ אקב"ו כיון דנצטוינו מפי חכמים על זה ומדלא מברכים ע"כ דלא תקינו זה לתקנה ומצוה בדבר זה בפרט, אלא דמכללא שתקנו יו"ט שני בעלמא וחשו לספיקא דיומא נלמוד מעצמינו לחוש גם בזה ולישב, אבל אין מצות חכמים פרטית על זה ביחוד וע"כ לא שייך לברך אקב"ו על זה דלא מסתבר להו שיהי' מצוה ועם כל זה יתקנו שלא לברך דכיון דהוא מצוה צריך לברך ככל מצות ובזה דלא מברכין הכונה דלא תיקנו בזה מצוה פרטית שיצטרך לברך כנ"ל, וקצת משמע כן נמי לישני' דר"י שמיני לזה ולזה ללישנא קמא דמודה דיתבינן רק דאין מברכין [ומשמע דקיי"ל כן דהא קיי"ל רב ור"י הלכה כר"י והכא אפסוק הלכתא דיתבינן ואף דכל כללי הלכות אינם כשנפסק בגמ' נגד זה זהו בדחזינן בהדיא כן אבל בסתמא יותר י"ל דפסקו כלישנא שנא קמא וככללא דכר"י ולא להעמידו נגד הכלל] איך שייך לקרותו שמיני לסוכה משום דאין מברכין לבד כיון דיתבינן וברכות אין מעכבות, וע"כ כמ"ש דלענין מצוה דסוכה הוי ח' דלא תקינו בזה מצוה מיוחדת ופרטית דע"כ אין מברכין רק דאנן ממילא מחמירין מצר חשש הספק דחשו לה בעלמא כנ"ל, ונ"מ בזה אי קבעוהו למצוה

י"ל לענין למיעבד טצדקי למיפטר נפשי' דגבי מצוה גמורה אין לעשות וכמ"ש במנחות [מ"א א] ואדרבא יש לחזר ולהביא עצמו לידי חיוב כמ"ש תוס' [פסחים ק"ג ב] ד"ה ואין ומסתמא גם במצות דרבנן כן, אבל בזה דלא נקבע למצוה רק דאנן חיישינן מפני הספק שפיר יכול לכתחלה לבקש טצדקי להפטר מזה, וי"ל דזהו כונת לשון התנחומא שהתירו להפטר היינו לעשות טצדקי להפטר, וזהו שאמר כדי שיתפללו כו' דאי הוא מצוה גמורה ככל מצות, הגשמים סימן קללה שבאים לבטל ממצוה וכ"ש שאין לבקש על זה אבל השתא שפיר יבקשו בלב שלם וכשירדו גשמים ויפטרו יפטרו כיון דיכולין להפטר דאינו מצוה חיובית הקבועה: [ז] עוד הי' אפשר לומר בזה על דרך זה ובענין אחר קצת דקאי אדלעיל שם דקאמר ילמדנו רבינו מהו לאכול בחג חוץ לסוכה כך שנו רבותינו ר"א אומר י"ד סעודות חייב כו' עיי"ש, ומבואר דאף דמציינן אקרא דביום השמע"צ הך ילמדנו קאי אימי החג דסוכות שנקרא חג סתם וכדמייתי על זה המשנה דפלוגתא דר"א וחכמים בשבעת ימי החג ודרך תנחומא בכמה דוכתי כן לפתוח בילמדנו דלא שייך לענן המקרא דפתח רק אח"כ מסיים לעניינו, והנה ודאי אין כונת השאלה אאכילה גמורה דמה ס"ד להתיר ומקרא מפורש בסוכות תשבו שבעת ימים וגם אין ענין פלוגתא דר"א דמייתי על זה כלל, וע"כ כונתו דוגמת הך פלוגתא והיינו אי רשאי לאכול בכל ימי החג דברים שאין צריכים סוכה פירות וכיוצא בו שיאכלם חוץ לסוכה ולא יאכל בסוכה או חייב לאכול בסיכה דוקא מיהת ועל זה מייתי הפלוגתא דר"א וחכמים דפליגי בזה, ולפ"ז י"ל דעל זה קאי מ"ש אח"כ ולמה כו' היינו דגם ר"א לא אמר אלא י"ד סעודות בז' ימי החג אבל בשמע"צ אף בחוץ לארץ דמייתב יתבינן חודה דליכא חיובא לאכול שני סעודות בסוכה ויכול לאכול פירות וכיוצא דברים שאין צריכים סוכה ולפטור נפשי' מסוכה ועל זה אמר למה התירו כן ולא קבעוהו כעין דאורייתא לחיוב, וע"ו אמר כדי כו' דכיון דאין חיוב לאכול בסוכה דוקא ויוכל לפטור נפשי' לאכול פירות יוכל להתפלל (על) גשמים ושיפטר ע"י גשמים ג"כ כיון דהתירו להפטר, וי"ל דשייך שפיר על זה ג"כ לשון התירו כיון דקאי על החיוב דאינו חיוב גמור כשאר מצות וכשל תורה דסוכה רק התירו מכללו להפטר כו' ולפ"ז אין ללמוד מכאן פיטור לגמרי כלל, אלא דסיום הלשון שם ולכך נפטרין מן הסוכה כדי כו' ע"ש משמע דאין כונת הלשון להפטר לעשות בענין שיפטר וכמ"ש רק לשון נפטר מחבירו ויוצא הוא, וגם דחיק לפמ"ש מ"ש בפשיטות ולמה כו' ואנה נזכר שהתירו זה ששואל ולמה, ובשלמא לפמ"ש לעיל י"ל דשואל ממעשים בכל יום ומנהג העולם שהי' גם אז שלא לאכול, אבל מ"ש לעשות להפטר זה אין מצוי כלל וגם אכילת פירות אין מצוי כ"כ ביו"ט דבסתמא אוכלין פת וסעודה גמורה, וגם הא אנן קיי"ל כחכמים לא כר"א ומנ"ל דלר"א אינו בשמע"צ בח"ל ג"כ כן והוא דנקט י"ד סעודות משום דבא"י הי' וע"כ העיקר כמ"ש לעיל: [ח] ומיהו מ"ש לעיל להעמיד גם והלכתא מיתב וכו' דבגמ' ברורות ראשונים דלא בקיאי, דחוק דרש"י [חולין מ"ט סוע"א] ד"ה ואין כתב ובישיבה האחרונה נפסקו ההלכות הללו הפסוקות סתם כגמ' ע"כ והיינו בימי רבינא ור"א שסידרו הגמ' ובימיהם כבר פסק קידוש הראיה וכמ"ש רמב"ם [פ"ה מהל' קה"ח] דהי' רק עד ימי אביי ורבא ע"ש, וא"כ אכתי דברי התנחומא נגד ההלכתא שנפסקה בגמ' ואין לנו אלא דברי התלמוד.

ואף דיש דברים שאנו עושין ע"פ המדרשות וס' חיצונים נגד התלמוד כמ"ש תוס' [ברכות י"ח סע"א] ד"ה למחר ובכמה דוכתי. היינו בדבר שפשט המנהג בכל ישראל ולא בזה הרוב הפוסקים פסקו כדברי התלמוד ודאי אי אפשר לאיזה יחידים לנהוג כאיזה מ"ד נגד התלמוד, וכ"ש בזה דבתלמוד עצמו ג"כ יש מחלוקת אלא שנפסק הלכה כחז"ל וי"ל דהמדרש קאי לאידך מ"ד וכ"ש כשנוכל לדחוק להשוותם כמ"ש ב"ח ומג"א או כהנ"ל: [ט] אבל נראה לדון בזה מטעם אחר שאין מנהג הנ"ל נגד התלמוד, לפמ"ש התוס' [מ"ז רע"א] ד"ה מיתב החילוק בין סוכה ללולב לפי שפעמים שסוכתו עריבה עליו לאכול בה ע"ש וכן הוא בהרא"ש שם וכן בטור סי' תרס"ח כתב ולא שייך בישיבתו לומר האיך נעשנו חול שכן דרך בני אדם לפעמים לישב בצל סוכה אפי' שלא לשם מצות סוכה ע"כ, והנה מ"ש לשון פעמים אין כונתו על הזמן שאם באיזה זמן הסוכה עריבה אוכלין גם בזמן שאין עריבה דזה ודאי אי אפשר כיון דאו אין עריבה הרי ע"כ יושב משום המצוה ועושהו חול, רק קאי על האדם שאף שאין דרך לישב תדיר וכל היום דרכן כן איזה פעם וכל דיושבין איזה פעם מצד עריבות נוכל לומר דבשעת אכילה כן אבל לעולם באותו זמן ויום השמיני דרך בנ"א לישב איזה פעם מפני עריבות הצל סוכה, ולפ"ז זהו לדידהו דחביל להו עלמא ואף בארצות צרפת וספרד משכן בעלי תוס' ורא"ש וטור שכתבו דדרך לפעמים כן ע"כ הי' כן שם דגם באותן מדינות האויר קצת חם מבמדינות אלו, וגם נראה דיש חילוק זמנים בזה כפי דרך דירתם והנהגתם [ובזמנם יש שאכלו סעודת ליל שבת בחצר מפני האויר או הזכוכים כמו"ש בש"ע [ס"ס רע"ג] ואין זה מצוי אצלינו כלל] ובזמנינו ובמדינתנו ידוע שאין דרך שום אדם בשום פעם באותו זמן דשמע"צ לישב וכ"ש לאכול סעודת יו"ט בסוכה מפני עריבות אי לא משום מצוה וכשישב לסעוד שם ידוע לכל דאינו אלא מפני המצוה ושעושהו חול ואין לישב לפ"ז.

[י] ובקרוב נתנאל על הרא"ש [אות כ"ז] למד מהנ"ל דאם באותו היום עת צינה או רוחות או שום שינוי אויר אין ראוי לאכול בסיכה בשמיני ספק שביעי ע"כ. והנה הוא נקט כשיש איזה גריעותא עוד בסוכה מבבית ובאמת אנן בעינן שיהי' עודפעמים עריבות שם, והך פעמים היינו ודאי שיהי' דבר מצוי קצת עכ"פ כן לעשות איזה פעם מפני העריבות ולא כשיעשה כן איזה אדם באיזה פעם רחוק מפני איזה סיבה רחוקה ושאין מצוי אלא על דרך הזרות דודאי אי אפשר לתלות על הסתם בזה, ובמדינותינו כמעט רוב השנים יש קצת צינה ושינוי אויר באותו זמן דשמע"צ שאין ערב כלל ישיבת סוכה ואפי' בזמן החם אין שום עריבות לשום אדם לישב איזה פעם אז בסוכה מבבית אם לא על דרך רחוק וכ"ש לסעוד הרוב סוכות הם רחוקים מבית המבשלים יותר מהבית ווש טורח בהבאת המאכלים, וגם רוב סוכות הבנויות עראי אין דירתם נאה כדירת הבית, וגם התולין בסדינין המצויירין לפמ"ש הב"ח שם [בסי' תרס"ו] דפשט המנהג ברוב העולם להוריד כל מצעות הנאים ביום ז' לחוש לדעת רש"י לעשות היכר גם לדין ביום ח' ומשמע בא"ר שם דר"ל כל הכלים של נוי סוכה [ויעמש"ל לדחות זה] ואם אין מורידין כתב להניח נר או כלי מאכל ע"ש, והנחת הנר מאוס בבית דירה דע"כ אין מניחין בסוכה וא"כ אין ערב לישב ביו"ט ובשעת סעודה בדירה כזו, אלא דבזמנם ובמקומם שהי' עריבות לישב בסוכה אותו עריבות גרם להם לישב אף שאין הדירה נאה

ושיש טורח יותר וכל שאין עריבות הוי עוד גריעות על הרוב ואין עושין אם לא למצוה וא"כ אין ראוי לישב כלל לעולם, ומה שאוכלין מעט היינו לזכר מנהג אבותינו שבבבל וכיוצא וכיון דיוצאין מיד ואוכלין עיקר הסעודה בבית הוי ניכר דאין עושה חיל רק זכר בעלמא עביד: [יא] ובדרכי משה [שם אות ב] כתב לענין שלא לישן מטעם זה דאין דרך לישן בסוכה בלא מצוה ע"ש ובאמת האידנא במדינתנו גם אכילה אין דרך כלל כמו שינה, וע"ש כתב אף לפי טעם הרא"ש וטור כו' ע"ש משמע קצת דמרדכי וראבי"ה לית להו טעמייהו או דהם לית להו דמרדכי וראבי"ה ואינו מוכרח והיכר דברכה לבד ודאי לא סגי דיטלו לולב.

ג"כ בלא ברכה, וי"ל גם טעם דפעמים עריבה לבד לא סגי כיון דרק פעמים עריבה מאן מפיס לתלות בעריבות והרי בשמיני בא"י ותשיעי בח"ל כשאין לו מקום להוריד כליו בעינן היכר דוקא שלא יהי' כמוסיף ולא סמכין דיתלו בכך, ואפ"ת דאין לו מקום מלתא דלא שכיח ולא יתלו כשאינו מצוי עכ"פ יתלו דסוכתו עריבה וע"כ דבלא היכר לא יתלו בעריבה רק כמוסיף, ורחוק לחלק בין חשש נראה כמוסיף דחמיר לחוש שעובר על בל תוסיף לא מהני בלא היכר אבל ח' ספק ז' בח"ל דידיעי דיש ספק ועושין ב' ימים יו"ט ליכא חשש נראה כמוסיף רק חשש דעושהו חול וע"ז מהני לתלות בעריבות גם בלא היכר, דאין בזה טעם ברור ורש"י מצריך באמת היכר בח' בח"ל ג"כ אך הרא"ש פליג על זה וכתב שלא ראה מי שעשה כן, וצ"ל כראבי"ה הנ"ל דבשמיני בח"ל רק אוכלין ואיכא היכר מה שאין מברך, אבל מי שאין לו מקום דצריך לישן שם ג"כ וכן לישב כל היום אחר הסעודה דג"כ אסור לראבי"ה כמ"ש מהרי"ל והובא במג"א בקיצור בע"כ צריך היכר אחר ואהני דגם בח' בשעת שינה וישיבה כל היום צריך היכר הנ"ל ולא בט' דוקא, ואפ"ל דזהו ג"כ כונת רש"י הנ"ל דמצריך ההיכר בח' היינו משום שינה וישיבה דקאי התם בט' הכי נמי בח', והא דלא כתב ראבי"ה לישן ע"י היכר מאני מיכלא או נר אפשר לומר דלא ס"ל שיועיל הנר לגמרי דלענין עריבות לא מהני היכר הנ"ל דהוא מאיסותא לבית דירה והיפך העריבות כנ"ל, ומאחר דלא נפסלה סוכה בשביל זה לא יתלו מזה דיושב לעריבות טפי מלמנוה דכמו דאין ראוי אי למצוה כך אין ראוי אי לעריבות ואם איזה סיבה אחרת מכריחתו לעשות מה שאין ראוי אכתי לא ידעו משום מה יושב, ורק שם שאין לו מקום שפיר זה מוכיח על זה דהמקום צר לו, ובסוכות דהי' אסור הוכרח להחזיקם באיזה מקום צר ועתה שאין מצוה מכניס שם ע"כ רק שם מהני זה להיכר, ולפ"ז אתי שפיר גם דברי רש"י הנ"ל ולא קשה קושית הרא"ש עליו יעו"ש דהוא כתב זה רק שם כשאין לו מקום דע"כ צריך לישן ולישב שם ג"כ ועל זה בעי היכר גם בח' וההיכר מועיל ע"ז.

אבל כשיש לו מקום להוריד אין ישינין ויושבין בח' אפי' ע"י היכר דלתלות בעריבות לא יועיל ובשעת אכילה אין צריך היכר ושפיר לא אמר זה כשיש לו מקום וכן אין עושין כן דכולי עלמא אית להו מקום ורק אוכלין לבד כנ"ל: [יב] ומיהו אי נחליט כדרכי משה הנ"ל דשינה אין דרך א"כ ע"כ ראבי"ה לית ליה הנ"ל דא"כ למה לי' טעמא דאין מברכין תיפוק לי' משום דאין דרך לעריבות, אבל באמת לא ידעתי טעם ברור לזה לחלק בין שינה וכפי הנראה כשחביל עלמא כמו שירצו לאכול שם בצל סוכה הנ"ל לישן, והד"מ כתב כן לפי מקומו וזמנו כפי הנראה כפי מה שהי' נהוג אז לפעמים.

ובעת החום ביותר כפי הנהוג היום אצלינו אדרבא דרך טפי לישן בחצר וסוכה וכדומה מקום אויר מלאכול שם אלא שאין זה מצוי במדינות אלו בחג. ובסי' [תרל"ט ס"ב בהג"ה] מביא ממרדכי שאין ישינים מפני הצינה ומשמע דמסתמא הוא כן במדינות אלו ואפי' אי אין מצטער עריבות ליכא אבל אז גם אאכילה ליכא עריבות כלל, ואולי מ"מ אאכילה יארע לפעמים ושוב ראיתי בא"ר [ס"ק ו] השיב ג"כ על זה, ואפשר דבבבל דחביל עלמא טובי גם בתשרי כמ"ש [בר"ה כ' א] הוי רגילי כולי עלמא בשינה לבקש צל סוכה לעריבות אבל באכילה הי' רק לפעמים, והא דבעינן היכר ע"י הברכה היינו כשהוא רק פעמים לעריבות ולא ידעו לתלות אבל במה דרגיל ומצוי תדיר גם בלא היכר יתלו בכך וראבי"ה לפי מקומו דיבר [ומ"ש במרדכי בשמו ראי' מהגמ' דהישן בת' ילקה לשון דיעבד ע"ש, י"ל דנקטי לשון דיעבד לענין היכי דליכא עריבות ג"כ, ואפשר דאפי' למ"ד דגם בלא כונה איכא בל תוסיף היינו בסתם אבל בניכר וגלוי שהוא רק לעריבות מודה דליכא משום ב"ת וע"כ הקושיא בדליכא עריבות וע"כ אמר לשון דיעבד] אבל בבבל שפיר ישינים ג"כ.

ובזה סרה קושית הנו"ב [קמא או"ח סי' מ'] אראבי"ה מהגמ' בהא דר"ה בר ביזנא ואין צורך למה שדחק שם ע"ש. והא דבט' צריך בבבל ג"כ היכר דכלים כנ"ל ולא אמרינן דיתלו בעריבות אפשר לומר לפ"ז דאמתני' דמוריד וכשאינן לו מקום קאי שם ומתני' דקתני סתמא מוריד דתנא בא"י קאי דליכא ספק ולדידהו לא חביל עלמא ורק פעמים ערב ועל הסתם כל אחד מוריד כליו ויושב בבית, ורק כשאינן לו מקום שאלו מהו וקאי בבבל נמי דכותי' כשצריך להוריד שיש רוחות ושינוי אויר דאין עריבה רק שאין לו מקום ובזה שפיר צריך היכר.

וכשיש לו מקום צריך לירד גם בח' ולא מהני הך היכר כלים כיון דאין לתלות בעריבות ורק כשאינן לו מקום אז מהני הך היכר להעיד על זה ושוב ממילא בח' דהוא ספק ז צריך לישב ע"י היכר זה ואין יכול לפחות ולפסלה, ואתי שפיר גם בזה דברי רש"י מקושית הרא"ש הנ"ל דלא כתב אלא אדהתם דמיירי כשכפי העת אין עריבות ובאין לו מקום דוקא דביש לו מקום צריך להוריד גם בח', והא דכולי עלמא יתבי היינו כשיש עריבות לפעמים ובזה שפיר מודה דאין צריך היכר.

וגם עפי"ז י"ל דהיכר דהתם שפיר הוא גם בשעת אכילה כיון דמיירי בעת שאין עריבות לא מהני היכר דברכה כמו בלולב כשאינן יכול לתלות בעריבות ואין לו מקום לא שכיח ולא יתלו בו ע"כ צריך היכר המוכיח דאין לו מקום כנ"ל, ובא"י דליכא ספק אף דיש לתלות בעריבות לא סמכינן בהיכר הברכה דלא סמכו על זה רק כשצריך לישב מפני הספק אבל שם דאין צריך צריך לפסלה ואף היכר נר וכלים לא מהני כיון דאפשר לפסלה ולא אמרו בהיכר אלא כשאי אפשר: [יג] ולולי דברי רש"י והראשונים הי' נ"ל עפי"מ"ש לפרש מ"ש הא לן, והא להו כדי שיבואו דברי רחב"א וריב"ל כל אחד למקומו, די"ל בח' ספק ז' דמדרבנן צריך לישב הרי הוא ככל תקנת חכמים דלא שייך לחוש לנראה כמוסיף ורק משום זלזול יו"ט דעושהו חול צריך טעם דפעמים עריבה וליכא זלזול וכשאינן עריבות דלא תיקנו חכמים לישב ממילא איכא משום נראה כמוסיף ג"כ.

ובא"י כיון דלעולם אין יושבין בח' ורק זה שאין לו מקום ויושב בהיכר כל דהו דנר וכלים סגי שיתלו בכך ע"י ההיכר, אבל בבבלדלעולם יושבין בח' מתקנת חכמים אי באיזה זמן ומקום אין עריבות וזה שאין לו מקום יושב ס"ל דלא סגי בהיכר כל דהו דעדיין יתלו טפי שיושב למצוה כבכל השנים והמקומות, ואף שמכניס הני כלים שאין מחמיר בו כ"כ כבחג וכמו דלא מברך ג"כ אבל מ"מ יושב למצוה כיון דרגילות שם לישב למצוה בח' תמיד מתקנת חכמים, וע"כ מצריך לפחות ולפסלה דוקא ולא מהני היכר כל דהו לפמ"ש דקאי אכשאין עריבות דליכא מצוה חמיר בבבל דהוא רק לפרקים מבא"י: [יד] ואפשר לומר עוד בזה לשיטת רש"י דצריך היכר גם בח' דיתבינן שלא יהי נראה כמוסיף [וי"ל אף באכילה לא סמכינן אהיכר דברכה שהוא רק בתחלה וליכא היכר בכל הסעודה] ויש לפרש פוחת ד' משום מקום חשוב ובסוכה גדולה וכמ"ש בחידושי הריטב"א לשם, ולפ"ד הך היכר גרע מהיכרא דנר וכלים שהוא בכלל הסוכה שעושה דבר שהיה אסור לעשות בחג, אבל הך פחותה והוא יושב במקום המסוכך הכשר דגם בחג ה' רשאי לישב בסוכה זו אפי' לכתחילה וההיכר רק מה שהוא עשה זה עתה משום היכר אבל בגוף הסיכה ובמקום ישיבתו עצמה אין שים היכר, וי"ל דרק בבבל דחביל עלמא ומצוי לישב משום עריבות ע"כ סגי בהיכר כל דהו, וכשיש מקום להוריד כליו הוי ההורדה היכר כמ"ש ב"ח וסגי בהא אף שגם בחג בלא הכלים נמי הוי סוכה כשירה מ"מ היכרא איכא ועדיפא מהך היכר דפוחת שהוא גם במקום ישיבתו ואם אין לו מקום פוחת ובהכי סגי נ"כ מאחר דחביל ומצוי לתלות בעריבות [וגם בט' נמי סגי בהא מהאי טעמא], אבל בא"י דלא חביל עלמא אף דפעמים עריבה הוא רק פעמים ולא רגיל וגם האי דאין לו מקום לא שייך לתלות בזה ולכן לא סגי בהיכר כל דהו ובעינן שיעשה בה דבר האסור לעשות בחג דזה הוי היכר גמור ומועיל גם שם, ושפיר כל אחד דיבר למקומו דוקא ולפרש לפ"ז דעיקר דין דמיתב יתבינן לא אמרו אלא בבבל דחביל עלמא ודרכן לעולם לישב מפני העריבות: [טו] ובזה אפשר לפרש התנחומא הנ"ל שלא יסתור לתלמודין, ועפ"י דברי הר"ן סוף סוכה [דף רנ"ד סוע"ב] סוף ד"ה והלכתא שכתב לחלק בין לולב לסוכה בלא טעם דעריבות שכתבו תוס' עיי"ש, וי"ל דמ"מ צריך לזה לפי טעמו דתנחומא משום תפלת גשמים וי"ל כיון דבבבל שבלאו הכי דרכן לישב לעריבות א"כ בלאו הכי לא יבקשו בלב שלם מפני העריבות וע"כ אין באין אז לשאול אלא להזכיר, ואף דר"א הוא דאמר כן [במשנה ריש תענית] ואנן קיי"ל כר"י דבחג שהוא סימן קללה אין להזכיר ג"כ, היינו לעיקר תחלת התקנה ובא"י דלא חביל עלמא כמ"ש בר"ה שם אין עריבות לרוב בנ"א לישב בסוכות עוד אחר החג רק לאיזה יחידים לפעמים באקראי ולא חיישינן להם, וכיון דתיקנו בא"י שוב גם בבבל מזכירין ואין משנין מהזכרה אף דלדידהו סימן קללה לרוב בנ"א כיון דאין שואלין אלא מזכירין אין ה"נ דאין מכוונין אז לשאלה ותפלה, וכיון דבלאו הכי אין מתפללין אז על גשמים שם בלב שלם שפיר חייבין ג"כ לישב בסוכה משום ספק ז אבל התנחומא אגדת ארץ ישראל מיירי ממקומות ח"ל שסביבות א"י בסוריא עמון ומואב דג"כ עושין ב' ימים כמ"ש רמב"ם [פ"ה מקה"ח הל' י"א] ושם לא חביל כבארץ ישראל ושפיר כדי שיתפללו בלב שלם התירו ליפטר, ולשון התירו לפי שבבבל יש חיוב שייך לומר דשם התירו, וגם שם אותן בנ"א שיש להם עריבות פעמים כיון דבלאו הכי לא יתפללו בלב שלם מפני ביטול

עריבותן ממילא חיובא רמיא עלייהו לישב כל היום ג"כ רק לא הטיילו חיוב על כל אחד גם שאין לו עריבות כלל והתירו להפטר ג"כ כדי כו', ולפ"ז גם לר"ן יש ללמוד היתר למדינות דלא תביל: [טו] ומיהו השתא דאתינן לחלק בין אוירי הארצות לענין תפלת הגשמים.

י"ל דאין צורך לתלות בחביל עלמא ולחדש מ"ש בענין העריבות דעי"ז לא יתפללו בלב שלם ולדמות מדינתנו דלא חביל לארץ ישראל, רק י"ל בפשיטות דרק בא"י מהחגואילך זמן גשמים כמ"ש רש"י [תענית ג' סוע"א] ואף דהשאלה בחשון ואז זמן רביעה מ"מ הגשמים סימן ברכה מיד משמע"צ וע"כ מזכירין מיד וגם אז הוא בלב שלם, אבל בבבל דאין צריכים לגשמים עד ס' לתקופה כמ"ש בתענית [י' א'] ע"ש ברש"י בלאו הכי אין מתפללין בשמע"צ על גשמים מיד בלב שלם כיון דאין צורך אז כלל ורק מזכירין כתקנת חכמים בא"י ולא שואלין וע"כ שם שפיר חייבים לישב בסוכה ג"כ, ודברי התנחומא בסמוכים לא"י כנ"ל, ואף דבסוריא כתב רמב"ם [פ"ב מה"ת הל' ט"ז] דשואלין בס' לתקופה כבבל, ע"כ זהו במקומות המרוחקין שאין טבע הארץ שם כבארץ ישראל ולא בסמוכים דכל שאורם כאויר א"י הם כא"י לגשמים כמ"ש בכ"מ שם [הל' י"ז] מפ"י המשנה וכיון דשם זמן גשמים מיד בשמע"צ התירו ליפטר כדי כו', וא"כ במדינות אלו דכבבל לגשמים ואין צריכים אחר החג לגשמים כלל הכי נמי דמיתב יתבינן ולא שייך טעם דתנחומא ואין ללמוד מיני' כלל לדידן לפ"ז, ואדרבא נלמוד מיני' חומרא דלא כמ"ש דטעם עריבה שייך בכבל לבד דהא תנחומא בא"י קאי דלא חביל ואי כנ"ל תיפוק לי' דהתירו מטעם אחר ואף איסורא נמי איכא שלא לזלזל ביו"ט.

וע"כ דגם שם שייך זה או כהר"ן הנ"ל דלא צריך לזה, אך באמת אין נראה כלל לתקנת חכמים שנזכר בגמ' סתם דיתבינן לומר דיש חילוק במדינות, ועוד דאם איתא היל"ל בגמ' דרב ור"י לא פליגי כלל ור"י דמא"י דיבר לארצו לבני ח"ל שסביבות א"י דלהם התירו ורב בכבל קאי לבני בבל ומנ"ל דפליגי כלל, וע"כ דאין לחלק בזה דתקנת חכמים שוה בכל ח"ל, ובאמת עיקר תקנות אלו והלכות אלו נקבעו עוד מאז בימי תנאים שהי' עיקר תורה בא"י והם קבעו על מקומות ח"ל שסביבות א"י וגם בבל כמותם ובימי אמוראים לא חדשו תקנות בזה ודין בבל כשאר ח"ל הסמוך לארץ ישראל בזה: [יז] וליישר התנחומא שלא יסתור להלכתא דגמ' נראה דבאמת יש להבין טעם תוס' ורא"ש דפעמים עריבה, כיון דרק פעמים איך יפסוק הלכה כן לכל ישראל שכולם ישבו וכי לכולם יש עריבות ויושבים לעריבות זה ודאי דבר שאי אפשר, וגלוי לכל דלמצוה ישבו דמשום עריבות יארע כן לפעמים וליחידים או אפי' להרבה אבל לא לכל באותו יום, וגם כפמ"ש דדברי חכמים סתם נאמרו בכל ח"ל קשה האיכא מדינות דאין שם עריבות כלל לעולם וכמ"ש, ותו דחשש זלזול ביו"ט שני דעושהו חול נראה דאינו מפני אחרים הרואין לבד רק גם בעיני עצמו לא יעשנו חול באיזה דבר דמזלזל והרי הוא ידע בנפשיה דלא מפני עריבות יושב רק מפני ספק ז' ובאמת גם כולי עלמא ידעי זה והא קמן דמיד בשמחת תורה אוכלין הכל בבית ואין יושבין משום עריבות בסוכה ואפי' בסוכה פסולה, ותו קשה למ"ד ברוכי נמי מברכין הרי הברכה מגלה דעושה למצוה ולא לעריבות ותקשה לדידיה לולב נמי יטלו ובזה ליכא למ"ד דיהי' ז' ללולב ג"כ ולא פליגי אלא בסוכה, ואי נימא דמודו דלהך מ"ד ע"כ צ"ל תירוץ אחר וכמ"ש הר"ן מי הכריחם גם

לדין לחדש הא דבסוכה פעמים עריבה וגם התוס' ציינו עצמם אהא דמיתב כ"ע לא פליגי כו' משמע דבאו לישב לדברי הכל, וגם יש לעיין כיון דעכ"פ קיל שמע"צ מהחג לפ"ד וכמ"ל מהקרבת נתנאל בשינוי אויר מיהת ואמאי אמרו בגמ' סתם מיתב יתבינן משמע ככל דין ישיבת סוכה בחג שלא נפטר אלא מצטער, אבל נראה דבאמת דקדקו רז"ל שפיר בלשונם מ"ש שם כמ"ש הלשון יתבינן שתלו הדבר בדין והרי באו ללמד דין והי' להם לומר מיתב יתבין דזה משמע דדינא קאמר שצריכין ומחוייבים לישב אבל יתבינן משמע אנן יושבין ובדעתינו תלוי וכעין מ"ש ריש קידושין האשה נקנית משמע מדעתה והיינו דלא הטילו הדבר דרך חיוב לעשות על כל פנים אף שאין מרוצה בכך וערב לו יותר בבית דא"כ נוהג בו מנהג חול, רק מסרו הדבר לדעתנו ורצוננו ואם רוצה יותר בבית שערב לו יותר לא מחייבין לי' בסוכה בע"כ רק כששואה אצלו ישיבת הבית והסוכה יש לו לבחור מרצונו דרך עריבות בסוכה שהרי לעריבות דרך לישב, ואף שהוא אין לו עריבות בזה אלא משום המצוה מ"מ כיון שאינו יושב דרך חיוב אלא דרך עריבות מה שהוא בוחר לרצונו אינו נוהג בזה מנהג חול: [ית] ויש להוסיף בזה וליישב גם למ"ד מברכין דס"ל כמ"ל מריטב"א דסוגיא שם לבקיאין ורק משום מנהג אבית, אבל אי הוא ספק לכולי עלמא יתבינן משום ספיקא דאורייתא, ובזמנא י"ל אין ה"נ דהי' חייב גמור כבחג משום ספק ולא חייש נן לזלזול יו"ט כיון דהוא ספק באמת, ולא דמי ללולב דהוא ספיקא דרבנן ויו"ט ספיקא דאורייתא אבל סוכה ג"כ ספיקא דאורייתא וכמ"ש הר"ן בתירוץ א', רק תוס' הוקשה להם בסוגיא דשם דקאי אבקיאין דליכא ספיקא דאורייתא גם בסוכה ולא חמיר סוכה לבקיאין מלולב בזמן שהי' ספק ואי חשו שם לזלזול יו"ט ה"נ בסוכה השתא דבקיאין דליכא ספיקא דאורייתא ראוי לחוש ואילו ידעינן דעושה רק לזכר מנהג אבות ודאי לא שייך נוהג חול שהרי הוא אין מחשיבו חול וספק כלל ולאבות הי' באמת ספק והיו צריכין לישב מספק והוא עושה רק זכר למנהגם בעת שהי' ספק, אלא דמאן מפיס ואפי' היושבים עצמם כ"ע לאו דינא גמיר, ולא ידעו אי יושבין מספק או ממנהג אבות, וע"כ מסרו הדבר לרצוננו וכשיהי' ערב לו יותר לישב בבית ישב בבית רק כשהם אצלו בשוה יושב בסוכה משום עריבות מנהג אבות הרי ידוע וניכר דאינו נוהג בו מנהג חול וימות החג להיות חיוב עליו על כל פנים לישב בע"כ גם כשאינו רוצה, ואתי שפיר נמי מ"ד מברכין דדייק נמי ואמר ברוכי מברכין ולא אמר מברכין דתלוי בדין, והגם דיש לומר דנקט איידי דיתבינן אפשר לומר ג"כ דהוא בכונה לומר דאף דמברכין אקב"ו והוא מצוה חיובית עדיין תלוי בדין גם המצוה והברכה ולא ככל מצוה חיובית דאם לא ירצה לישב בסוכה רק בבית שנוח לו שם יותר ישב בבית אלא שכשבוחר לישב בסוכה אז הוא מצוה חיובית דרבנן ג"כ לעשות כמנהג אבות ומברך, וכיון דמסור לרצונו הרי ניכר ונגלה דאין זו מצוה ישיבת סוכה של ימי החג רק חצות מנהג אבות אם ישיבתו נוחה לו והוא כעין [ועי' משנה [ביצה ל"ו ב] משום רשות פירש"י שיש בו קצת מצוה אבל לא מצוה גדולה וקרוב הוא להיות דבר הרשות ע"כ, ודבר זה צריך ביאור וגדר איזה מצוה קטנה שנקרא רשות והרי אמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, ויותר יש לפרש על דרך שכתב רב האי גאון דמצוה שאינה חיובית נקרא רשות, והיינו הני דהתם דין בדאיכא דעדיף וחליצה ויבום בדאיכא גדול דלא רמיא חיובא עליו ומ"מ אם עביד הוא מצוה וכן לקדש ביש לו אשה ורוצה להרבות

עוד וחיובא דלערב אל תנח זה בשאין לו אשה ובא לישא ישא בת בנים ולא כשיש לו אשה, וגם י"ל דהכא אפי' ביש לו אשה בת בנים ג"כ אם הוסיף וקידש עוד איכא מצוה אלא דהוא מצוה דרשות] מצוה של רשות שכתב רב האי גאון המובא בספר המנהיג בדיני ת"ע [סי' פ"ה] לענין תפלת ערבית רשות דמ"מ מצוה קעביד ומקבל שכר והוה לי' כצדקה וגמ"ח [ר"ל כשאין העני או הנצרך לחסד אחר עומד לפניו רק כדרך גומל חסדים לרוץ אחר דלים כמ"ש [שבת ק"ד א] ובזה לא רמי חיובא עליו] דמצוה ורשות דאי עביד מקבל עלי' שכר ואי לא עביד לית לי' עון אבל סוכה וציצית והדומה אי כו' אית לי' עון שמצות דחובה ניהו כו' ע"כ, והנה צדקה וגמ"ח ג"כ מצוה דרשות ואאותן הי' מברכין ג"כ אי לאו דאין תלוי בו כמ"ש בתשובת רשב"א [סי' יח] כיון דמ"מ כשעושה עושה מצוה [וכעין שחיטה דג"כ לאו חיובא אלא כשרוצה לאכול בשר ומברכין], וגדולה מזו בתוס' [ר"ה ל"ג א] דנשים מברכות אמצות עשה שהז"ג ובהריטב"א שם בסיף [פ"ג כ"ט ב] כתב שאינו רשות גמור דאף דלא מחייבי מצוה איכא ונוטלות שכר ע"כ יכולות לברך ע"ש, וזהו ע"ד רשות של מצוה, והר"ן שם בפ"ד [דף רט"ז רע"ב] כתב דהם בכלל מצוה דנוטלות שכר כמו שאין מצווה ועושה והאנשים נצטוו יכולת לומר וצונו ע"ש, ובתשובות מהר"מ מינץ [סי' י"ב] כתב בכהן יחיד או שכבר נשא כפיו דאין עובר מ"מ אם נושא כפיו מברך משום דח"מ כשנושא הוא מצוה ומייתי ג"כ מנשים דמברכין לפי שמכניסים עצמם לחיוב כ"ש זה ע"ש, ונזכר במג"א [סי' קכח סקט"ז], ונראה דה"נ במצוה דרבנן בכל רשות כיון דמקבל שכר כשעושה ואיכא בגוף סוכה מצוה דאורייתא בחג שייך וציונו גם על זה: [יט] ומיהו לא דמי לגמרי להתם דשם שפיר המצוה הוא כשיעשנה לשם המצוה ומבזבז ממון וטורח בשביל המצוה רק שאינה חיובית.

אבל כאן אין המצוה אלא כשיעשה לרצונו וכשערב לו בבית יותר גם כשירצה לישב בסוכה אין עושה שום מצוה, דח"כ עדיין כ"ע ישבו לעולם למצוה דהרי סתם כל אחד ניחא לי' למיעבד מצוה בגופי' ואפי' בממוניה כמ"ש [פסחים ד' ב] כ"ש לדחות העריבות לבד ואפי' העושה שלא לשמה וע"מ לקבל פרס בשביל עריבות הפרס ושכר המצוה ידחה עריבות הגוף ואכתי הוי עושהו חול דמאן מפיס, ואפי' הם שויים אצלו והוא רוצה יותר בבית בלא טעם ובא לבטל רצונו מפני המצוה על זה אין המצוה דהמצוה רק שיעשה לרצונו דרך עריבות.

וכמ"ש תוס' דפעמים עריבה כו' ולא נראה להו במה שכתבו דלולב מוקצה ואיכא איסורא נמי ובסוכה ליכא איסור וכמ"ש הר"ן בתירוץ כ' זה לבד, היינו משום דבאמת גם בסוכה יש איסור בשמע"צ דנראה כמוסיף שהרי בא"י אפי' כשאין לו מקום להוריד צריך לפחתה ולפסלה דוקא ועל זה כתבו דפעמים עריבה כו', ור"ל דאז מיתר דדוקא כשאין לו מקום דזה אין ידוע לכל ואין ניכר בסוכה זה הוא נראה כמוסיף, אבל בשיבה לעריבות שהוא גלוי וניכר ונראה שיישיבתו בה משום עריבות ליכא משום נראה כמוסיף ומותר גם בא"י ושפיר יתבינן בח"ל גם דרך עריבות של זכר מנהגי אבות וליכא משום עושהו חול כיון דהיא לרצונו דרך עריבות, אלא דראבי"ה מצריך עוד היכר בזה מה שאין מברך דס"ל דזה טעם מ"ד דאין מברכין דבעינן עוד היכר דאינו מצוה רק דרך עריבות, ומ"ד מברכין לא צריך היכר דדי במה שהמצוה מסורה רק לרצונו ולעולם אין

המצוה אלא להיות יתבינן ברצונינו ומדעתינו וכל שערב לו יותר או רוצה יותר בבית אין מצוה ושפיר המצוה והתקנה שוה בכל מקום.

ובמקומות וזמנים ששייבת הסוכה שוה לבית אז כולי עלמא יתבי והפי' אם יש איזה שרוצה מ"מ יותר בבית או שערב לו יותר אין צריך לשנות מנהג הכל ולישב בבית דוקא, ואף דלדידיה ליכא מצוה איסורא נמי ליכא משים נוהג חול או נראה כמוסיף כיון דכולי עלמא נמי יתבי ומאן מפי דלדידיה אין ערב והוא עצמו נמי יודע דנא למצוה יושב דהרי ליכא מצוה כלל בזה רק שלא לשנות ממנהג הכל, ורק במדינות או זמנים שיש קור או שינוי אויר וכיוצא שלכל אחד עריבות בבית יותר אז אין לישב כלל בסוכה כנ"ל מהקרבן נתנאל: [כ] ובמה שכתבתי יש ליישב דקדוק לשון הגמ' בעובדא דרב הינא בר ביזנא מיתב הוו יתיבי, דהוא מיותר דהרי פתח דאקלעו בסוכה ועכ"פ הי' לו לומר ויתבי ולא מברכי אבל לשון מיתב כו' משמע דבא לספר זה דמיתב יהבין ושיש מצוה לישב ולפום הך לישנא דבמיתב לא פליגי וליכא למ"ד דלא יתבינן כלל מה צורך לספר זה, ולמ"ש דכשערב לו בבית יותר אין מצוה ומ"מ אם ירצה לעשות כמנהג הכל רשאי א"כ מה ראי' מייתי מדלא ברכו דלמא להם הי' ערב יותר בבית אלא שלא רצו לשנות ממנהג שאר בנ"א שישבו בסוכה אבל לברך לא היו יכולים כיון דלדידהו ליכא מצוה, וע"כ אמר מיתב הוי יתיבי בכונה דאף ששאר בנ"א היו בבית דהי' מרוצים שם יותר הם לא רצו לילך לבית וע"כ דלא הי' ערב להם בבית יותר וא"כ שפיר ראי' מדל ברכו: [כא] ובנו"ב [קמא שם] הקשה ללישנא קמא ר"י בדר"ש בר שילת דלבר מסוכה יתיב הוא דלא כמאן וללישנא בתרא אמאי הכריע ע"פ ר"י בדר"ש נגד ר"ה בר ביזנא וגדולי הדור וגם למה אפסיק הלכתא נגד מרא דשמעת' גופי'.

ונדחק ליישב כל זה עפ"י דברי ראבי"ה הנ"ל ודר"י בדרשב"ש מטעם אחר לא יתיב דס"ל דאין מברכין רק יום ראשון יעוש"ב. והיא תמוהדהרי ר' יוסף הוא דאמר הכא נקוט כו' דמרא דשמעתא כו' ולפי דבריו הא דמכריע ר"י כן הוא מטעם אחר הנ"ל דע"כ לא חש להא דר"ה בר ביזנא והרי ר"י עצמו אמר שם [מ"ה סוע"ב] נקוט דרבב"ח בידך כו' דהכריע דמברכין כל ז' ואיך הכריע כאן כדר"י ברשב"ש דמשום דאין מברכין הוא לפ"ד, ולפמ"ש לא קשיא מהא דר"י בדרשב"ש דהרי אפשר דלדידיה הי' ערב ישיבת הבית ולבר יותר ע"כ יתיב לבר מסוכה דבזה לדברי הכל ליכא מצוה לישב, אלא דמ"מ ללישנא בתרא כיון דאיסורא ליכא לישב ג"כ כנ"ל הי"ל לישב כדי להורות הלכה כשמעתתיה ולאפוקי ממ"ד דלא יתבינן דהא כולי עלמא לא ידעי דערב לו יותר ויסברו דס"ל דלא יתבינן ודלא כשמעתתיה וכדייק ר"י באמת, וע"כ דבאמת הכי ס"ל ומשום הכי לא יתיב ולא משום עריבות וזהו ללישנא בתרא, אבל ללישנא קמא דליכא למ"ד דלא יתבינן ור"י בדרשב"ש ס"ל דמברכין ע"כ שפיר י"ל דלא יתיב משום דערב לו יותר ושפיר עביד לשנות ממנהג הכל דאלו יתיב לא הי' יכול לברך כיון דלדידיה ליכא מצוה כנ"ל, וכיון דכולי עלמא לא ידעי מעריבותו יאמרו דהדר משמעעתתיה ודלא מברכין, וע"כ אדרבא כדי שלא להורות הלכה דלא כשמעתת' יתיב לבר דבזה ליכא למיטעי דלא יתבינן ללישנא קמא דלכולי עלמא יתבינן וליכא למ"ד כן וההלכתא נמי הוא כלישנא קמא וכו' נגד רב כמש"ל ושפיר אין קושיא ממרא דשמעתא, ומרב הונא בר ביזנא ללישנא בתרא נמי לא קשיא דהרי שם אמר דאקלעו בסוכה ואקלעו היינו

נזדמנו והיינו דבואם מאפר למקום ישוב נזדמן לפניהם מקום הראשון ליכנס שם לסוכה ונכנסו שם לנוח ושם לא הי' מקומם ולא הי' להם בית שלהם, וכל שלא הי' עריבות בבית יותר מהיכי תיתי להם לצאת לבקש איזה בית ליכנס כיון דכבר יושבים בסוכה והו"ל לדידהו עריבות יותר שם שלא לטרוח ולבקש בית, וכל שיש עריבות גלוי נתבאר לעיל דגם בא"י אין חשש נראה כמוסיף כיון דנראה העריבות, וממילא אין חשש דעושהו חול בח"ל ג"כ וגם למ"ד לא יתבינן שפר יתבי ואין ראייה ומייתי רק בלישנא קמא לענין הברכה, ומה שכתבתי לעיל מלשון מיתב הו"ו כו' דבכונה ישבו י"ל סיפור זה הוא ללישנא קמא ולאפוקי דלא נטעה שהי' ערב להם בבית יותר כנ"ל, ולענין הראייה וללישנא בתרא אין ה"נ דלא צריך לזה וכמו דלא צריכים להסיפור דלא מברכי ללישנא בתרא דליכא למ"ד כלל לברך ורק בלישנא קמא סיפר מה שהי' צריך לענין הראייה, ואין ה"נ דללישנא בתרא הי"ל עוד עריבות בסוכה יותר וכנ"ל: [כב] ועפ"ז יש ליישב ג"כ לשון תנחומא הנ"ל וידוקדק לשון להפטר ונפטרינ ג"כ דמשמע שהוא כבר שם ורוצה לצאת וליפטר, והיינו דגם אז נהגו לאכול רק מעט ונפטרינ ויוצאין לבית לגמור עיקר הסעודה, והנה בזה כשכבר יושב בסוכה הגם ששיבת שניהם שוה אצלו מ"מ כשכבר יושב.

לצאת באמצע הסעודה לגמור במקום אחר הוא טורח לאדם דע"כ כשירד מפני הגשמים אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו כמ"ש בסוכה [כ"ט א]. ואף לפי המנהג עכשיו שהוא אכילת פת בכסנין שלפני הסעודה מ"מ הדרך לסמוך הסעודה מיד ועל הסתם נוח הי' לו יותר לישב שם גם בכל הסעודה ומ"מ גם בכהאי גוונא התירו חכמים ליפטר ולצאת אם רוצה לצאת כשהוא כבר שם דהשתא ערב ונוח לו הסוכה יותר, ובזה לא שייך חשש מזלזל ועושה חול או נראה כמוסיף כיון שהוא ניכר וגלוי דהשתא נוח לו יותר וכנ"ל דגם בא"י בכהאי גוונא שרי, וא"כ בח"ל היו יכולים לקבוע חיוב בכהאי גוונא מיהת דהיכי דסוכתו עריבה אז אין ראוי לצאת דלא שייך לחוש לשום דבר ולא דמי ללולב כיון דעריבה ועל זה אמרו דמה שהתירו גם בזה מכלל המצוה שלא יהי' חיוב הוא כדי כו', והיינו מי שסוכתו עריבה עליו או גם כל אחד כיון דמיתב יתבינן בלילה וגם ביום כל שלא ירדו גשמים אין מורדין הכלים עד אחר המנחה דשמע"צ ממילא שוב ביום דשמע"צ בשעת סעודה ודאי נוח או יותר לסעוד בסוכה שלא יצטרך לטרוח בהורדת כלים לפני הסעודה ואכילה ואי הי' בכהאי גוונא חיובא עליו א"כ סעודת היום מצוה חיובית ואין לעשות טצדקי לפטור ממנה ולא יתפלל בלב שלם אגשמים ואף שרוצה בגשמים ולא יתוש לטרוח שיגרום לי רצון, דזה אינו מצד עצמו לחשוב מפני כן לעריבות יותר דהוא רק מפני תקנת חכמים לשאול גשמים לא יחוש לרצון עצמו, אבל משום חיוב סוכה לא ירצו לגרום לביטול מצוה חיובית וע"כ נפטרינ כו' להראות דגם סעודה זו אינה חיובית כלל וברצונו תליא, וכיון דיוצאין גם שלא לצורך וחכמים התירו כי לא הטילו הדבר לחיוב שפיר לא יחוש להתפלל בלב שלם, ולפ"ז אצטמידו דברי הגהות מנהגים דמהתנחומא ראייה גמורה לאותו מנהג, וגם הוא כפי הנראה דייק לשון להפטר ונפטרינ והבין כמו שכתבתי דהוא ממש כאותו מנהג ורק ביום אוכלין חצי סעודה ונפטרינ ובלילה אוכלין וזה ודאי מטעמיא דתנחומא: [כג] ומ"מ גם תנחומא לא אמר לחיוב רק דהתירו לעשות כן ודי שקצת בני אדם עושין כן ואפשר בשאר מדינות דלא

נהנו כלל בזה ולא נזכר בקדמונים לפי שדבר זה רק בסביבות א"י שאז זמן גשמים וצריך להתפלל בלב שלם ולא בשאר ס"ל וכנ"ל, והגם דלענין התקנה אין חילוק ושוה בכל מקום ומותרין בכל מקום לעשות כן מ"מ מהיכי תיתי יחלקו הסעודה מפני הטורח כנ"ל, ורק שם הנהיגו שעושין קצת כן כדי לידע לענין התפלה דלאו חובה ונגררו אחריהם גם איזה מדינות אחרות אף דבשאר מדינות אין צורך לנהוג כך וחיובא ליכא בזה לפי מה שכתבתי בשום מקום, אבל כל זה הוא דוקא כשהעריבות אצלו בשוה בשניהם או כשאצל רוב העולם שוה אז אף דלדידיה ערב בבית רשאי לישב בסוכה ג"כ שלא לפרוש ממנהג הכל אף שאין בו מצוה כנ"ל אבל כשניכר שהוא לו לטורח ושאינו ערב לו וכ"ש כשהזמן גרמא או המקום מצד האויר דלכל אין ערב אין רשאי ג"כ לישב, וכפי הנראה המנהג שלא לאכול בלילה יצא מאיזה ארצות שאין חמין כ"כ ובלילה יש קור כמבואר במרדכי המובא בהגהת רמ"א [סי' תרל"ט ס"ב] לענין שינה הנז"ל דגם בארצו יש צער שינה לישן על הסתם, וי"ל דשם באכילה ג"כ אף דלא הוי מצטער מ"מ הוא לכל אחר ערב יותר בבית משא"כ ביום כשחמה זורחת, ובארצו דטור בספרד לא הי' כן רק יש בני אדם שהם או אבותם באו מאותן ארצות שנהנו כך כפי אויר ארצם לספרד ונהגו גם שם כמנהל אבותם ועל זה כתב סור דאינו מנהג, ואין ראיה מהם למדינות אלו דלרוב בני ארם יש עריבות בבית יותר ולהיות עריבות בסוכה יותר הוא דבר שאין חצוי ועל הרוב הוא ג"כ עת קור ושינוי אויר, והגם דהר"ן לא כתב טפם דפעמים עריבה ולדירה לא תליא בפריבות וליתא לכל הנ"ל מ"מ תוס' ורא"ם וסיר רבים נגדו, ואפי' ימצאו חברים גם לר"ן והם כהדדי הוא פלוגתא בדרבנן דהלך אמר המיקל, וכ"ש בזה דלתוס' וסייעתם איכא עוד איסורא לישב דודאי י"ל שב ואל תעשה עדיף וכ"ש דלדעתי כפי מה שכתבתי בדקדוק לשון יהבינן דהוא מצוה של רשות על זה י"ל דלא יחלוק אדם והוא גם לר"ן כן דלא קבעוהו לחובה וכ"ש למה דקיי"ל דלא מברכין, ואף דכל הפוסקים כתבו סתם היינו כיון דמ"מ מצוה הוא מאי נ"מ דאין חיובית וכמו צדקה וגמ"ח לרב האי גאון הנ"ל.

ומצטער בלאו הכי פטור גם בחג וכשאין צער וסוכה לפניו מהיכי תיתי לא יפשה מצוה אף שהוא לו לטורח ואין ערב לו וניתא לכל אחד כנ"ל אף דאם ימנע לא יהי' לו ועונש ולכן סתמו דמצוה לישב ולא ביארו בזה, וא"כ בזה דלתוס' וסייעתם איכא איסור ואפי' יהיו החולקים רבים מ"מ גם הם גדולי פוסקים שאנו נגררים אחריהם ודאי יש לחוש לדבריהם כיון דבמניעה כפי תה שכתבתי ליכא איסור לדברי הכל, ומה שנוהגין לאכול מעט ביום שאין טורח כ"כ כבלילה הוא כדי לקיים או לעשות זכר עכ"פ למצות חכמים ומנהג אבות ג"כ, דבאותה אכילה מעט אפשר דאין קפידא כ"כ בין בית לסוכה ואז עביד מצוה ג"כ, ועכ"פ איסורא ליכא בזה לא משום פושה חול ולא משום נראה כמוסיף כיון דיוצא מיד ואוכל בבית והרי גלוי דעושה רק זכרזכר בעלמא למנהג אבות, כן נראה בישוב המנהג על פי ההלכה שאינו סותר לדברי התלמוד ופוסקים הראשונים.

[כד] ונראה גם כשנחליט דסתימות הלשון מיתב יתבינן היינו בכל סעודות כמ"ש מג"א וב"ח בפשיטות ושאר פוסקים וכן ב"ח בשם מרדכי לענין סעודה שלישית והוא ג"כ בתשב"ץ [סי' קמ"ז] וזה ג"כ פשיטותיה דטור לענין לילה, אבל תימא מה שכתב מג"א עצמו ממרדכי דאין ישינים ואי דייקנן מיתבינן סתמא הרי לא אמרו באכילה דוקא והוא

ככל ישיבת סוכה דחג וגם שינה בכלל, ואפי' נדחוק דיתבינן משמע ישיבה ואין דרך שנה בישיבה רק בשכיבה וע"כ אינו בכלל, מלבד דישיבה דסוכה עכבה היא וכמ"ש הרא"ש [פרק ד' סי' ג] בלאו הכי קשה ממה שכתב ממהרי"ל דגם ביום ממהרין לצאת, וע"ש במהרי"ל הטעם כיון דגם טיול וסיפור שמועות בעיא סוכה נראה כמוסיף כבשינה ע"ש, [וע"ש במג"א בישוב דברי תנחומא כתב כמ"ש"ל ורומז למהרי"ל דמייתי לעיל, ותמוה דהא מהרי"ל כתב טעם אחר וגם לפי דעתו איסורא נמי איכא כבשינה שכתב דאסור והרי תנחומא כתב רק דהתירו ושואל טעם למה התירו וא"כ אכתי תקשה מזה למהרי"ל] וכיון דבעי סוכה אמאי אינו מכלל יתבינן, ודחוק לומר דס"ל דמ"ש ברוכי לא מברכינן דקאי אדלעיל משמע דהך יתבינן היינו ישיבה דבעי ברכה, דזה אינו דמהיכי תיתי לומר כן להוציא לשון יתבינן מפשטא דמשמע כל ישיבות דסוכה דברוכי לא מברכינן הוא מלתא באפי נפשיה בדין הברכה בזמנה דלא מברכינן, ואולי ס"ל בזמן התלמוד אין ה"נ דהיו מברכינן על כל ישיבה חיובית ושפיר יתבינן כל ישיבות רק האידנא הוא דנהוג כר"ת לברך רק אאכילה כמ"ש [בסו"ס תרל"ט] וע"כ האידנא אין לישוב רק בשעת אכילה, וגם זה ליתא דר"ת לא חידש הלכה או מנהג נגד הגמ' רק דס"ל דינא הכי וגם בימיהם עבדי כן וכותיה קיי"ל: [כה] ובב"ח [סי' תרס"ו] כתב ואין ושכין בה כל היום וכמו שמשמע נמי מן התלמוד כו' ע"כ ולא כתב מהיכן משמע ואנכי לא ידעתי שום משמעות משום מקום בתלמוד לזה, ואולי ר"ל ג"כ מסמיכות ברוכי לא מברכינן משמע ליה רק כשצריך לברך ואינו נראה וכמו שכתבתי, ובטור [סי' תרס"ח] כתב ג"כ יושבים עד אחר הסעודה ופירש ב"ח שם דר"ל דאח"כ הוא מן המנחה ולמעלה ומוריד כליו להכין עצמו ליו"ט אחרון ע"ש, ואינו נראה דמאי פסקא דאחר סעודת שחרית הוא מהמנחה ולמעלה וגם אז לא אמרינן אלא הורדת כלים ואפשר שהוא ישב בסוכה אם יש לו משרת להוריד או נשים הפטורות מסוכה, וגם מהיכי תיתי שישתהה בהורדתם כל היום אחר הסעודה עד הלילה ומשהורידם עדיין ישב, והורדת כלים איתא במשנה על יום ז' ופשיטא דלא נפטר עי"ז משיבת סיכה כשגמר ההורדה וכן מקודם, וזמן ההורדה קבעה ממנחה ולמעלה דאז הזמן להכין ליו"ט ואין זה ענין לפטור משיבת סוכה כשיכול לישוב.

וגם אי משים הא ודאי דלא היה לו לומר אישיבה כלל, ובסי' תרס"ו לענין יום ז' בא"י כתב הא דמוציא כלים כו' ולא כתב דישוב רק אז אחר הסעודה כדהכא, והנה מזה דלא הי' להב"ח משמעות אחר מגמרא דנפטרין אחר סעודה ואין יושבין כל היום דא"כ הי' לו לאמרו כאן על דברי הטור, ולמ"ש כאן אי אפשר לומר דכיון שם ג"כ לזה דהוא גם בהו"ר לבני א"י ומה חידוש יש בזה בשמע"צ לדידן שהוצרך תנחומא לתת טעם לפ"ד שם על זה ודבריו צל"ע: [כו] וכפי הנראה הטור כתב זה ממה שנהגו בימיו וכמו שנהגו כן בימי מהרי"ל שהוא בא רק לתת טעם למנהג ע"ש וכמ"ש אח"ז ויש נוהגין כו' ואותו מנהג דחה אבל הך מנהג הוטב בעיניו ונראה מטעמו דמהרי"ל וס"ל נמי כראבי"ה ודייק וכתב רק ואוכלין כו', ונראה דהך עד לאחר סעודה קאי גם אתחלת הלשון ועל סעודת הלילה ג"כ דגם אז יושבין רק עד אחר הסעודה ויוצאין ולא מטיילין ומדברין ושונין וישינים שם ומטעמיה דראבי"ה, אלא דמ"ש ראבי"ה איסור לישן משמע דהוא לא ס"ל דא"כ היל"ל זה, ואי קאי רק איום י"ל מטעם התנחומא הנ"ל ושפיר אינו

איסור, ועכ"פ משמע דס"ל דאף דאמרו סתם יתבינן אינו לגמרי כמצות ישיבה שבחג, ונראה דלא תיקנו בזה רק לעשות זכר מה למנהג אבות ולא שיהי' לגמרי כבחג וא"כ גם בישיבה כל דהו בסעודה קצת נמי (סגי) כיון דאין צריך ישיבה כל היום מ"ש שעת סעודה או שלא שעת סעודה כשהוא חיוב גמור כיון דבגמרא אמרו סתם, וא"כ ע"כ רק על החילוק בין לילה ליום שכתב הטור שלא ידע לו טעם כתב דאינו מנהג דמהיכי תיתי לחלק בזה, אבל בישיבה חוץ מסעודה שיש טעם לחלק סמך אמנהג גם בלא שורש מגמ' כיון דיצא ידי ישיבה בשעת סעודה, וא"כ במקום שיש טעם לחלק בין יום ולילה י"ל שפיר גם הטור מודה א מנהג א [כז] ומתוך לשון רש"י למדתי שורש למנהג מה שלא לאכול בלילה שהי' גם בימי רז"ל לא לחיוב עכ"פ, שפירש שם [מ"ח א] ד"ה הא לן כו' מדליק בה כו' שצריך לישב בה מחר ע"כ, ומבואר דמ"ש מדליק קאי אליל שמע"צ שעל זה סיים שצריך כו' מחר דהיינו בשמע"צ וס"ל דגם בח"ל בליל שמע"צ מדליק כו' וכמ"ש הרא"ש שם בשמו, והשתא קשה אמאי כתב דצריך לישב מחר הרי גם עתה בלילה גופי' נמי צריך לישב ודחוק מאוד לומר דגם ללילה קרי מחר והוה לי' לומר שצריך לישב בו עתה וע"כ דבלילה באמת לא היו יושבין, ורק מי שאין לו מקום שמוכרח לישב משום הלילה הי' יכול לפחות ורק בשביל שצריך לישב מחר אי אפשר, ובזה סר מעליו קושית הרא"ש שם שהקשה א"כ גם מי שיש לו מקום נמי.

ובב"ח [סי' תרס"ו] כתב דניכר בהורדת כלים ומצעות נאים שהיו כדי לישן דאותם אינו מחזיר עוד ופשיטא לי' דאין ישינים ולא כבית יוסף, אבל אפי' תימא גם דברי הרא"ש כן אין נראה שיהי' זה היכר בשעת אכילה ואולי יש לו איזה סיבה שמצטער לישן ופטור משינה וכיון שאוכל שם צריך היכר אאכילה שאינו כמוסיף.

ושוב ראיתי בא"ר שם השיב עליו ג"כ [וע"ש הבין בתירוץ ב"ח ארש"י בהורדת כלים נאים והשיב על זה מהגמ' ע"ש, ובאמת כלים נאים שלא שינה רק לכבוד ונוי סוכה מורידין רק לכבוד יו"ט אחרון כמ"ש במשנה, והיינו בא"י שאוכלין בבית אבל אם יושב בסוכה כבוד יו"ט הוא להיותם שם במקום שאוכל, וע"כ כתב הרא"ש דצריך להחזירם רק קאי אכלים ומצעות של שינה] בזה ע"ש, וע"ש בקרבן נתנאל [אות ל"ב] מ"ש דיש היכר גם בהורדת כלים וחזרתן לכבוד יו"ט שאוכל ע"ש, הוא דחוק מאוד כיון דיושבים גם בח' כל היום והלילה כמו בכל ימי החג מה טעם במעשה בטל שעושה להוריד ולהחזיר להיות בזה היכר.

ומשום הכי כתב הרא"ש דלא מסתבר זה ולא דמי כלל להא דמפקפק או נוטל א' דמייתי דשם מעשה מעליא עושה בזה עתה לשם סוכה ואינו ענין לזה ע"ש, ויעיין מ"ש לעיל ליישב דבריו ע"פ דברי ראבי"ה וזה אי אפשר לפי מה שדקדקתי בלשון מחר וגם דלפמ"ש שם ס"ל דאוכלין בלא היכר: [כח] והנה ברוקח [סי' רי"ט וסי' רכ"ב] ומייתי לי' הא"ר והברכי יוסף [בסי' תרס"ו] כתב דמכניס מאני מיכלא, והיינו עפ"י שיטת רש"י וס"ל דגם בשעת אכילה צריך היכר שהרי כתב שם אח"כ [בסי' רכ"ב] ויושב בה לאכול ולא הזכיר שינה.

אבל למה שכתבתי ניחא וזהו שהכריחו לרש"י מ"ש לשון מחר ליישב קושיא זו וחזה למד כן, והך היכר צריך רק לסעודת הלילה ובשאיין לו מקום ומוכרח לאכול בסוכה דאי

יש מקום אוכל בבית וביום אין צריך כלום, ואפשר לומר דס"ל מדקדוק יתבינן דמשמע דמסור לנו ולרצונינו כנ"ל דהיינו דחיובא ליכא רק ליישב עכ"פ איזה ישיבה הצריכה סוכה לזכר מנהג אבות [לפמ"ש לעיל מריטב"א דקאי הפלוגתא שם על זה וגם בימי ר"י היו רובם בקיאים וה"נ בימי ריב"ל שהי' בימיו] והשאר רשות, ואי יש לו מקום משום חשש נראה כמוסיף לא ישב בלילה ובהפסק זה סגי כנ"ל מב"ח ומג"א וכשאיין לו מקום ומחר עכ"פ צריך לסוכה ע"כ צריך להיכר, ומה שכתב רוקח שם לאכול גם בלילה היינו למסקנא דעושה היכר יושבין שפיר גם בלילה ואף שאינו חיוב, ודברי רש"י הוא רק לפום מה דלא נחית לעשיית היכר דכשיש לו מקום אין צריך לזה, אבל מאחר דהיכר מועיל ישראל קדושים רוצים ועושים, וע"י היכר מנהגא קאמר על דרך שנתבאר לעיל על הטור וע"כ לא כתב שינה, והם לא ס"ל דראבי"ה ההיכר ע"י שאין מברכין רק כיון דגם שם צינה לישן כמ"ש לעיל מהמרדכי, אף דבחג כתב רוקח בסתם ישינים דאינו כ"כ להיות חשוב מצטער מ"מ בשמע"צ אפי' תימא דלית לי טעם פעמים עריבה ואיסורא ליכא מ"מ כיון דחיוב ליכא לא החמירו על עצמם בזה: [כט] ומסתימות לשון רוקח ושמע דכלי מאכל עומדים שם כל היום, ולא כמ"ש בא"ר שם להכניס בליל שמע"צ וכן הב"ח שם כתב יעשה היכרא בליל ח' כו' [ובא"ר שם כתב בשמו דכן המנהג, וטעה אגב שיטפיה דשם כתב המנהג אהורדת כלים ואין עושין היכר דהכנסת כלי מאכל או נר רק כשאיין לו מקום כתב הוא דיעשה כו' ולא ממנהגא] משמע רק בלילה ולא ביום דס"ל דבהא סגי כמו בהפסק אכילת לילה וכמ"ש"ל לדמותם, אבל מראבי"ה משמע דלא מהני היכר הקודם כמ"ש"ל, וי"ל לפמ"ש מרש"י דהפסק אכילה מהני דוקא כשיאכל בבית דמוריד הכלים וביום חוזר ומעלה אותם איכא היכר גם ביום אבל כשאוכל בסוכה אלז שעושה איזה היכר בזה לא מהני ההיכר אאכילה ביום רק צ"ל כל היום, ואפשר לומר הא דאין ישינים דס"ל כיון דכלי מאכל הוא מאוס א"כ אינו כבוד יו"ט ומאחר דאינו חיוב והיכי תיתי לישב נגד כבוד יו"ט, וצ"ל בשעת אכילה לה אין מאוס כ"כ וגם בבית פעמים מכניס ורק משום כבוד סוכה של מצוה אסרו ובח' דל ולא עוד מצוה גמורה רק ממנהגא אין קפידא וע"כ הוא היכר דאינו למצוה ולהוסיף, אבל שלא בשעת אכילה מאוס ומשום כבוד יו"ט אין להחזיקם בבית שהוא שם, ובשעת שינה נמי כן עדיף לישן בבית הנקי מכלים מגונים ולא בסוכה שיש שם כלי מאכל דחרס וי"ל דזה ג"כ טעמו דראבי"ה דלא כתב לישן ע"י היכר: [ל] ובא"ר [סי' תרס"ח ססק"ד] כתב דלפמ"ש להביא כלי אכילה פשיטא דמותר לישן ע"ש ולפי מה שכתבתי זה אינו, ולא ידעתי מאי פשיטא שכתב והרי ודאי ראבי"ה ומרדכי ומהרי"ל שכתבו דאסור ולא כתבו הך תקנה לא סבירא להו שיועיל זה לשינה, ונראה דמרדכי וראבי"ה לא פליגי ארש"י דשמעתתיה בפומייהו תמיד ולא יכתבו סתם נגדו מבלי שיזכירו דבריו, רק סבירא להו דעת רש"י כהתוס' [מ"ה סע"ב] ד"ה אחד דמברך בכל פעם שנכנס ע"ש, ור"ת הוא שחידש זה לברך רק בשעת אכילה וגרירי אחריו ודעת רש"י י"ל דאינו כן [ושוב מצאתי בספר פרדס הגדול לרש"י [ס"ס קפ"ז] מבואר כן ע"ש] וא"כ גם בשינה וכל ישיבה חיובית יש היכר דאין מברך, והגמ' שם דבעי היכר אחר ובא"י דפוחת ולא מהני היכר ניהא, אבל דברי ריב"ל לן קשה וצ"ל דהוא ס"ל כשמואל דאין מברך אלא יום ראשון וליכא היכר כלל בברכה ושפיר אאכילה צריך ג"כ היכר אחר, וע"כ הוכרח רש"י לומר לשון

מחר וכהנ"ל ולדידן דמברכין בכל יום אין ה"נ דלא צריך היכר, והרוקח דמצריך היכר הוא פליג אראבי"ה ולא ס"ל היכר הברכה דהוא רק בתחלה אבל מרש"י אין הכרח כר"ת רק ראבי"ה אזיל בשיטת ר"ת ולדידיה אין הכי נמי יש לפרש הגמ' אליבא דהלכתא ולענין שינה כמש"ל, וכשאין לו מקום ע"כ גם בשינה ישן ע"י ההיכר אבל בשיש מקום אין לי לעשות כן כיון דמאיס כנ"ל, רק רש"י לא ס"ל כר"ת ולדידיה אין הכי נמי דישינים ג"כ לפ"ז [אם ירצו יכניס דחיובא ליכא] ועכ"ז לא פליג אראבי"ה לדינא למאי דנהגין כר"ת, וע"ש במרדכי דראבי"ה דייק מלשון הגמ' [ר"ה כ"ח ב] הישן א בסוכה משמע דיעבד מדלא אמר מותר שן ע"ש, ורש"י [עירובין צ"ו א] ד"ה ועוד הישן כתב ואנן מיתב יתבינן בח' ספק ז' לכתחלה כו' ע"כ ומשמע דר"ל דישינים לכתחלה דלפרושי הישן דגמ' קאי ומ"ש מיתב יתבינן לשון הגמ' דסוכה נקט וכן ראיתי בספר חכ"א [כלל קנ"ג] בשם הגר"א למד מדברי רש"י אלו חיוב לישן ע"ש, ולדעתי חיוב ודאי לא משמע ואדרבא מלשון לכתחלה שכתב נ"ל לדקדק כמ"ש דאף דס"ל דשינה בכלל יתבינן שאמרו מ"מ ס"ל דהוא רק רשות לעשות כן אפ"ל לכתחלה דאי חיובא הוא היל"ל סתם יתבינן ומאי לכתחלה דקאמר וע"כ דרשות הוא וכמ"ש, רק דאנן עבדינן כן לכתחלה ועוד מבואר יותר להדיא כן בסיום הלשון שם שכתב ולהכי שרינן כו' הרי מבואר דרק היתר הוא ורשות דשרינן לעשות כן ולא חיובא דא"כ היל"ל יתבינן, וזה ראייה גדולה למה שכתבתי דס"ל דהוא רק רשות שהתירו לעשות כן, אבל עכ"פ משמע דעבדינן לכתחלה ולא כראבי"ה דאסור: [לא] וכבר כתבתי דרחוק שיחלוקו ארש"י ולא יביאו כלל דבריו, והי' אפשר לומר על זה דרש"י שם סיים דלהכי שריא דאי ח' הוא לא מכוין למצוה, וזהו בזמן שהיה ספק וי"ל או דהי' באמת ספק לא צריך היכר כלל ולא שייך נראה כמוסיף דכ"ע ידעי דאין אנן בקיאים בקביעא דירחא ושהוא ספק וע"כ צריכין לישוב מספק וגם דמתכונין על הספק ודאם הוא ח' לא יתבינן למצוה, אך האידינא דבקיאים הרי ידעינן דהות ח' ולא שייך לומר זה דאם הוא ח' אינו למצוה וצ"ל דיכוננו דאין יושבין למצוה רק לזכר מנהג אבות ודבר זה מאן מפיס מה שבלב ושייך נראה כמוסיף, והגמ' דסוכה דמצריך היכר הוא לבקיאים כנ"ל, ואין ה"נ דאין ישינים לפמ"ש דעל זה לא מהני להכניס כלי מאכל, ורש"י עירובין לפרש הקושיא דהישן נחתי מדישינים והיינו לאותן שהוא ספק וכן מסיים שפיר הטעם לענין ספק אי ת' כו' ולא נחית לבאר לדידן דבקיאים דשם קאי אישינים דאין בקיאים, אבל עדיין קשה מה דדייק ראבי"ה מלשון גמ' דהישן משמע דיעבד ורש"י כתב לכתחלה, ואפשר ליישב גם זה דסתמא דגמ' נקט לשון דיעבד דבזמנא היו בקיאים ואין ישינים כנ"ל ועוד דגם בזמן שאין בקיאים יש מקומות דמטו שלוחים עד שמע"צ ומ"מ עושים ב' ימים משום גזירה כניסן אטו תשרי בר"ה [כ"א א], וכיון דידעי ורק משום גזירה יתבי שייך נראה כמוסיף ואין ישינים כנ"ל, ולבבל היו יכולים לבוא גם קודם החג וגם בימי אמוראים דאסתתום דרכי כדאיתא שם בעובדא דלוי ודר"נ דנודע להם בי"א תשרי וע"ש [כ"ג ב] ובתוס' ד"ה כמה, והא דכל התלמוד מלא דבבבל עשו ב"י צ"ל דלשם לא הלכו שלוחים משום חירום וכדומה דעושין ב"י כמ"ש רמב"מ [פ"ה מקה"ח הל"ט] ומ"מ הי' מצוי שיזדמנו נחותי מא"י שיגידו להם קודם שמע"צ ולא יהי' להם ספק רק יעשו משום גזירה ואין ישינים, וע"כ למ"ל לשון דלכתחילה כיון דאינו הלכה פסוקה בכ"מ להיתר

ואיכא דאין ישינים לכתחלה, ורש"י דבא לפרש פשיטות הקושיא קאמר דהא יתבינן גם לכתחלה והיינו במקום שהוא ספק ואי איכא בל תוסיף אסור בכל מקום מן התורה ולוקה: [לב] אך לשון רש"י, שכתב ואנן כו' מבואר דלזמנו קאמר ואי כמ"ש דקאי רק בזמן שהיה ספק היל"ל והא קיי"ל מיתב כו' ולא לשון ואנן, ולפמ"ש לעיל ניחא גם לשון אנן ור"ל אנן דקיי"ל מברכין כל ז' ישינין ג"כ לדידי' וכנ"ל, וגמ' נקט הישן לשון דיעבד משום מ"ד דאין מברכין אלא יום ראשון דלדידיה רק אוכלין ע"י היכר כלים ושינה לא כמ"ש לעיל ולא נחית לפלוגתא דנקט לשון דיעבד דעכ"פ לדברי הכל דיעבד אין לוקה כיון דהנך ישינין גם לכתחלה, ולדידן דנהגינן כר"ת שפיר י"ל דגם רש"י מודה דאסור לישן: [לג] ומיהו בר"ה שם אביי הוא דאמר זה דהישן כו' ואי אפשר לומר כמ"ש דהוא ס"ל בסוכה [מ"ו א] הלכתא כר' בתפילין וה"נ לסוכה דמברך כל ז' וא"כ לא היל"ל הישן לשון דיעבד לרש"י, וע"כ נראה דבדקדוק כתב רש"י מיתב יתבינן ולא אמר דישנינים דהנה הא דלמד ראבי"ה מהישן כו' לחוש גם לדידן בשמע"צ לכתחלה, לכאורה תמוה מנא ליה דקושית הגמ' מח' בח"ל בספק.

ודלמא מח' ודאי דבא"י פריך ושם פשיטא דאסור לכתחלה כמפורש בגמ' דאפי' כשאין לו מקום צריך לפחות ולפסול. ונראה דהוה קשה לי' הא דפריך הישן כו' דוקאמינה ולא מאכילה ג"כ והיל"ל היושב בסוכה דזהו המצוה דקרא בסוכות תשבו, וע"כ מזה דאשמיני בח"ל פריך וע"כ לא הוה קשה לו מאכילה דבאמת אוכלין מתקנת חכמים.

[לד] ובחידושי הרשב"א בר"ה [ט"ז א] כתב דכל מה שתיקנו חכמים לצורך אין כאן בל תוסיף דכבר נאמר על פי התורה אשר יורוך ותדע דהא שמיני דסוכה בזמן הזה מצוה של דבריהם ואוכלים וישינים בה למצוה ואע"ג דבקיאינן בה השתא כו' ע"כ, והנה הוא כתב בפשיטות מצוה לישן ג"כ והוא לטעמיה שכתב דעושין הכל למצוה באמת ואפ"ה לא שייך בל תוסיף, וזה שסיים ואע"ג דבקיאינן כו' והיינו דבזמן שהי' ספק ועשו מפני הספק לא שייך בל תוסיף למסקנא דגמ' דצריך כונה וכמ"ש רש"י בעירובין שם דהרי מתכוין לספק ורק משום שמא הוא ז', אך האידנא דבקיאינן ועם כל זה יושבין מפני מצות חכמים אי גם בתקנת חכמים שייך בל תוסיף הרי כאן מוסיף גמור, ולכאורה משמע מדבריו דאף שיושב רק משום מצוה דרבנן ס"ל דשייך בל תוסיף, ואפשר דטעמו משום דהרי מוסיף מעצמו וכמו"ש בר"ה [כ"ח ב] אפי' אמר אוסיף ברכה אחת משלי איכא משום בל תוסיף משמע שאומר שמוסיף משלו ומעצמו ולא ממצות התורה אלא שאין להוסיף מצוה מעצמו, ואי גם לחכמים אין כח להוסיף מה בכך שעושה לשם מנות חכמים ולא לשם מצות התורה, אך למסקנא דגמ' שם לחלק בין בזמנו לשלא בזמנו דצריך כונה ח"כ אין ראייה מהא דברכת כהנים דהוא בזמנו כדאיתא בגמ' ע"כ אפי' לא נתכוין למצוה כלל עובר, משא"כ שמיני בסוכה דהוא שלא בזמנו וצריך כונה, וצ"ל אי נימא בדעתו כנ"ל ע"כ מסברא הוא דס"ל כן דאף אי מתכוין למצוה דרבנן הרי עכ"פ מתכוין למצוה והוא מוסיף מצות על של תורה, וע"כ דחכמים יכולים להוסיף ברשות התורה וליכא משום בל תוסיף וא"כ לדידיה לא שייך כלל חשש נראה כמוסיף שהרי לפ"ד הוא מוסיף גמור באמת ולא רק נראה כמוסיף, אלא דמפני תקנת חכמים הותר וא"כ מה לחוש ושפיר ישינין ג"כ דאין חילוק בין שינה לאכילה, וכן הוא ג"כ בחידושי הריטב"א [סוכה ל"א ב] ד"ה מאי לאו ע"ש דהקשה תחלה מדאתקין ר"א להוסיף בתקיעות ותיירץ דכיון

שעושין מפני הספק ליכא בל תוסיף וחזר והקשה מהא דחוזרין ותוקעין עומדין והאריך וכתב תחלה תירוץ התוס' [ר"ה ט"ז רע"ב] ד"ה ותוקעים [כ"ח ב] ד"ה ומנא ואח"כ כתב אי נמי והוא הנכון דכל שהוא בתקנת חז"ל אין בו משום בל תוסיף תדע שהרי ישינין בח' [בסוכה] ע"פ חז"ל ע"כ.

ולא הונח לו דבח' מפני הספק והיינו כמ"ש דהוכחתו האידנא דליכא ספק ומתכונין למצוה דרבנן ודאית ומוסיף גמור אלא דלא שייך האיסור וע"כ ישינין ג"כ, וכן הוא עוד בחידושי הריטב"א [ר"ה ט"ז ב] סוף ד"ה כדי לערבב ע"ש ועוד שם [כ"ח ב] ד"ה וא"ת: [לה] ובפני יהושע שם הביא דברי רשב"א וכתב שהוא כראי מוצק עד שהוקשה לו אתוס' שתירצו בענין אחר וכתב דגם הם מודו אלא דס"ל דשאני ההוא דהתם יעו"ש באורך, ועל דרך זה ראיתי ג"כ בפרמ"ג או"ח בפתיחה כוללת [ח"א אות ל"ח] ליישב להתוס' הא דמיתב יתבינן דסבירא להו נמי כרשב"א ומחלק בענין אחר יעו"ש באורך באופן דפשיטא להו דליכא דפליג על זה, אלא שהפרמ"ג [שם אות ל"ו] הבין דפליג בזה עם רמב"ם [סוף"ב דממרים] יעו"ש באורך, ולדעתי פשוט דליתא ולא פליגי כלל, והרמב"ן [פ' ואתחנן דף ב' שם בסיף דבור] כתב ג"כ בסתם ובפשיטות כדברי רמב"ם והוא רבו דרשב"א ורביה דרבו דריטב"א וקוראו רבינו הגדול בכ"מ ושמעתתיה בפומייהו תדיר והדבר רחוק שהם יכתבו סתם נגדם ולא יזכירו דבריו כלל, ועוד ראיתי בריטב"א לר"ה שם סיים על זה כמ"ש הרמב"ם בספר מדע ע"ש, וכפי הנראה שכיון לדבריו בהל' ממרים הנ"ל ואגב שיטפיה כתב ספר מדע לפי שבריש פ"ט מיסודי התורה דיבר מאיסור בל תוסיף דימה בע"פ דבר זה שם, או שכיון למ"ש כריש ספר המדע אחרמנין המצות ששם כתב לענין חצות דרבנן עירוב ומגילה וכדומה ודלא שייך בל תוסיף ככל מה שכתב בהל' ממרים באורך קצת חתר ע"ש.

והנה הוא כתב כדברי רשב"א וסיים כמ"ש רמב"ם הרי דהיו לאחדים בידו, ולא ידעתי ג"כ מה לחצו לזה והוא העתיק בשמו דלחכמים יש רשות כו' ודמחלק בין ב"ד לאדם אחר, אבל רמב"ם כתב דגם בב"ד שייך רק שהם אומרים שהוא מדבריהם ע"ש, ולפי העתקתו דברי רשב"א אחכמים המתקנים והוא כתב סתם דלוקין שיושבין למצוה ולא חילק דוקא למצוה דבריהם משמע לי' דלס"ל, אבל באמת רשב"א לא קאי כלל על החכמים המתקנים שהיו רשאים לתקן רק על העושים דכל מה שתיקנו כו' אין עליהם איסור בל תוסיף וכמ"ש לעיל לשונו, ועל העושים ודאי גם רמב"ם לא אמר דהם מכונו כך בעשייתן ואטו כולי עלמא דיני גמירי והעמי הארצים פשיטא דעושים הכל סתם למצות הש"י ואין יודעים כלל חילוק ושיש מצות דרבנן ולא דאורייתא וכי ס"ד דעוברים על בל תוסיף, וא"כ איך יתקנו חכמים ולהביא העם שאין יודעים לעבור דאורייתא, אבל באמת כבר השריש רמב"ם בספר המצות [שורש א'] ובהלכותיו רפ"א דממרים דכל דרבנן הוא דאורייתא בעשה דע"פ התורה אשר ירוך ולא תעשה דלא תסור, והוא מפורש בגמ' דשבת [כ"ג א] דמברכין אקב"ו מהאי טעמא והרי דחשבינן להו מצות השם שציונו ושפיר עבדי סתם למצות השי"ת ואפ"ל דרבנן העושים אין עושים אלא משום מצות השי"ת לשמוע דברי חכמים דלולי זה מהיכי תיתי לשמוע להם, והן הם דברי רשב"א דשפיר אנו עושיין למצוה וליכא בל תוסיף דהרי באמת נצטוינו לעשות עפ"י וגו' [ועפ"י"ז אין אנו צריכים עוד למ"ש לעיל בדברי רשב"א דחשיב מתכוין גם כשמכוין

למצוה דרבנן, דאפי' תימא דבעינן שיתכוין לדאורייתא ק"ו הוא איך סתים לכל ישראל והרי העמי הארץ מכונים סתם למצות השי"ת וכן"ל, ומיהו זה קצת דחיק ויתבאר לקמן בזה] וגם רמב"ם מודה לזה רק הוא כתב אחכמים המתקנים עצמם הואיל ויש לב"ד לגזור כו' מהו זה שאמרה תורה לא תוסיף כו', ועל זה לא יחלוק גם רשב"א דאזהרת בל תוסיף ובל תגרע לכל ישראל נאמרה וגם לב"ד הגדול אלא דהואיל התורה הרשתה להם לגזור ולתקן א"כ התורה הוציאה זה מכלל האזהרה ע"כ כשמכונים דרך גזירה ותקנה, וגם לרמב"ם ע"כ לחלק בין יחיד לב"ד דלא תקשה מההיא דאוסוף ברכה משלי הנ"ל: [לן] ושוב ראיתי בספר יום תרועה [ר"ה כ"ח ב] ד"ה מתיב הקשה מב"כ ארמב"ם ותירץ על זה אלא בדבר שהוא לסייג יעו"ש, והיא כחילוק פמ"ג הנ"ל אליבא דתוס', ובאמת חכמים הוסיפו גם בכהאי גוונא אבל הוא כתב הואיל ויש לב"ד והיינו שיש להם רשות וכמ"ש [שם פ"א הל"ה] דגם המנהגות בכלל אשר יורוך ומשום דברשות עבדי זה לפיכך אינו בכלל משא"כ ביחיד, ומיהו ראיתי ברדב"ז [ח"ג ס"ס תע"ח] כתב גם ביחיד צריך שיאמר שמצוה זו מן התורה יעו"ש באורך וצלע"ג ואכ"מ בזה, [ובתשובה אחרת כתבתי בטעם דברי י"א ביו"ד [סי' רי"ד סעי' א] דס"ל שכל אחד על עצמו דינו כב"ד הגדול כו' וכטובי העיר בעירן ונעשה איסור דרבנן, וגם לפי דעתם נ"ל דוקא ב"ד של סייג ופרישות דקאי עלה שם דס"ל ושמתם את משמרתם לכל ישראל נאמר, ובחילוק פמ"ג שם אליבא דתוס' בגזירת ב"ד הנ"ל אליבא דרשב"א להנך י"א ביחיד ובזה חלוק יחיו מב"ר] ושפיר דברי הרשב"א מוסכמים בזה, אלא שתימא דלא העירו מדברי רש"י עירובין הנ"ל דמפרש הקושיא מהא דמיתב יתבינן והרי זה מתקנת חכמים ולא שייך בל תוסיף ויותר תימא שלא העירו מדברי תוס' ר"ה עצמם דשם [כ"ח סע"ב] ד"ה דלמא שכתבו דאי ישן בח' ילקה בח' ספק ז לא יתבינן ע"ש ואיך כתבו הם אבעלי תוס' דר"ה עצמם דס"ל כרשב"א דיתבינן ולא שייך בל תוסיף משום תקנת חכמים, ואי דהם קיימו בזמן שהי' ספק הרי גם אז יו"ט שני תקנת חכמים הוא שהם תיקנו להחמיר בספק זה וא"כ אפי' אי לא צריך כונה לבל תוסיף מ"מ משום תקנת חכמים לא שייך בל תוסיף, וכקשה מדברי רש"י בסוכה וראבי"ה הנ"ל דמצרכי היכרא לדידן בשמיני שלא יהי' נראה כמוסיף, ואי מוסיפין באמת בזה ועל פי חכמים מותר מה נראה כמוסיף שייך בזה: [לז] ושוב ראיתי בטורי אבן לר"ה שם ד"ה ותוקעין הרגיש מרש"י עירובין הנ"ל אלא שהוא הקשה מהגמ' עצמה מדפריך מח' בסוכה ולא מכל"ע שהז"ג, ואינו מוכרח דיש לומר דפריך משום דשם ידעי מעשים בכל יום מבני אדם שאין להם מקום ואין פוחתין סוכם וישינים שם ולא מלקינן להו, ובחידושי הריטב"א [ר"ה כ"ח ב] ד"ה אלא מעתה כתב פירוש כו' ואלו אנן קים לן דלא לקי ע"כ הרי מפרש מדקים לן ולא מהא דמיתב יתבינן, ועיין שם בטורי אבן הקשה עוד מהא דמתן ארבע במתן אחת כיון דלר"א ראוי לעשות הו"ל לצורך דראוי לחכמים לתקן וליכא בל תוסיף ע"ש, והוא תמוה מה ענין ראוי לתקן הרי לא תיקנו ותקנת חכמים מחודשת צ"ל אסיפת כל ב"ד הגדול וחכמים ושיעמדו למנין ויתקנו תקנה ובזה לא שייך פלוגתא דאם יסכימו הרוב לתקן ויתקנו הרי הוא תקנת חכמים לדברי הכל ואי לא יתקנו לא יתקנו ושם לא הי' תקנה ור"א ור"י פליגי בסברא על פי ד"ת איך לעשות ושפיר דנו בזה משום בל תוסיף ובל תגרע ומה ענין תקנה לכאן, ומה שכתב עוד שם דהדבר תמוה בעצמו לומר משום תקנת חכמים

פקע איסור בל תוסיף מ"ש מכל איסורי תורה כו' בקו"ע ולא אמרינן משום תקנת חכמים פקע כו' ע"ש, תמוה הרי רשב"א ביאר יפה דזה לאו הפקעה שהרי תורה ציותה על פי וגו' וא"כ אין אנו מוסיפין שהרי גם זה ממצות התירה ולא עברנו כלל על בל תוסיף דאין זה הוספה משא"כ כל איסורין דמפקיעין ועוקרין האיסור דגם אחר תקנת חכמים הרי התורה אסרה זה והוא בכלל איסורה וזה פשוט מאוד אין צריך לפנים, וגם נראה דלא ראה דברי רמב"ם הנ"ל שביאר דאזהרת בל תוסיף לא קאי אתקנת חכמים דרך תקנה אך מרש"י עירובין קשה, ובאמת בתקנת חכמים לסייג ודאי לא יחלוק אדם דלא שייך בל תוסיף שהרי תורה ציותה ושמרתם את משמרת לעשות משמרת למשמרתה של תורה, והא דסוכה בשמיני גם האי בבנ"א דבקיאי יש בו גדר ומשמרת לתורה משום גזירת שמדא דלא ליתו לקלקולי כמ"ש בביצה [ד' סע"ב] וכן כתוב בריטב"א [ר"ה כ"ח ב] ד"ה וא"ת אשמיני דסוכה הלשון משום סייג לתורה ע"ש, [ובפמ"ג שם כתב ג"כ דהוא לסייג שלא יבואו לזלזל גם ביום א' ע"ש וכן כתב בספרו ראש יוסף הנד"מ כ"ה סע"ב ע"ש והלשון סתום ומגומגם והיל"ל כלשון גמ' הנ"ל]: [לח] ועל כן נראה כמו שכתבתי דבאמת משום הכי לא פריך מאכילה דהוא תקנת חכמים ולא שייך בל תוסיף רק משינה דעל זה ליכא תקנת חכמים וכדברי ראבי"ה וממילא ילקה משום בל תוסיף דאורייתא, אלא דעדיין קשה דהא אגמ' גופא יש לדקדק אמאי לא פריך מיושב סתם ובא"י, וע"כ צ"ל משום דאימא אין ה"נ דלקי וכמ"ש תוס' ר"ה שם ד"ה דלמא לס"ד לר"י ע"ש וא"כ קשה גם בח"ל לענין שינה נמי נימא כן ואדרבא שם טפי יש לומר כן דבא"י אפשר ממעשים בכל יום כנ"ל והיינו מדלא מתרינן בי' שאף שאין לו מקום ויושב בלא כונת מצוה איכא בל תוסיף וילקה [ולא ידעתי מה הוקשה לבעל יום תרועה שם ד"ה אמר דכשקיבל התראה הרי מכוין לעבור על בל תוסיף ולישב לשם מצוה ע"ש, והוא תמוה דהא השתא קאי דגם בלא כונה עובר ומתרץ בו כן והוא מקבל ומתכוין לעבור ולישב בלא כונת מצוה רק לפי שאין לו מקום ומהיכי תיתי לומר דמכוין למצוה] אבל בח"ל ליכא סמוכים וליכא מלקות וע"כ איסור מלקות קאמר כמ"ש בספר יום תרועה שם ואימא אין ה"נ והרי באמת אין ישינן והעובר וישן עבר אדאורייתא ואיסור מלקות, ועל זה בא רש"י לפרש מדאנן מיתב יתבינן ובדיוק מייתי מדיתבינן ולשון אנן מדוקדק ג"כ לפ"ז דהיינו אף דבקיאינן והוא רק משום גזירה רחוקה דשמדא וגם אז יבואו רק לקלקול בספק ביטול מ"ע משום דלא ידעו בקביעותויעשו רק יום אחד ולא יחושו לספק, ואם איתא דבשינה איכא בל תוסיף דאורייתא ולוקין יותר ה"ל לי' לחוש לגזור שלא לאכול שלא יבואו לישן ג"כ דהוא גזירה קרובה ועברו על ודאי איסור דאורייתא החמור שלוקין עליו וע"כ אמר ילקה להורות על חומר האיסור דראוי לגזור מחמתו טפי ואיך יתבינן, אך לכאורה על זה לא תירץ כלום דגם אי צריך כונה הרי אנו חוששין דע"י האכילה יבואו לישן והיינו דיחשובו כמו שאוכלין ה"נ דישינים והיינו למצוה כמו האכילה, ואאכילה דיש תקנת חכמים ומצווין מן התורה לשמוע להם שפיר יושבין למצוה כנ"ל אבל בשינה דליכא תקנת חכמים והם ישנו למצוה הרי איכא בל תוסיף בכונה, וה"ל אפשר לומר על זה דמאחר דהחשש רק שיבואו לישן דיחשובו שהוא מצוה א"כ אכתי הוה ליה שלא בכונה דאף שמכוין למצוה אינו מכוין להוסיף ואלו ידע שאינו מצוה לא ה"ל עושה, ושלא בזמנו וצריך כונה לאיסור בל תוסיף היינו כונה להוסיף

ושפיר מוכיח מזה דצריך כונה, אלא דלשון רש"י שם שסיים דאי ח' הוא לא מכוין כו' לא נתיישב לפי זה דמבואר דלא אתי עלה מטעם זה ולא כוין למה שכתבתי, ונראה דהנה באמת כל זה ליתא ובשינה דשמיני אינו מוסיף על מצות אלא בא להוסיף על המצוה דרבנן שהיא אכילה בשמיני שזו חציה מתקנת חכמים וזה מוסיף גם השינה למצוה כמו האכילה ואזהרת בל תוסיף מפרשת ואתחנן ובפרשת ראה על המצות אשר אנכי מצוה קאי דהיינו מצות דאורייתא ולא מצות דרבנן וא"כ הטועה וישן לשם מצוה דרבנן ליכא בל תוסיף: [לט] ואף דראיתי בפמ"ג [שם אות מ] דלרמב"ם דכל דרבנן הוא דברי תורה מלא תסור גם על דרבנן איכא בל תוסיף בהני דלסייג וגדר דיש ל"ת יעו"ש, ומשמע דר"ל אפי' אי מכוין לדרבנן או לתוספות שלו אדרבנן ולא אדאורייתא שייך בל תוסיף, לדעתי פשוט דזה אינו ורק כשיאמר דמצות התורה דאשר יורוך ול"ת הוא גם על מה שמחדש היחיד ולא ב"ד איכא בל תוסיף אלאו דלא תסור ועשה דאשר יורוך שהוא מוסיף על מצות התורה, אבל אם עושה לשם מצוה דרבנן ולא לשם מצות התורה דאינו אומר שהוא בכלל מצות אשר יורוך ולא תסור להחשיבו למצות תורה אין זה אלא מוסיף אדרבנן ולא על דברי תורה ואין אזהרת בל תוסיף אלא במוסיף על דברי תורה, והוא מוכרח מההוא גופי דאתי עלה הפמ"ג שם במהדרין דנר חנוכה שכתב לרשב"א דגם בכופל מצוה ב' פעמים יש בל תוסיף ע"כ בדרבנן ליכא בל תוסיף דבכלל לא תסור לרמב"ם רק מה שלגדר ולא נר חנוכה ומגילה וכיוצא ע"ש, והנה חילוקו לרמב"ם כתב [באות ל"ח] ליישב דברי תוס' דלא ס"ל לרשב"א כנזכר לעיל והרי רשב"א שכתב אהא דתוקעין לערבב השטן דתקנת חכמים שאני דכתיב אשר יורוך הרי ס"ל אף מה שאינו לגדר בכלל מצות התורה דאשר יורוך, וההיא גריעא מנר חנוכה ומגילה דמצינו דוגמא בתורה לעשות זכר לנסים ליציאת מצרים וכדומה וה"נ לנסים שנתחדשו אח"כ משא"כ ההיא דלערבב דתורה לא חש לו ועם כל זה ס"ל דבכלל אשר יורוך הוא וכ"ש נר חנוכה, וא"כ עדיין לא תירץ כלום לרשב"א והוא לטעמיה כנזכר לעיל דסבור דרמב"ם ורשב"א פליגי ולא הבין דברי רשב"א כמו שכתבתי לעיל, ועי' שם [אות לט] כתב ושלא בזמנו כו' אפשר כל שמכוין למצוה אפי' מדרבנן עובר כו' וב"ד שאני גם לחזק ד"ת שאני ע"כ, וכיון לדברי תוס' [שבאות לח] דשם [כ"ח ב] ד"ה ומנא כתבו ועוד כו' כיון דמתכוין לשם מצוה כו' ע"ש הרי דפשיטא להו דחשיב מתכוין, ומיהו שם [ט"ז רע"ב] לא כתבו הך ועוד רק טעמא קמא דהוה זימניה ומשמע קצת דמסתפקים בסברא זו כיון דמתכוין לדרבנן וכמ"ש ג"כ בדף כ"ח אלא דהלשון כיון כו' שכתבו שם משמע דלא נסתפקו בזה, ויש לומר בדף ט"ז באו להקשות לדברי הכל גם לרבה דשלא בזמנו אינו עובר כלל אפי' במתכוין, ומ"מ נראה דכתבו משום זה לשון אפשר.

והוא סובר כן גם בדעת רשב"א וכמ"ש [ריש אות ל"ו] דס"ל אף שיאמרו שהוא מדבריהם עובר ולא מחלק בין כונת המתקנים לכונת העושים ולעולם בדרבנן עושין לשם מצוה דרבנן וס"ל גם בזה יש בל תוסיף אם לא ב"ד שאני או לחיזוק דברי תורה שאני לתוס' לפ"ד באות ל"ח ושם הוא מוסיף על דברי תורה בזה, ובנר חנוכה לא שייך מוסיף על דברי תורה לשיטתו בסוף [אות ל"ז] וכן בספרו ראש יוסף לשבת הנד"מ [כ"ה סע"ב] דלא שייך אלא במה דשייך לדברי תורה ולא בדלית לי' שייכות כנר חנוכה

ומגילה ע"ש, וע"כ הו"ל רק מוסיף אדרבנן וס"ל דרשב"א אפשר דלית ליה כלל הא דרמב"ם דדרבנן הוא דאורייתא מלא תסור ולא מייתי חלא תסור רק מאשר ירוך לענין דיש לב"ד רשות, ואף אי ס"ל דוקא בגדר וההוא דר"ה לאו משום דהוא דאורייתא רק משום דיש לב"ד רשות ומאשר ירוך נפקא לן רשות גם במה שאינו לגדר וע"כ ליכא בל תוסיף כיון דמכוונין לדרבנן כך צ"ל בישוב דבריו ודעתו, אבל באמת כל זה ליתא ואי הוא בכלל אשר ירוך ממילא מצוה הוא מן התורה דלא תסיר ל"ת ועל פי אשר ירוך מ"ע כמ"ש רמב"ם [ריש הל' ממרים] והכל על ענין לאחד ורשב"א נקט המ"ע משום דאמכוון למצוה דאורייתא קאי כמ"ש לעיל נקט לשון המ"ע דאורייתא שיש על זה ואין ה"נ ממילא דאיכא נמי לאו דלא תסור כיון דאשר ירוך קאי על זה ג"כ הרי ממילא יש על זה עשה דלעשות ול"ת דלא תסור, ולרמב"ן בספר המצות [שורש א] דלא תסור קאי רק בפירוש התורה גם אשר ירוך קאי על זה ודברי רשב"א כרמב"ם, ובריטב"א לר"ה שם סיים וחייבין לעשות כדבריהם משום לא תסור, הנה הזכיר גם לא תסור ולענין חיוב העשיה וכתב תחלה מ"ש לצורך לגדר וסייג ואח"כ כתב דה"נ לצורך הרבים בתקיעות כו' ע"ש וכן שם [כ"ח ב] פתח במשום סייג וסיים דה"נ לתקיעות ע"ש ומדמינהו בפשיטות מאחר דהם לצורך עירבוב שכן והרי דס"ל דגם הני דלאו לסייג בכלל לא תסור: [מ] ומה שכתב פמ"ג שם מדקדוק לשון רמב"ם בהל' ממרים והבין דגם רמב"ם ס"ל כן.

אשתמיטתיה לשונו בריש ספר הי"ד אחר מנין המצות שכתב ויש מצות אחרות שנתחדשו כו' כגון מגילה ונר חנוכה ות"ב כו' חייבין אנו לקבלם ולשמרם שנאמר לא תסור וגו' ע"כ, הרי מפורש דדעתו דגם נר חנוכה ומגילה ודכוותיהו בכלל לא תסור וגם בספר המצות שורש א' דמייתי בעצמו שם מבואר להדיא גם אנ"ח ומגילה ע"ש [בדפוס ברלין די"ב ע"א] וגם בדברי הרמב"ן שם [דף ז ע"ב] יעוש"ב, ושם [דף ח ע"ח] העתיק גם דבריי בהל' ממרים דהם כן ע"ש, והיינו דגם תקנות שאינן לסייג הם בכלל לפי מה שהשעה צריכה [ולתקן העולם] שכתב שם ע"ש, ובאמת ע"כ צ"ל כן דהכל בכלל דאי לאו הכי מה הוא המחייבנו לשמוע לדברי חכמים ושלא לעבור על דבריהם וכ"ש בהני דמברכין ג"כ דמפורש בגמ' דצונו מלא תסור וכדמייתי דברי הרמב"ם בספר המצות שם, וגם לרמב"ן דפליג ארמב"ם וס"ל דמ"ש בכל מקום בדרבנן משום לא תסור הוא אסמכתא וגם ושמרתם משמרת ס"ל שם [דף י"ד ע"א] דהוא אסמכתא לגזירות ע"ש, מ"מ ע"כ צריכין לומר דמחוייבין מן התורה לשמוע להם דאי לאו הכי מה כח ב"ד יפה לגזור ולתקן ולחייב אותנו לקיים ושיהי' העובר נקרא עבריין ולנדות ולהכות מכות מרדות ומי המכריחנו לקיים אם ד' לא ציוה, ואפשר דקרא דשאל אביך דמיירי בשבת [כ"ג א] והביאו רמב"ן שם [דף י ע"ב] יעוש"ב מידה דלאו אסמכתא הוא ומהתם ילפינן חיוב לכל גזירות ומצות דרבנן אלא דהוסיפו ג"כ להסמיך אלאו דלא תסור, וע"ש ברמב"ן שם אח"כ ד"ה ואני כתב שהורשו מאתו ית' מפי הקבלה לתקן ולסדר כו' ע"ש, נראה דס"ל דדבר זה קבלה מפי השמועה מהל"מ שחכמים רשאים להוסיף תקנות ומצות וגזירות, [ואפשר משום דבקרא דשאל וגו' לא כתיב רשות לב"ד] וא"כ י"ל גם החיוב לשמוט הוא מפי הקבלה והוא מכלל תורה שבע"פ המקובל למשה מסיני, ולא הוקשה לו לרמב"ן מדהקלו בדברי סופרים אלא אי הוא בעשה ל"ת גמור

מן התורה דמ"ש מכל מצות התורה אבל אי הוא מקבלה בע"פ י"ל דהכי גמירי שלא יהי' חמורים כדברי תורה, וגם אי משאל אביך י"ל כיון דלא נתפרש המצוה על העשייה עצמה רק על השאלה מזה למדו שכונת התורה שלא יהי' חיובם חמור ככל מצות התורה על העשייה עצמה משא"כ בקר דלא תסור.

[ובספר קנאת סופרים ד"ה עמוד ד' ד"ה והנני ראיתי שתמה על דברי רמב"ן הנ"ל דהורשו מקבלה דהנה זה עצמו החיוב לקבלן דאי לאו הכי מה הועילה הרשות וא"כ למה לא נימא ג"כ שהוא בכלל לא תסור יעו"ש באורך, ולא קשה מידי וכמו שכתבתי ובאמת דבר זה ע"כ מוכרח לאמרו ולא יחלוק בו אדם שהי' עכ"פ רשות לב"ד וגם חיוב לשמוע מפי קבלה מיהת דאל"כ מה כחם יפה וכמו שכתבתי] ומיהו אי הוא מהלכה למ"מ י"ל דלא שייך בל אוסיף וכמ"ש פמ"ג שם [סוף אות ל"ז] ע"ש, וא"כ שפיר לדידי' מודה דלא שייך בל תוסיף מדרבנן: [מא] אבל ראיתי בפירוש רמב"ן על התורה [פרשת ואתחנן דף ב] כתבי דגם לעשות מצוה בפני עצמו בלאו דבל תוסיף וכן אמרו [מגילה י"ד א] מ"ח נביאים כו' ולא הוסיפו כו' חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש כו' ובירושלמי [פ"א דמגילה הל"ה] שהיו מצטערים כו' עד שהאיר הקב"ה עיניהם [מדרשא דבתלמודין ז' א] כו' הרי שהי' זה אסור כו' ומה שאסרו חכמים משום גדר כגון שניות כו' זו היא מצוה מן התורה ובלבד שידע שמשום גדר כו' ע"כ, ולשון מן התורה בדבריו משמע דמפורש בתורה ולא מה שמפי קבלה וגם אי מפי קבלה ע"כ הקבלה היתה גם על מצות מחודשות ושלא לגדר דהרי מצינו שחידשו גם כה"ג, וא"כ מ"ש לגדר דקאמר ועל מה נצטערו אנשי כנה"ג וקאמר מאי דרוש במגילה וגם אקרא דשאל אביך אי אפשר לומר דכיון מהאי טעמא דבכלל זה נמי כל מה דאמרו חכמים וכמ"ש רמב"ן בס' המצות שם ורק לאסמכתא דלא תסור חילק שם בין לגדר לדבר מחודש, ועל דרך שכתב פמ"ג הנזכר, והי' נראה מזה דהדר בי' ממה שכתב בס' המצות [דפירוש התורה חיבר בסיף ימיו] והודה לרמב"ם דלאו אסמכתא, ואע"ג דמה שכתב שם דרק מה שלגדר הוא לענין האסמכתא לשיטתו דעיקר קרא במה שהוא פירוש התורה ומה שלגדר לדברי תורה דומה לו משא"כ מצוה מחודשת ע"ש, מ"מ גם אחר חזרה לא נאיד מזה דעיקר קרא בזקן ממרא שם לענין פירוש התורה קאי אלא דבכללו הוא גם כל אשר יורוך, ויש לומר ג"כ דוקא דוגמת העיקר דגבי וקן ממרא בפירוש התורה.

ואפשר נמי מדנקט לדוגמא שניות לעריות דכונתו על מצות ושמרתם משמרת דבס' המצות שם כתב דשניות לא אסמכו אלא תסור אלא אושמרתם כמ"ש ביבמות [כ"א א], אלא דשם כתב דהוא אסמכתא כמ"ש בגמ' שם וכאן חזר ביה דמ"ש אסמכתא היינו לענין מה שר"ל שם דגוף השניות בפרט נלמד מזה דא"כ שניות עצמן דאורייתא וזה אינו רק הוא מצוה כוללת לחכמים לגזור כשיראו צורך, ולשונו שאמר מצוה מן התורה על תיקון חכמים מורה כן דזו מצוה לחכמים לתקן וע"כ אינו בכלל בל תוסיף, וזה רק בגדר ובמה דלאו לגדר צריך טעם כמ"ש במגילה שם מאי דרוש ק"ו כו' דלמדו מן התורה שיש רשות לתקן כהאי גוונא וכיון דיש רשות ממילא הוא בכלל אשר יורוך ומחייבין לשמוע, אלא דהרשות לתקן אינו ממצוה דושמרתם וצריכין למדרש על זה כל אחד איזה טעם ללמדו מן התורה, וה"נ לנר חנוכה למדו הק"ו דיש לעשות זכר לנסים כדאשכחן בתורה סוכות זכר לענני כבוד כמו שנאמר למען ידעו וגו' וכדומה וכן הא

דתקיעות לערבב השטן למדו מסברא מדאשכחן בקרא דע"י תקיעה נזכרים לפני ד' וכיוצא בכולהו, ומ"ש מ"ח נביאים לא הוסיפו דע"י נביאים לא נוסף ולא נתקן מצוה כהאי גוונא קודם להם, דעירובין ונט"י שתיקן שלמה הם סייג לתורה וכמ"ש רמב"ן בס' המצות [שורש א] בטעמיה דבה"ג שלא מנאם ע"ש, ותשעה באב דנתקן קודם זה בחורבן ונזכר בכתוב מלשון הכתוב [זכרי' ז] האבכה וגו' כאשר עשיתי וגו' נראה דישראל מעצמם עשו כן וקבלו כן על עצמם ואח"כ הוסכם מפי נביא [ואנשי כנה"ג] שאמר [שם ח] צום וגו' יהיה לששון וגו' ותיקנו או דבזמן שמד יהי צום ובעת שלום לששון וזה הי' אחר בנין הבית בימי דריוש בן אסתר אחר מעשה דמגילה, וגם בזה מצאנו בתורה כהאי גוונא שעשו בכי ואבל למיתת צדיקים, וגם מצינו איסור אכילת גיד הנשה לזכר צער שאירע ליעקב כמו שנאמר ע"כ לא יאכלו וגו', ובס' חסידים [סי' רל"א] למד מזה להתענות יום שמת אביו ע"ש, וי"ל דמזה ג"כ למדו תענית ת"ב, ובזוה"ק [פ' וישלח קע"א ב] את גיד הנשה לאסגאה תשעה באב כו' ע"ש, ולפי מה שכתבתי גם על דרך הפשט בדקדוק אסמכוה אהאי קרא דמלאו זו של תורה הוא שלמדו חכמים לתקן דוגמתו ובכלל אשר יורוך לחדש דבר מה שנלמד מדברי תורה כיוצא בו, ורז"ל נקטי מגילה שהיא הראשונה והיחידה מתיקון נביאים דת"ב קבלו מעצמם מקודם כנ"ל, ודברי הירושלמי הוא לענין כתיבת המגילה ולקרונה חתוך הכתב, וכל תקנת חכמים תורה שבע"פ ואין אתה רשאי לכתוב בכתב והאיר הקב"ה עיניהם לדרוש דניתן להם רשות לכתוב בספר ג"כ, ואולי מזה למדו ג"כ היתר לכתוב ת"ב בזכרי' וגזירת טלטול ומקח וממכר בשבת בנחמי' דכל שעל פי נביא ורוה"ק יש רשות לכתוב כדאשכחן דהתירה תורה לכתוב המגילה, ועכ"פ נראה מהנ"ל דרמב"ן הדר ביה אח"כ ממה שכתב בספר המצות, ולכן שפיר רשב"א וריטב"א נקטו סתם בפשיטות כדברי רמב"ם ולא חשו לדברי רמב"ן רבם, וגם בלאו הכי אין נ"מ לענין כיון דגם לרמב"ן ע"כ מדאורייתא מצווין לשמוע ומאי נ"מ אי מקבלה או מקרא וע"כ נקטי קרא הפשוט כרמב"ם כיון דאין בזה נ"מ אדאתי עלה, ועכ"פ מבואר מזה דלרשב"א גם מצוה דרבנן דלאו לגדר בכלל לא תסור: [מב] ומדברי רמב"ן הנזכר מבואר ג"כ סתירת דברי פמ"ג בדרבנן שאין לו שייכות כמגילה הנזכר לעיל, ופמ"ג שם דייק מלשון רמב"ם בהל' ממרים ואשתמיטתי גם בזה לשונו בסוף חנין המצות שם שכתב אחר לשון הנ"ל ואינה תוספת כו' שהרי לא אמרו שהקב"ה ציוה כו' לקרות המגילה ואלו אמרו כן היו מוסיפים על התורה כו' יעו"ש באורך, הרי מפורש דגם במגילה איכא בל תוסיף אם יאמרו שהיא מן התורה וע"ש בריש פ"ט מיסודי התורה, וא"כ נדחה ג"כ מ"ש לרשב"א דגם מכוין לדרבנן איכא בל תוסיף אדאורייתא דא"כ אכתי קשה במהדרין דנר חנוכה אף אי אדרבנן ליכא בל תוסיף מ"מ כיון דזה לאו תקנת חכמים הוה לי' מוסיף אדאורייתא ואף שאין לו שייכות לשום מצוה דברי תורה כיון דעושה דבר לשם מצוה מה שאינו על פי ב"ד, וזה ודאי אין נראה לומר דאין ה"נ אסור לעשות לשם מצוה דרבנן רק לעשות לשם מהדרין ונימא דכונה לשם מצות הידור בעלמא דהוא רשות לא חשיב בל תוסיף, דאפי' נדחוק לחלק כן עדיין הא ודאי לא כולי עלמא ידעו דהוא רק למהדרין וסוברין דחיובא מדרבנן הוא מיהת, ומיהו באמת גם לפי דעת פמ"ג אין הכרח כ"כ גמור זה הא ודאי אפ"ל דטעם רשב"א רק משים דמכוין לדרבנן דא"כ זהו למסקנא דגמ' בר"ה דצריך כונה, אבל לס"ד וכמה

אמוראי הוי ס"ל רק דאין צריך כונה לעבור על דברי תורה מאי אולמיה דמכוין לדרבנן ממכוין לרשות וא"כ תקשה להו מכולהו מצות דרבנן, נהי דלענין סוכה בשמיני יש לומר דס"ל כמ"ד לא יתבינן וכמ"ש תוס' בר"ה הנזכר מ"מ תקשה מכולהו ואף דהרשב"א נקט ראייתו רק מהא דסוכה היינו משום דההוא מפורש בגמ' דאיכא בל תוסיף, ובאיסורין דרבנן משמע מדברי ראב"ד [ספ"ב מממרים] דלא שייך בל תוסיף רק במצות, ואולי גם במצות נאמר חלוקים שונים ע"כ בא להקשות ולה"ר ילפי מהמפורש בגמ' דיש בל תוסיף גם הפמ"ג עצמו [באות ל"ח] נקט הקושיא גם מיו"ט שני ע"ש: [מג] ואיברא דלדעתי הי' נראה דיו"ט שני שחוזרין ועושין אותו יום יום ראשון לכל דבר הוי ליה כעושה המצוה ב' פעמים שכתבו תוס' דליכא בל תוסיף, וע"כ לא כתב רשב"א מזה לסייע תירוצו נגד תירוץ התוס' דזה גם לתוס' ניחא, ורק בשמע"צ דאין חוזרין וכופלין יום הז' שיהי' יום ז' ג"כ כבכל יו"ט שני דהרינוהגין בו קדושת שמע"צ ועושין אותו יום ח' לכל דבר רק בסיכה אינו עשיית מצוה ב' פעמים דהרי יושב ביום ח' ולא בז' והוא יום מחודש.

אך ראיתי בחידושי ריטב"א לר"ה שם ושם מייתי גם מיו"ט שני, הנה פשיטא לי' ג"כ דכיון דהוא יום אחר אף שחוזר ועושהו יום ראשון כיון דבאמת אינו אותו יום לא נחשב ככופל המצוה ב' פעמים ביומו ובזמנו דיום אי אפשר לכפול וע"כ הוא יום אחר רק שכופל הקדושה ביום אחר וכבר עבר יומו, ובלאו ה"נ עדיין קשה מלולב כל ז' במדינה דרבנן ומדאורייתא יום א' וכדומה, ועוד דההוא דתקיעות גופא תקשה לפי תירוץ רשב"א להני מ"ד.

בשלמא לרמב"ם לענין כונת המתקנים הא דאין צריך כונה היינו במעשה שעושה אבל במתקני התקנה ודאי הלוי בכונתם ואמירתם וגם אם יקבל על עצמו לעשות איזה לרשות הדומה לאיזה מעשה מצוה על הקבלה ליכא איסור בל תוסיף גם לס"ד רק אעשייה שלא בכונה א', ולפי דעתו דרשב"א אעושים קאי קשה, וגם תימא הרי גם למסקנא הא דצריך כונה דוקא שלא בזמנו אבל בזמנו אין צריך וא"כ מה תירץ אההוא דתקיעות לפמ"ש התוס' שם דחשיב בזמנו ואם לס"ל כהתוס' דתקיעות כיון דאין בחיוב עליו גם בצבור אחר לא חשיב זמניה הי"ל לבאר: [מד] ובפמ"ג שם [סוף אות ל"ח] הרגיש מה רא' מייתי מח' דשלא בזמנו לתקיעות דבזמנו ולא תירץ כלום ע"ש [וצריך טעם למה לא תירץ כן דברי תוס' על פי דרכו משום הקושיא מיו"ט שני דהקשה לאידך מ"ד כנ"ל] ולא הוקשה לו איך תירץ כלל הא דתקיעות על פי דרכו כנ"ל דסבור כיון דכונה למצוה דרבנן חשיב מכוין וגם שלא בכונה הוי מוסיף רק דב"ד שאני א"כ בזמנו נמי הרי זה בלאו הכי מתכוין וב"ד שאני, והוקשה לו רק דנימא דלא חשיב מכוין ושלא בכונה שאני ואי נימא דאי יתכוין בדרבנן למצוה דאורייתא עובר על בל תוסיף א"כ כל הטעם משים דמכוין לדרבנן ותלוי אי צריך כונה וכמ"ש שם [ומ"ש שם כמ"ש כר"מ כו' ע"כ אין ר"ל דטעמו דרמב"ם כשאומרים דהוא דרבנן לא מכוין לדאורייתא ומשים דצריך כונה דהא בב"ח דנקט אין תלוי בזמן וכל יומא זימנ' והוא בזמנו דאין צריך כונה וכן תקשי לאידך מ"ד גם בשלא בזמנו כנ"ל, ולמאי דהוא לא נחית כפי הנראה לחלק כלל בין מתקנים לעושים צ"ל דס"ל לרמב"ם לב"ד רשות בכהאי גוונא כשמכוין לדרבנן אף דאין צריך, וביחיד הוא דיש חילוק בין בזמנו ושלא בזמנו מדמי למ"ש רמב"ם בב"ד,

ומ"מ דבריו מגומגמים שהוא משמע דלא מחלק לרמב"ם בין יחיד לב"ד] וקשה כנ"ל, וע"כ דס"ל ג"כ לרשב"א אף אי מכוין לדאורייתא נמי כיון דגם לרבנן חשוב מתכוין אלא דאיסור בל תוסיף לא נאמר לב"ד וכמ"ש [שם אות ל"ו] דדעת ראב"ד כרשב"א דלב"ד הגדול יש רשות כו' אפי' יאמרו שהוא מן התורה כו' ע"ש והוא אין מחלק בין מתקנים לעושים וגם העושים כיון דבל תוסיף ליכא במה שתקנו חכמים אפי' יעשו לשם מצוה דאורייתא, ולפ"ז גם אי נימא כמ"ש לעיל דקושית רשב"א מעמי הארץ דעושים למצות ד' י"ל כפמ"ג דס"ל כראב"ד וכמ"ש בהשגות בהל' ממרים שם דמצינו דאסמכו אקרא ואמרו שהוא מן התורה וע"כ דתורה שאמרה על פי אשר ירוך הרשות אותם על זה ודאיסור בל תוסיף לא קאי אהוראת ב"ד בכל ענין, ומטעם זה גם לעושים ליכא איסור רק פמ"ג סבור דסתמא כל י' עושין דרבנן לשם דרבנן וגם דקושית רשב"א סתמא, אבל גם בלאו הכי אין מוכרח וכמ"ש לעיל דרמב"ם דלא מחלק בין ב"ד שפיר הוה ס"ל כן ולא לקושטא ואולי ע"כ כתב לשון אפשר כנזכר לעיל וע"ש בפמ"ג [ריש אות ל"ו] במוקף כתב בעצמו לרשב"א דדינם ד"ת על פי התורה.

ומשמע דכוין לדברי רמב"ם משום לא תסור והוא נגד מה שכתב [באות מ' הנ"ל] וע"כ בהא דנר חנוכה לרשב"א אדרבנן לא שייך בל תוסיף אף שהוא דאורייתא מלא חסור: [מה] ומיהו כל זה לשיטת פמ"ג דבדרבנן מכוין למצוה דרבנן או לשיטתו דבדלא שייך לדאורייתא ליכא בל תוסיף, אבל לפ"מ שכתבתי לעיל דלא כותיה בזה ובזה אכתי קשה דעמי הארץ המכוונים סתם למצות ד' עברי אבל תוסיף, ונהי דהעושים לדרבנן לגבי הוספה דאורייתא לא עדיף משלא בזמנו דצריך כונה וגם למ"ד דשלא בזמנו אין צריך כונה וההוא דמהדרין ברייתא הוא בשבת [כ"א ב], ל"ק דפשוט דזהו במצוה דשייך לדאורייתא דיש דכותיה בשל תורה מיהת כסוכה בשמיני אף דעושה לרשות ושלא בכונה הוי מוסף, אבל מה דלא שייך בדאורייתא פשיטא דלא שייך בל תוסיף בלא כונה להוסיף מצוה וכי נימא לאסור כל מעשה רשות שאדם עושה משום מוסף מצוה כשאינו לכונת מצוה, וה"נ בשל כונת מצוה דרבנן לפ"מ שכתבתי לעיל דלא הוי בל תוסיף בזה אדאורייתא כשצריך כונה כל שהוא מעשה מחודשת ולא מוסף על מצות התורה, אך הא דתיקנו לכולי עלמא ויש עמי הארץ, קשה דאין לומר דמהדרין הם סתמן אין עמי הארץ כל כך ויודעים עכ"פ דחנוכה דרבנן, דהא קמן דכולי עלמא עבדי כמהדרין מן המהדרין וגם עם הארץ רואה איך תלמיד חכם ומהדר עושה ועושה כמוהו והוא סבור דהכל מצות ד', ובאמת בנר חנוכה בלאו הכי לדעתי לא קשה כלל דהרי הא דמהדרין נמי חכמים אמרוהו בברייתא וב"ש וב"ה נחלקו שם במהדרין מן המהדרין כיצד עבדי משמע דתחלת התקנה כך הו' שכך קבעו חכמים המצוה חיוב לכל אחד עכ"פ נר אחד ומהדרין יוסיפו והוספתם מצות הידור יש בו אלא שזה אינו מצוה חיובית רק כמצוה של רשות שנתבאר לעיל דמ"מ העושה הוא עביד מצוה דרבנן בהידור זה דאל"כ מה בצע להדר, וא"כ שפיר גם זה בכלל אשר ירוך דתורה ציוותה לעשות כהוראת חכמים גם במצוה של רשות שתיקנו שהמהדר יעשה כך ויהי' נחשב למהדר במצוה, ולפ"מ שכתבת לעיל גם ישיבת שמיני בסוכה הוא מצוה של רשות ומ"מ העושה שפיר מקיים מצות חכמים וגם מצות התורה דעל פי אשר ירוך ולא חסיר, וכמו שכתבתי לעיל דאפי' למ"ד מברכין אקב"ו י"ל כן וה"נ במה שאמרו חכמים דזה נחשב למהדר במצוה דידיהו

כיון דהמהדר עושה מצוה בהידורו מדרבנן שאמרו דמהדרין יעשו כך, ממילא גם אי מכוין למצות ד' ליכא בל תוסיף דהרי הוא באמת מצות ד' ג"כ ואין ראייה משם כלל לענין מוסיף מדנפשי' בדרבנן: [מו] והיה נראה לי ראייה להיפך דשייך גם בדרבנן מדברי גאון שמביא בתשובת הרשב"א [סי' צ"א] אהא דספק התפלל אל יתפלל שפירש דאינו רשאי משום דהו"ל בבל תוסיף ומוציא שם שמים לבטלה ע"כ, משמע דיש איסור בל תוסיף בתפלה דרבנן וזה קושיא לפמ"ג בנר חנוכה דשני תירוצים שלו הם גם הכא דעושה המצוה ב' פעמים וגם אינו לסייג וע"כ צריך לומר שם כמו שכתבתי, ומההוא דהתם נמי צ"ל כמ"ש לר' יוחנן שם דלואי שיתפלל כל היום והך לואי אינו שום חיוב ואפ"ל שיהי' על דרך מהדרין דגבי נר חנוכה לא מצינו, ולפי דעת פמ"ג גם לר' יוחנן איך הותר כל היום כיון דבמצוה דרבנן איכא בל תוסיף כמו שכתב דאיכא בל תוסיף בתפלה, וע"כ כמו שכתבתי דכיון דחכמים עצמם אמרו ולואי כו' רק דלא קבעוהו חובה לא שייך בל תוסיף כיון דחכמים אמרו דלואי שיוסיף ושהוא משובח הרי מוסיף ברשות חכמים הוא בזה, ועל דרך תפלת ערבית דקיי"ל דרשות וכיון דאינה חובה לפי דעת פמ"ג יהי' משום בל תוסיף אלא כיון דחכמים קבעוהו לרשות אפ"ל לא הי' מצוה של רשות רק רשות גמור ליכא בל תוסיף כיון דכך היתה עיקר התקנה שרשות להוסיף תפלה זו, [אלא דאז אם עשאוה לשם מצוה של תורה מיהת הי' עובר על בל תוסיף, אבל לפ"מ שכתבתי לעיל מרב האי גאון דהיא מצוה של רשות דהמתפלל עושה מצוה דרבנן שפיר יש בתפלת ערבית בעשייתה מצות תורה ג"כ דבכלל אשר יורוך הוא וליכא בל תוסיף וכנ"ל] ומיהו יש לדחות זה די"ל מה שכתב בל תוסיף אין כונתו לאזהרת בל תוסיף שבתורה רק לישנא בעלמא נקט לצחות, ור"ל דחכמים אמרו שאינו רשאי להוסיף עליהם ודהו"ל בבל תוסיף היינו שחכמים אמרו שיש בזה איסור להוסיף ומטעמא דמחיים ומוציא כו' מטעם זה אסרו חכמים להוסיף, וקצת סעד לזה דהרשב"א שם אח"כ לר' יוחנן כתב דרשאי ואין כאן משום מוציא שם שמים לבטלה ע"כ, ולא כתב נמי דליכא משום בל תוסיף ואלו הי' זה איסור בפני עצמו מכלל אזהרת בל תוסיף היל"ל זה ג"כ, אבל למה שכתבתי בדרבנן לא שייך רק בזה אסרו חכמים שלא להוסיף מסתמא גם טעמם היה משום הזכרת ד' והכל אחד, ולשון דהו"ל נמי קצת משמע כן דאי הוא איסור בל תוסיף הידוע היל"ל יותר לשון דקאי או דעובר בבל תוסיף אבל לשון דהו"ל משמע קצת שבא לחדש עתה שיש בזה איסור בל תוסיף: [מז] אך ראיתי בחידושי הרשב"א [ברכות כ"א א] ריש ד"ה הא דאמר כתב פירש גאון כו' ואיכא משום בל תוסיף ע"כ, סתימות לשון זה משמע דאיסור בל תוסיף הידוע קאמר ועל זה שייך לשון משום ר"ל משום אותו איסור הידוע, דאי לחדש כאן דוקא מלת משום מיותר ועוד ראיתי בחידושי הריטב"א לסוכה שם שבא להוכיח מסברת תוס' דבכפילת המצוה ליכא בל תוסיף וכתב ובתפלה ג"כ התירו להתפלל כל היום דרך נדבה אלא כו' ע"כ, הנה מבואר להדיא דיש בזה משום איסור בל תוסיף דאורייתא אלו היה בכפילת הדבר משום בל תוסיף, ודברי גאון בזה דלא כתוס' ודגם בכפילת המצוה יש בל תוסיף, ולריטב"א לר' אלעזר דאל יתפלל אי מפרש כהגאון דאין רשאי היינו משום ברכה לבטלה והוא ס"ל דגם לר' יוחנן דולואי כו' יש משום בל תוסיף אי לאו דבכפל לא שייך ולא כמ"ש לעיל, אבל דבריו בזה צל"ע דאי חכמים עצמם שתיקנו התפלה הם אמרו דולואי כו'

ודאי לא יעלה על דפת שיהי' שייך בל תוסיף אם המתקנים עצמם אמרו שרשאי להוסיף וכמ"ש לעיל, והוא עצמו כתב שם לפני זה גם בדאורייתא לענין ד' מינין שבלולב דלא נתנה בהם תורה שיעור למעלה והרשות בידו להוסיף ליכא בל תוסיף ע"ש וכ"ש בזה דאמרו עוד ולואי כו', ואין לומר דס"ל דהך ולואי כו' ר' יוחנן מעצמו ומסברתו אמר כן ולא שהי' קבלה בידו שתחלת התקנה כן היתה וכיון דהתקנה סתם להתפלל רק ג' פעמים הוקשה לי' אדר' יוחנן עצמו איך על פי סברתו דולואי כו' בא להוסיף אדרבנן והוא לא בא לתקן תקנה חדשה בזה דצריך אסיפת חכמים רק דינא קאמר עפ"י סברתו ואי אסור להוסיף בזה האיסור גם עליו, דזה אינו מלבד דאפי' תאמר כן מאחר דסברת ר' יוחנן דלואי כו' ודבר זה לא נתחדש עתה רק מעולם הי' כן דלואי כו' א"כ ודאי גם המתקנים לא נתנו השיעור אלא למטה שלא יפחות מג' ולהוסיף הרשות לכל אחד כיון דלואי כו' וכמ"ש בד' מינין דאורייתא ומהיכי תיתי לומר דהתקנה היתה בדוקא ולהוכיח מזה סברת התוס' כלל, בלאו ה"נ אי אפשר לומר כן שהרי הוא כתב שם אחר זה דאסור לברך על כפילת מצוה שאין חייב אם לא במקום שהתירו חכמים כגון תפלה דאיסור ברכה לבטלה מדבריהם והם אמרו ע"כ, וידוע דכל איסורי דרבנן סתם מאנשי כנה"ג ומסתמא גם איסור ברכה.

לבטלה הוא מאנשי כנה"ג כשתיקנו כל תפלות וברכות גזרו שלא לברך לבטלה והם עצמם לפ"ד ע"כ אמרו זה דולואי כו' דליכא משום לבטלה ור' יוחנן לא הי' יכול לחדשו כלל אי לא דהם אמרו: [מח] והיה אפשר לומר דריטב"א ס"ל. כרמב"ם [ריש הל' תפלה] דתפלה בכל יום מצות עשה דאורייתא, ועדיף מיניה דאלו הוא ס"ל שם דמנין התפלות לאו דאורייתא ומן התורה מתפלל כל פעם שירצה ע"ש [בפרק א' הל' א והל' ג] וריטב"א יש לומר דס"ל שגם זה דאורייתא לפמ"ש בלח"מ שם הל' א מהמבי"ט בקרית ספר דנפקא לי' בכל יום מדסמיך לי' וברך את לחמך וגו' דתלי תפלה באכילה ע"ש.

א"כ י"ל הרי אמרו [סוכה כ"ו ב] מה דירה אחד ביום ואחד בלילה דדרך כל אחד לאכול ב' סעודות ואכילת הלילה לכל אחד הוא מיד בתחילת הלילה כדמשמע בריש ברכות [ב' ב] ע"ש וקרא כתיב ועבדתם וגו' ובירך וגו' תפלה קודם אכילה, א"כ יש ללמוד מזה ב' תפלות דחובה שחרית קודם סעודת שחרית ומנחה שהוא סמוך לערב קודם סעודת הערב שבתחלת הערב, ותפלת ערבית דרשות אפשר לומר לפי שיש בני אדם אוכלים ג' פעמים ביום, ואף שאמרו ביומא [ע"ה רע"ב] דמרע"ה קבע לישראל זמן סעודה בבוקר ובערב אינו לחיוב שלא לשנות ולהוסיף וכמ"ש בברכות [כ' ב] מהו דתימא כו' ולחם בבוקר כו' כמצות עשה שהזמן גרמא דמי קמ"ל ומשמע דקמ"ל דאינו כמצות עשה, ומצינו דאוכלין סעודה מהמנחה ולמעלה בשבת [ט' ב] ולא אסרו אלא בע"ש וערב יו"ט לחד מ"ד בפסחים [צ"ט ב] ומסתמא אכלו ג"כ פת שחרית שהזהירו בה טובי וכן סעודת ערב דרגילי בה כולי עלמא, ובשבת מצוה נמי לאכול ג' סעודות ופרש"י משום עונג שבת ומשום דדרך המעונגים כן ובחול הוא רשות ואפשר לומר דנגד זה תפלת ערבית דרשות, וגם יש לומר ולתת טעם גם למ"ד חובה שאמרו [ברכות כ"ו ב] נגד עיכול אברים שלא נתעכלו מבערב, והנה גם לפי טעמי רז"ל בתקנתם בקביעת הזמנים בצמצום נגד תמידים התפלה הוא נגד אכילת מזבח שהוא ב' פעמים ושם שניהם ביום

ובלילה הוא זמן עיכול אותם אכילות ויש לומר עד"ז באכילת אדם שתלתה בו תורה כנ"ל בלילה ובשינה הוא עיקר זמן עיכול האכילה כידוע, וברכת האכילה והסירותי מחלה ע"י האכילה המקיימת הגוף צריך שיהיה הברכה במעים בשעת העיכול ג"כ שיתעכל כראוי ועל זה הוא תפלת ערבית, ובהך תפלה שנגד ברכת העיכול פליגי אי חובה או רשות דלעיכוב סגי בברכה דאכילה עצמה, וא"כ שפיר גם מנין התפלות דאורייתא, ומ"ש בכל מקום תפלה דרבנן ובספק לא יתפלל י"ל דהוא רק בצמצום הזמנים שקבעו ועל נוסח שמונה עשרה דתקנת חכמים דמדאורייתא סגי בתפלה קצרה וכמ"ש בכ"מ שם ובמגילת אסתר על ספר המצות [מצות עשה ה] ע"ש, וע"כ שפיר מייתי מזה לענין בל תוסיף דמוסיף אדאורייתא ושם קאי אי גם בתקנת חז"ל יש בל תוסיף וכ"ש בזה דאמרו רק ולואי כו', ולפי הא"נ שכתב אח"כ דלא שייך בתקנת חכמים אפשר דר"ל דיתיישב גם זה דכיון שאמרו ולואי כו' אע"ה דהוא כמצוה של רשות מדבריהם י"ל דבכלל אשר ירוך הוא לענין דיכולים לעשותו לרשות ולא יעבור אבל תוסיף כיון דחכמים הורו בזה דלואי כו' ונתנו רשות להוסיף ותורה הרשתם להורות בכל ענין שיהיה ולעשות על פי הוראתם, אבל הדבר קש: בעיני לחדש שיטה מחודשת שלא מצאתי כעת חבר לזה, ודעת רמב"ן רבו דרביה דריטב"א בספר המצות שם דכולה דרבנן ולרמב"ם נמי רק פעם אחד ואין שיעור למעלה אם איתא דס"ל לריטב"א נגד זה כל כי הא הוה לי' לפרושי, ואף דאפשר דאין ה"נ אולי פירש דבר זה במקומו בחידושו לברכות שאינם בידינו מ"מ כיון דראיתו הכא אינו לפי דעת כל הראשונים רק על פי שיטתו החדשה כמו דרש כזה הי"ל להזכיר מזה בקיצור וברמז מיהת: [מט] וראיתי בהרי"ף פ"ג דברכות [דף ט"ו ע"א] משמייהו דרבנן דהא דא"ר יוחנן ולואי כו' לא אמר אלא תפלת נדבה אבל חובה לא דנמצא כמי שהוא מקריב ב' תמידין בשחרית שהוא עובר משום בל תוסיף ע"כ וכן הוא בהרא"ש שם [סי' ט"ו], ומלשון זה נראה לי לדקדק איפכא דאי שייך בל תוסיף בדרבנן למה לו להאריך לומר נמצא כמי כו' ולתלות בתמידין הי' לו לומר דעובר על בל תוסיף בחיוב דתפלה גופא דאף שאמר ולואי כו' ע"כ אינו מצוה של רשות דא"כ למ"ד תפלת ערבית רשות מ"ש תפלת ערבית דפרטו וייחדו הרי לרשות יכול להתפלל כל היום, ופשוט דיום לאו דוקא דהוא הדין כל הלילה דמאי שנא ולילה בכלל היום בלשון הכתוב [פ' בראשית] ובלשון חכמים בכמה דוכתי ודבר זה פלוגתא דתנאי ותקשי מהך מ"ד לר"י, וע"כ דשאני תפלת ערבית דמצוה מתקנת חכמים הוא והעושה שכר מצות תפלה שתקנו בידו אלא שלא קבעוה חובה וכמ"ש לעיל מרב האי גאון ומצוה לגבי חובה רשות קרי לי', אבל להתפלל כל היום לא אמרו חכמים למצוה ג"כ אף שאמרו ולואי כו' היינו דהרי מ"מ עסוק בעבודת ד' להתפלל לפניו אבל אין בו משום מצות חכמים לעושה דאין מקבל שכר מצוה ועושה רק כמי שאינו מצווה ועושה דאפי' מצוה של רשות אינו וכמ"ש לעיל ג"כ, וא"כ נהי דמ"מ נתנו רשות להוסיף וליכא בל תוסיף כנ"ל זהו אם יעשה לרשות ונדבה אבל אם יעשה לשם חובה ולמצות תפלה שקבעו חכמים הרי אכתי מוסיף הוא על חצות חכמים ועל זה לא נתנו לו רשות להוסיף למצוה יתירה, ובדאורייתא כהאי גוונא כגון מצה דלילה ראשונה חובה ובשאר רשות ודאי אם יאכל בשאר (ימים) לשם מצוה ודאי חשיב מוסף על מצות בערב תאכלו מצות דמה נ"מ שהתירה תורה לרשות והיינו לצורך אכילתו מ"מ מצוה ליכא והוא

מוסיף על מצות התורה, וכן בארבע מינין הנזכר לעיל לשון הריטב"א [שם ל"א א] ד"ה והתניא אם רצה לו להוסיף עליו משום נוי מוסיף וליכא משום גל תוסיף כו' דלא נתנו בהא שיעור למעלה ע"כ, הנה דייק וכתב משום נוי הא אם עושה משום חובה ומצות התורה כיון דזה רשות ולא מצוה כלל הרי מוסיף במצוה, ואף דשם ב' ד"ה מאי לאו כתב סתם כנזכר לעיל הרי רמז לההוא דלעיל, ומה שכתב כס' אח"כ נחדש דלנוי ליכא בל תוסיף דמשמע דלאו היינו דלעיל, התם מלתא אחריתא הוא ובמוסיף מין אחר קאי שם ובסתם איכא בל תוסיף ומתכוין לנוי עדיף.

וכמ"ש ג"כ זה הרא"ש שם [בפרק ג' ס' כ"ד] ובעינן דיתכוין בהדיא לנוי דוקא, והוספת אותו מין דשרי הוא ג"כ בהרא"ש [שם ס' י"ד] ושם מביא ג"כ מרמב"ם הלשון להוסיף כדי שיהיה אגידה גדולה ונוי מצוה, אבל שם הכונה בזה רק לאפוקי לשם מצות חובה אבל אין ה"נ סתמא כל שאינו מכוין למצוה, אנא דמהיכי תיתי יעשה זה בסתם אם לא למצוה ע"כ אמר לנוי והוא הדין אם מצא אגוד מכבר שאין צריך לטרוח ולהסיר ונוטל סתמא וכיוצא בו, אבל לכיון לחובה נראה ודאי דיש בל תוסיף בכהאי גוונא וה"נ בדרכבנן אי איכא בל תוסיף, ואע"ג דההוא רשות גמורה והכא אמר ולואי כו' והעושה משובח גם שם כיון דיש בתוספות נוי י"ל דהעושה משובח וכן האוכל מצה ביו"ט ודאי משובח מצד מצות שמחת יו"ט דמצוה לאכל לחם, אלא דההיא מצוה אחריתי ולגבי מצות בערב תאכלו יש להחשיבו מוסיף וה"נ בזה לגבי מצות חכמים בתפלת חובה ולמה לי' משום ב' תמידין ובל תוסיף דתמידין, וע"כ דבדרכבנן ליכא בל תוסיף וע"כ אמר דבזה מ"מ אסיר להוסיף כיון שהוא נגד תמידין ובתמידין אסור משום בל תוסיף גם בתפלה שתיקנו נגדן תיקנו דוגמתן.

ובאמת בתמידין איכא איסור בלאו. הכי להקריב קרבן שאינה צריכה והוי כחולין בעזרה אלא דזה לא שייך בתפלה, אבל איסור בל תוסיף שהוא משום הוספה לבד שייך שפיר לתקן גם בתפלה שהוא כנגדן כן: [נ] ובתשובות הגאונים הנקראים שערי תשובה [דפוס לייפציג ריש ס' נ"ו] והוא מרב האי גאון כתב אהא דנזכר שהתפלל פוסק כבר עיונא דרבנן דילנא במתיבתא משום לא תוסיפו קאמר דס"ל תפלות נגד תמידין תקנום וכי בזה מצלי דחובה עובר משום בל תוסיף ע"כ, והנה פתח סתם בלא תוסיפו אבל ממה שסיים דס"ל כו' מבואר דלא משום מוסיף על תפלה לבד דעל זה ליכא בל תוסיף אי לאו משום תמידין רק כיון דהוא נגד תמידין עובר על בל תוסיף, והיינו כחו שכתבתי דמשום דבתמידין יש בל תוסיף ה"נ בזה שכנגדם וכן כתב בהדיא אח"כ שם דכאלו הקריב ב' תמידין בשחרית ועובר על.

בל תוסיף ע"ש, והן הם הדברים שבר"ף ולרבנן אלו כיון, [יע"ש אדר"י דולואי כו' כתב דקאים בלבי' ולא חובה מצלי אלא מצוה כעין רשות וכן כתב עוד שם אח"כ בריש עמוד ד' נדבה מצוה כעין רשות, ונראה טע"ג דקרי לי' מצוה ורק כעין רשות ע"כ אינו כמו תפלת ערבית וכמ"ש לעיל דלאו מצות חכמים הוא אלא עבודה דנפשיה] ושם [ריש ס' פ"ט] וששאלתם אם יכול לחדש דבר כו' הא מלתא משום לא תוסיפו נגעו בה ובתפלת המוספין דלא לימרו ב' מוספין היו ע"כ, ואותה תשובה ג"כ בתשובות הגאונים [דפוס ל"ק ס' פ"ח] לרב שרירא ופתח ג"כ בלא תוסיפו סתם וכונתו כדברי רב האי

גאון בנו הנ"ל מרבני ישיבתם וכמושסיים דל"ל ב' מוספין ולפ"ז גם מדברי רב שרירא גאון ורב האי גאון ורבני ישיבתם מתבאר דבדרבנן לא שייך בל תוסיף, ולשון נגעו בה ודלא לימרו שכתב ולא כמחליט וכדברי רב האי גאון דלעיל לפי שהוא קאי אמכוין לנדבה וג"כ צריך חידוש, דאי לא נראה כמתפלל חובה ונראה כמוסיף ולא באמת רק נגעו בה דלא לימרו כו' כשלא יחדש וס"ל דגם מוסף שרי נדבה וכשיטת רב האי גאון בנו המובא בחלמידי רבינו יונה ובהרא"ש שם, אלא שהוא מפרש הא דלחדש אמוספין דוקא נראה דס"ל דוקא בה שנזכר הקרבן ונראה בתפלה שניה ג"כ שהוא נגד הקרבן ולא נדבה, משא"כ בשאר תפלות, ובזה דברי רב האי גאון המובא שם ושם אינו כן וכן הוא בתשובה רסי' נ"ו הנזכר לעיל דמביא שם אח"כ הא דלחדש וכתב ואיכא רבנן [לכבוד אביו לא כתב דגם דברי אביו כן] דמוקמי להא בתפלת המוספין כו' ולא היא כו' ע"ש: [נא] והנה ידוע דגאון סתם שמביאים ראשונים כונתם לרב האי גאון וכן בחידושי הרשב"א ברכות שם בסיום דברי הגאון אהא דפוסק כתב דאם גומרה הרי זה כמקריב ב' תמידין של שחרית, והגם דשם לא סיים משום בל תוסיף מדברי הרשב"א שם אח"כ שחולק על זה וכתב דאין כאן משום בל תוסיף יעו"ש מבואר דיש קיצור לשון בהעתקת דברי גאון ומה שחסר זה גילה זה והן הם דברי רב האי גאון בתשובה הנ"ל ודברי רבנן שברי"ף, ורשב"א נקט אח"כ סתם בל תוסיף וכונתו אתמידין שכתב גאון, ולפ"ז גם מדברי גאון זה עצמו נלמד דלא ס"ל בל תוסיף בדרבנן וע"כ מה שכתב תחלה לר"א משום בל תוסיף ע"כ אין ר"ל בל תוסיף אמצות תפלה מדרבנן אבל י"ל כונתו כפי מה שכתבתי דהנה טעמו במוסף נדבה דס"ל תפלת נדבה אינה במקום קרבן כלל וכמ"ש בתר"י שם ע"ש, וכן הוא לשון התשובה הנזכרת שכתב אבל תחנוני דלאו חובה שפיר דמי וכן שם אח"כ ואי צלי תחנוני אינן ע"ש ור"ל דנדבה הוא תחנונים בעלמא ולא במקום קרבן, וכן הוא לשון הגאון שבחידושי הרשב"א שם ורי"א כר דתפלה רחמי נינהו כו' ושם אח"כ מראב"ד להתפלל כל היום בדרך תחנונים וכן בסוף דבריו שם להיות תפלתו תחנונים ונדבה ע"ש, והיינו כנ"ל ולא כרי"ף שם שכתב במקום קרבן נדבה, וא"כ י"ל דלר"א דאל יתפלל ס"ל בטעמו דהוא פליג בהא אדר"י וס"ל כיון דתקנו תפלות כנגד תמידים הם כל תפלה אפי' נדבה נמי לא חשבינן לה תחנונים בעלמא וכדאשכחן הרי"ף דלא ס"ל זה שהוא ס"ל שלא במקום קרבן אחר כרי"ף ג"כ וזה לא ס"ל לגאון בלאו הכי וע"כ לר"א הכל במקום תמידים וא"כ שפיר כתב משום בל תום ך והיינו בל תוסיף דתמידים כמ"ש אח"כ לר"י, ואף שכתב סתם בל תוסיף רשב"א קיצר בדבריו וכמ"ש הוא בסיום דבריו בדר"י סתם בל תוסיף כנ"ל, וכן בתשובות רב האי גאון ורב שרירא גאון הנ"ל לר' יוחנן פתחו תחלה בלא תוסיפו סתם.

והרשב"א ריש מילין נקט וקיצר וכונתו נלמד ממה שכתב בסיום דבריו משום ב' תמידין וה"נ לר"א גם בנדבה, ובחידושו קיצר נמי שלא כתב בטעם דברכה לבטלה שכתב בשמו בתשובה הנ"ל ובביאור טעם דבל תוסיף קיצר ג"כ בתשובתו לפי שאין בו נ"מ לדידן דלר' יוחנן לא שייך זה כלל, וע"כ בסוף דבריו שכתב מזה לר' יוחנן ודקדקתי בו לעיל ולמה שכתבתי ניחא מאחר דכל טעמא דבל תוסיף משום דלר"א לא ס"ל שיכול להתפלל תפלה תחנונים ונדבה דכל תפלה במקום תמידין אבל לר"י דמתפלל נדבה דהיינו תחנונים בתחנונים לא שייך בל תוסיף כלל דאדרבנן ליכא בל תוסיף רק אתמידין

וזו תחנונים ולא במקום תמידין: [נב] ולפ"ז נראה די"ל גם כונת הריטב"א לר' יוחנן כן די"ל דהוא אזיל בשיטת רבו הרשב"א בברכות שם דפליג אגאון בהא דפוסק ומביא מירושלמי דר' יוחנן לא ס"ל זה וכתב הטעם כיון דיכול להתפלל משום נדבה ליכא משום בל תוסיף וא"נ תמצא לומר דאסור ב' פעמים חובה הכא יסיים נדבה ע"ש, ומבואר דתחלה ר"ל אפי' ב' פעמים חובה שפיר דמי ונראה כונתודס"ל מאחר דלתחנונים שפיר דמי גם תפלת חובה שמתפללים כונת המתפלל היא לתחנונים וכדתנן [פ"ב דאבות מ"ג] אל תעשה תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים וכיוצא בו במשנה [ברכות כ"ח ב], וחכמים שתיקנו הם כיונו בתקנתם נגד תמידים אבל כל אחד בתפלתו אין כונתו אלא לתחנונים וא"כ גם חובה הוא אין מכוין כלל לתמידים אלא לתחנונים ולא שייך בל תוסיף, ומ"מ הוא מסתפק בסברא זו וע"כ כתב וא"נ כו' ונדחק שיוכל לסיים נדבה ומסיק שם להחמיר כן, והוא לשיטתו בר"ה דלא ס"ל דתוס' ודגם בכופל יש בל תוסיף.

והריטב"א ע"פ דברי תוס' יישב דברי ר' יוחנן בפשיטות ואין חילוק בין חובה לנדבה ולא מטעמיה דרשב"א רק דגם ר' יוחנן לא פליג אמ"ש לעיל לפ"ד בדר"א דכל תפלה במקום תמידין ואפ"ה ליכא בל תוסיף דאף בשני תמידין ליכא משום בל תוסיף בכפילת המצוה רק האיסור שם משום קרבן שאין צריכה ודאין בא נדבה דהוא כחולין בעזרה, וזה לא שייך בתפלה כמו שכתבתי לעיל וטעמיה דר"א רק משום ברכה לבטלה, והוא קיצר בדבר וסמך על דברי גאון הידועים במקומם בדבריו הראשונים דס"ל דשייך בל תוסיף ודלר"י נדבה שאני ולהתוס' אין צריכים לזה כן נראה בכונתו: [נג] והיה נראה לדקדק דע"כ כונתו כמו שכתבתי, דשם לפני זה אתקנת ר' אבוהו בתקיעות כתב כיון דעושין רק משום ספק ליכא בל תוסיף ע"ש, וע"כ אין טעמו בספק לפי שהדין כן בספיקא דאורייתא להחמיר, דאפי' תימא דס"ל ספיקא דאורייתא מן התורה להחמיר ולא כרמב"ם מ"מ ספק דהתם שיש בו ג' צדדים לאחר שתקעו ב' סדרים שוב ליכא ספק שקול לחייב לתקוע סדר הג' דהרי יש כאן ב' צדדים לומר דכבר יצאו ורק צד אחד לחוש דלא יצאו וכל שההיתר קרוב מהאיסור גם בדאורייתא להקל כמ"ש תוס' [עירובין ו רע"א] ד"ה וספק, ועכ"פ אינו מן התורה להחמיר לדברי הכל והוא רק מדרבנן ומתקנת ר' אבוהו, ואכתי למאי דקאי השתא דגם בתקנת חכמים יש בל תוסיף הרי בתקיעת סדר הג' יש בל תוסיף.

ודחוק לומר דס"ל דכל שעושה מפני ספק אף דמן הדין להקל והוא רוצה להחמיר לצאת ידי הספק ליכא בל תוסיף, וגם מדברי גאון ורשב"א הנ"ל מבואר דפשיטא להו דגם בספק כשמדינא להקל אין רשאי להחמיר חשים בל תוסיף אף שעושה מפני ספק, וע"כ כונתו כמ"ש רש"י עירובין (צ"ו ע"א) הנזכר לעיל דכאן אי אתה צריך לכוין למצוה וליכא בל תוסיף דצריך כונה, וא"כ ע"כ לא ס"ל כהתוס' [ר"ה ט"ז רע"ב וכ"ח ב] דחשבינן לי' זימניה בתקיעות משום דאי מתרמי צבורא ואין צריך כונה ע"ש, וכן הוא בחידושיו לר"ה [ט"ז ב] שכתב וכ"ת והאיכא בל תוסיף ואפי' תימא דכיון שתקעו [כצ"ל] פעם א' עבר זמנו כו' הרי אנו מתכוונים למצוה הא ליתא דמשום ספק עבדינן ע"כ, ואף שכתב בלשון אפי' תימא ע"כ התירוץ על זה קאי דכיון דעבדינן משום ספק

הרי אין מתכונין רק אי ל"י ואי יצא ל"י למצוה וע"כ כתב שם בפשיטות בלשון הא ליתא דקאי על מה שכתב דמתכונין וכאן קיצר וג"כ כונתו כן.

וע"כ דס"ל דזה לא חשיב זימניה מה שיוכל להוציא צבור אחר דההיא לאו מצוה דידיה ולגבי דידיה עבר זימניה: [נד] ונראה דיש להוכיח עוד דאי אפשר לפי דברי הריטב"א סוכה שם ללמוד מבכור להחשיבו זימניה. דהנה באמת צריך להבין דמיון תוס' לברכה דכהן דמייתי והרי שם הכהן הוא העושה המצוה בצבור האחר כשיזדמן דעליו המצוה לברך משא"כ תקיעות בצבור אחר ג"כ אין תוקע אלא משום דידהו ולהוציא אותם אבל הוא אין עושה מצוה לעצמו כלל.

ואע"ג דהתוס' שם [כ"ח סע"ב] ד"ה הכא כתבו דגם כהן אין עובר בעשה בצבור אחר ע"כ, אין ר"ל דליכא מצוה כלל ג"כ דא"כ איך שייך לקרותו זימניה אי אין עושה אז מצוה כלל א"כ אינו זימניה דמצוה עוד אלא זמן מעשה של רשות, ועוד אי ניחא דגם מה דרשות חשיב זימניה הרי לפי דעת התוס' דלא שייך בל תוסיף כשכופל אפי' באותו צבור א"כ למה לי כלל להא דאי אתרמי צבורא אחריתא הרי רשותהוא גם באותו צבור לברך שנית ומה מעליותא בצבור אחר, ובלאו ה"נ אי אפשר לומר כן בדברי תוס' דא"כ כשהוקשה להם שם ד"ה ומנא מתקיעות ה"ל להם להקשות מברכת כהנים עצמו דקיימא בי' איך אמר בצבור אחר אי בעי מברך אי בעי לא כיון דאי בעי לא וליכא מצוה רק פעם אחד איכא בל תוסיף, וגם בתירוצם שם כתבו וב"כ נמי אפי' מברכין כמה פעמים לצבור אחד ואין זה בל תוסיף ע"כ דייקי לצבור אחד, וכן שם [ט"ז רע"ב] בתירוצם כגון כהן שחוזר ומברך לאותו צבור עצמו משמע הא לצבור אחר בלאו הכי נמי לא שייך בל תוסיף, וע"כ דרק אין עובר קאמרי אבל אי מברך עושה מצוה והוא מצוה של רשות וכמו שכתבתי לעיל מתשובות מהר"מ מיניץ [סי' י"ב], והוא מוכרח ממקומו לפמ"ש מדברי הגמ' ומהתוס' ודוקא בצבור אחר הוא דחשיב לי' רשות דמצוה לפי שלא נתברכו עדיין ומצוה לברך את ישראל אבל באותו צבור כיון דכבר נתברכו רשות גמור הוא, וצ"ע אמג"א [סי' קכ"ח ס"ק מ] שכתב אצבור אחר דאין עובר על בל תוסיף בעושה מצוה ב' פעמים, ודבר זה תליא בפלוגתא דרשב"א לא ס"ל זה והרי מדברי תוס' מבואר דגבי צבור אחר לא כתבו לזה וגם הוא עצמו מביא [בס"ק ג] דברי מהר"מ מיניץ הנזכר לברך ואי הטעם דלא שייך בל תוסיף רק כדבריו איך יברך, ושוב ראיתי בפמ"ג שם רמז בזה וע"ש [בס"ק ג] כתב לכאורה בצבור אחר מדרבנן מיהא חייב דאל"כ למה יברך ע"כ, וכן כתוב בשו"ע מהרש"ז [שם סעי' ד] דתקנת חכמים נשיאת כפים בכל תפלת צבור ומברכין אדרבנן ע"ש, ודייק מהר"מ מיניץ מלשון אינו עובר י"ל הא מצוה דרבנן איכא [וע"ש במהר"מ מיניץ כתב משמע מיעבר הוא דלא עבר הא מצוה מ"מ רמיא עליו מדלא אמר אינו חייב ע"כ, משמע דחיובא נמי רמיא עליו וא"כ ע"כ הוא מדרבנן ולא מצוה של רשות דאורייתא כמ"ש דאם אינו עובר איזו חיוב דאורייתא רמיא עליו, אך מדמייתי שם בנשים דמברכות כנזכר לעיל משמע דר"ל מצוה דרשות ונראה שהוא עצמו כמסתפק בזה] ולפ"ז שפיר הוצרך מג"א [בס"ק מ] לטעם שכתב אליבא דתוס' דגם בתקנת חכמים שייך בל תוסיף, ולרשב"א דלית ליה לתוס' לדידיה לא שייך בל תוסיף בשום תקנת חכמים, וגם מלשון תירוץ התוס' אין ראייה די"ל דרוצים להביא כפילת מצוה שלא לצורך כלל גם בדליכא תקנת חכמים, אך מ"מ מקושייתם דלא הקשו

מברכת כהנים ואפ"י יהי תקנת חכמים כמו שהקשו מתקיעות נראה דס"ל דמצוה דאורייתא נמי איכא ואף דהוא מצוה של רשות לא שייך בל תוסיף, וגם הוא מוכרח מהגמ' דשם לענין לעבור בל תוסיף דאורייתא קאמר ובעינן שיהי' זימניה מדאורייתא: [נה] וראיתי בטורי אבן שם [ט"ז ב] מפרש ההוכחה מבכור ממסקנא דגמ' דאיבעי לא מברך, ומ"ש מהגמ' עצמה לולי דברי התוס' היה נ"ל לפרש הך איבעי היינו שהיה יוצא לחוץ קודם קריאת כהנים ואן נ"מ בין פעם א' לב' רק דאו הוא בבהכ"נ ובצבור אחר לא מיחייב ליכנס לברך, משא"כ בכור מחוייב ליתן מתנותיו ובזה שפיר זימניה כיון דכשיהי' שם מחוייב לגמרי בעשה, ושוב ראיתי פמ"ג [שם ס"ק ב] הוקשה לי' זה אתוס', ונראה דתוס' לא ניחא להו בזה דמ"מ אי אתרמי צבורא בפניו וקרו לי' לא סגי דלא מברך וע"כ דגם בזה איבעי לא מברך, ומ"מ היל"ל זה מהתוס' אבל הם כתבו רק דאין עובר וכנ"ל ולא ידעתי ג"כ איך מפ' בגמ' עצמה אם ר"ל רשות גמור איך שייך לקרותי זימני' ואי רשות של מצוה כנ"ל מה שיאטי' לכאן, ושוב ראיתי בס' דרוש וחדוש מרעק"א תמה על דברי תוס' בזה וע"ש כתב בפשיטות דכהן עושה המצוה והיה לו לרמז עכ"פ לתוס' הנ"ל ולומר שרק א"ע: [נו] ונראה דברי תוס' עפ"י מה שראיתי בס' הפלאה [כתובות ק"ד ב] ארש"י ד"ה דאיסור עשה כתב דנראה לו פשוט דמצות עשה נמי לישראל להתברך מהכהנים ודכן בכ"מ אע"ג דבתורה כתיב על העושה מ"מ המצוה על שניהם כגון ביבם כו' ע"ש, והגם דראיתו מיבם ערביה ערבאצריך וכבר הביאו בחבורים אחרונים מס' החינוך ומתשובות הר"י נ' פלט שבריש ס' אבודרהם שטר ג' דהיבמה אין מצוה וכתבתי מזה במקום אחר דמלשון הגמ' [נידה נ"ב א] וכיון דתנן חייבת בכל מצות האמורות בתורה או חולצת או מתייבמת למה לי משמע דחליצה ויבום הוא ג"כ בכלל המצות שהיא חייבת בהם, [וע"ש אח"כ דשוב מצא מפורש כן בס' חרדים, ועיינתי שם במצות עשין התלויות בפה [אות י"ח] הלשון שם משמע רק כשהכהנים מברכים מצוה לישראל לעמוד נגדם ולכוין לקבל ברכתם ולא שיהיו מחוייבים להזר אחר כהן לברכו וגם הם אי בעי לא יתברכו ולא יקראו לכהן לברכם ועל זה י"ל דליכא מצוה, ואדאתי עלה בעל הפלאה שם ליישב דברי תוס' שכת סגי גם בזה ע"ש ולא לעניינינו אלא דלשון הפלאה הנזכר אינו כן] מ"מ דינו נ"ל אמת ומוכרח מדברי תוס' כאן ולזה כיונו מה שכתבו אין עובר.

דמצוה איכא להוציא צבור ידי חובתם דגם עליהם המצוה להתברך בכל יום, ולא שייך בל תוסיף כשצריך להוציאם דהם לא נתברכו עדיין ואע"פ שיצא מוציא מטעם ערבות דחשיב גם הוא בכלל המצוה דאחר ועליו לראות שיצא האחר ג"כ וע"כ חשיב זימני', וא"כ שפיר מייתי לתקיעות דדמי ממש לההוא דהוא פטור ובצבור אחר יעשה רק בשבילם: [נז] ושוב מצאתי גם בחתם סופר [או"ח סי' כ"ב] שהוא נשאל מחותנו הגרע"א קושיתו שבס' דרוש וחדוש הנ"ל והשיבו כמו שכתבתי יעוש"ב, אלא שהוא הביא שם הא דמוטל אישראלים להתברך מהרא"מ בס' יראים, ועיינתי שם בדיני נשיאת כפים [בסי' ט"ו] ולא נמצא זה וכפי הנראה הוא ראה זה בהפלאה הנזכר מס' חרדים וזכרונו הכזיב לו ונתחלף לו חרדים ביראים שמשמעות השמות קרובי ענין, [גם לא עיין בס' חרדים עצמו שאין מבואר כ"כ כן וכמו שכתבתי] ומה שכתב עוד שם או שעכ"פ מצוה להם להשתדל ברכה בתפלתם ע"כ, לא ידעתי מהו אי אין מצות עשה להתברך

עליהם מצוה זו מה סיבה, ומה שכתב עוד שם לתמוה על דברי מהר"מ מיניץ שם ועל דברי הלבוש בטעם דפעם א' ביום על פי מה שחידש דמדאורייתא חיוב נשיאת כפים בקרבן או בתפלה יעו"ב וסיים והדברים ברורים בלי פקפוק, תמוהני שתופס לדבר ברור מה שחידש שם דזמן נשיאה כפים דאורייתא בכל קרבנות צבור תמידין ומוספין ואשתמטי' דברי הרמב"ם [ספי"ד מהל' תפלה] שכתב במקדש מברכין ברכת כהנים פעם א' ביום אחר תמיד של שחר כו' אבל במדינה מברכין אחר כל תפלה חוץ ממנחה ע"כ, מבואר דלא היו נושאים כפים בקרבן מוסף ולא בתמיד של בין ערבים במקדש כלל וראב"ד שתיק ליה וכסף משנה שם למדו ממשמעות המשנה ע"ש, ומה שכתב החתם סופר מקרא דוירד מעשות וגו' והביא מגמ' דסוטה ומגילה ע"ש, הי' לו להביא יותר מהירושלמי [פ"ד דתענית הל' א] מנין לנשיאת כפים כה תברכו וגו' עד כדון בשחרית במוסף וישא אהרן וגו' וירד מעשות כו' ע"ש, הרי יליף נשיאת כפים למוסף ממקרא זה, אבל לפי דעתו הו"ל לומר גם מנחה, ובקרבן עדה שם ד"ה אלא ללמד כתב שוירד מעשות כו' והן קרבנות מוסף ע"כ, ותימא שלא עיין בכתוב דלא בעניינא דמוספין נאמר אלא בפרשת המילואים והם קרבנות שעה וגם אותה ברכה מצות שעה הוא ולפמ"ש הרמב"ן שם בפ' שמיני [ט סו"פ כ"ב], וגם שם לא מצינו שבירך עוד פעם באותו יום כלל, אבל הא ילפינן מהתם לברך אחר עבודה וכן עשו במקדש אחר תמיד של שחר ובתפלה קאמר דלמדו מזה לקבוע במוספין, ואף דגם שחרית ומנחה נגד תמידין מ"מ שם אין מפורש עבודת הקרבנות עצמן רק שהתפלה כנגדן, אבל במוסף אומרים פרשת הקרבנות ונשלמה פרים שפתינו ע"כ קבעו שם, ודברי הלבוש אמת ונכון דהוא רק פעם א' ביום ואינו בדוי מלב כמו שכתב בעל חתם סיפר שהרי כן מבואר ברמב"ם הנ"ל במקדש וכן משמע מירושלמי הנ"ל דעד כדון כו' דקרא דכה תברכו משמע רק פעם א' וכמ"ש בפירוש הפני משה שם, ומה שכתב בחתם סופר ממשנה שלימה בב' פרקים נושאים כפים ד' פעמים ביום, תמיהני גם לפי דעתו מה יאמר לנעילת שערים והרי מנחה נגד תמיד דבין הערבים ואין עוד קרבן צבור אחריו, ע"כ צריך לומר דהיא תקנת חכמים ומה קושיא אלבוש דקאי לענין חיוב מצות עשה דאורייתא, ומה דנסתפק בברכה היינו באותה תפלה בצבור אחר דתקנת חכמים אכהנים ג"כ בכל תפלה אבל בתפלה אחת בב' צבורים אין ראייה, וגם הירושלמי לא מייתי קרא אמנחה ונעילה וא"כ הני ב' ע"כ תקנת חכמים וגם שחרית ומוסף דלמד מקראי: [נח] ובפירוש הפני משה שם ד"ה מנין לנשיאת כפים מן התורה ע"כ, משמע דהבין דתרווייהו מן התורה לדעתי פשוט דליתא דמאחר דקרא דכה תברכו משמע רק פעם א' ביום מקרא דוירד אין ראייה נגד זה דגם שם הי' רק פעם א' אלא שנשמך לקרבן וילפינן להסמיך למוסף ויהי' די מן התורה במוסף לבד, רק מ"מ יהיב טעם בזה לתקנת חכמים בהני תרתי דמאחר דמצות עשה פעם א' בכל יום א"כ בכל יום דליכא מוסף נושאים כפים בשחרית וביום שש מוסף מקרא דוירד יש להסמיך למוסף, ומ"מ בשחרית שהוא בכל יום לא הפקיעו גם ביום זה ולעולם מדאורייתא רק פעם א', ותדע דאי מדאורייתא בכל קרבן נהי דכל פרים ואילים וכבשים דמוסף לחד חשבינן וסגי' בנשיאת כפים פעם א' מ"מ אכתי בר"ח שחל בשבת דאיכא ב' מוספים וכן בר"ה ליבעי ג"כ לכל מוסף וכן בב' דפסח דאיכא עוד קרבן צבור כבש הבא עם העומר ובשבעות פר ואילים וכבשים דתו"כ שעם שתי הלחם וביוה"כ

חטאת הכפורים שכל אלו לבד המוסף וליבעי נשיאת כפים בהו בפני עצמו, והי"ל לומר גם הני פרקים דנושאיין כפים ד' פעמים במקדש דבמקדש איכא נשיאת כפים בתמיד דבין הערבים שבכל יום דחשש שכרות לא שייך במקדש שעוסקים בעבודה ואסורים ביין, ועוד דהי"ל לומר ג"כ זימנין דנושאיין כפים ה' פעמים ביום במקדש בר"ה שחל בשבת דאיכא ג' מוספין וג' תמידין וכן בב' דפסח ושבעות ויוהכ"פ שחל בשבת, ודחוק לומר דחשיב רק מה שבכל מקום ובכל זמן ונא מה שבמהמ"ק לבד דהא חשיב שם מעמדות ואינו בכל מקום ובכל זמן רק בערי המעמד בזמן שביהמ"ק קיים, ולפמ"ש בגמ' שם [בתענית כ"ו ב] חסורי מחסרא והכי קתני נושאיין כפים כל זמן שמתפללין ויש מהן ד' פעמים כו' אפשר לומר דאנשיאת כפים דתפלה דוקא קאי, ומ"מ דחוק דאי במקדש יש טפי הי"ל לומר זה ג"כ, ובתוס' [ברכות י"א סע"ב] ד"ה וברכת כתבו ואין כו' דאמרו בתענית ו' פעמים ביום נושאיין כפים וא"כ הו"ל לומר ד' פעמים א' לפני הקטרה וא' לאחר הקטרה ע"כ, ובתוס' רבינו יהודה ותוספי הרא"ש הנדפס מחדש הגירסא הו"ל לומר ובמקדש ד' פעמים כו' וכצ"ל וכן הוא ג"כ בחידושי הרשב"א לשם: [נט] והנה מדברי כולם מבואר דבמקדש ג"כ נושאיין כפים טפי מפעם א' ונגד דברי רמב"ם הנ"ל, ומ"מ גם הם אין ר"ל נשיאת כפים לכל קרבן דהרי נקטי ג' פעמים ביום והיינו בתעניות ומעמדות דליכא מוסף וב' פעמים אחרים הם מנחה ונעילה ונעילה ליכא קרבן בביהמ"ק נגדו וע"כ ר"ל בתפלות, וכן הוא במהרש"א לשם במנחה ונעילה אלא שהוא כתב תענית לבד ע"ש, ולדעתי עיקר כונתם למעמדות דבתעניות מי יימר דהיו מתפללים אותן תפילות שם בביהמ"ק אבל מעמדות מפורש במשנה שם [בתענית כ"ו א] דיום שיש קרבן מוסף אין מעמד בנעילה ולר"י במנחה וכן בקרבן עצים וזה קאי אמעמד שבביהמ"ק שטרודים בהקרבה יעו"ש ברש"י, הרי דגם ישראל במעמדן על הקרבן בביהמ"ק היו מתפללין אותן ג' תפלות.

ונראה דנשיאת כפים דלאחר הקטרה זהו הנשיאת כפים דשחרית של מעמדות דביהמ"ק דאנשי מעמד היו מאחרין בק"ש ותפלה אחר התמיד כמ"ש [ביומא ל"ו ב], וי"ל כשהגיעו הם בתפלה לברכת כהנים אז ה' נשיאת כפים הנזכר בתמיד ואפי' תימא דלא חשו לזה ומיד אחר העלאת אברים היו נושאיין כפים כסתימות לשון המשנה, מ"ט לא ה' עוד נשיאת את כפימבשחרית בתפלת אנשי מעמד לפי שכבר יצאו בנשיאת כפים דאחר הקרבה משא"כ במנחה ונעילה דלא יצאו, ונראה דע"כ לא כתבו מיוהכ"פ דד' פעמים ובמקדש ה' משום דביוהכ"פ יש קרבן מוסף ואין מנחה או נעילה וגם דידי' לא כ"ש דדחי כדאיתא בגמ' [שם כ"ח ע"ב] וא"כ ביוהכ"פ נתפללו במקדש רק ה' תפלות ואפי' ד' ליכא בביהמ"ק אפי' כשנוסיף גם דקודם הקטרה: [ס] ואיברא בסוכה [נ"ג א] אמר ריב"ז כו' משם לקרבן מוסף משם לתפלת המוספין כו' וע"ש ברש"י דהי' מהמשוררין וכמו שהגיה מהרי"ב שם בגליון, והוא מוכרח מההיא גופיה דהרי כונת רש"י בזה מה שהוצרך לעמוד בקרבן ואי מהמשוערין וצריך רק להגפת דלתות אכתי מאי שיאטיה בקרבן, וע"כ ר"ל ממשוררים דצריך להיות בשיר בשעת ניסוך היין וזהו בסוף כל ההקרבה [וע"ש איתא נמי תמיד של שחר ומשם לתפלה והיינו תפלת שחרית והי' אחר הנסכים ומסתמא אז התפללו כל אנשי מעמד, וא"כ לא ה' נשיאת כפים דאחר הקטרה בשעת תפלתם שהרי זה ה' אחר אברים ועדיין יש מנחה חביתין ונסכים עד

התפלה] ועי"ז לא ביטל תפלת מוספין אף בסוכות דהי' בקרבן מוסף שלו הרבה מהירות טפי מר"ח והי' פנאי עוד אח"כ משם לביהמ"ד משם לאכילה ושתייה משם לתפלת המנחה [וצריך טעם על מה שזו הקדימם לקרבן והאחרים איחרו, ואולי משום דבחוה"מ דקריבין נדרים ונדבות ועליה השלם כל הקרבנות היו מאחרין תמיד של בין הערבים הרבה עד סמוך ללילה ממש שלא הי' פנאי לתפלת מנחה אח"כ, ואף דבפסחים [נ"ח א] דקרב בכל ויום בט' ומחצה ומשום נדרים ונדבות ע"ש בגמ', י"ל בחג דהיו כל ישראל שם ונפישו נדרים ונדבות איחרו טפין כו' ונהי דממנחה לא קשיא אף דר"י ס"ל דקרבן מוסף דוחה מנחה, י"ל זהו בתענית כשיש נעילה ואין פנאי לב' תפלות אך מ"מ הא חזיא למוספין יש פנאי וגם במקום לביהמ"ד ואכילה ושתייה והי' זמן לנעילה ג"כ, והי' נראה מזה דרק מעמד קאמר דלא הי' דאנשי מעמד היו מאריכין בתפלה הרבה וקורין בתורה ולזה לא הי' פנאי, אבל לעולם היו מתפללין תפלה שתיקנו אנשי כנה"ג וא"כ נדחה מה שכתבתי לענין נשיאת כפים כיון דהיו מתפללין תפלות הקבועות.

אך מ"ש בתענית [שם כ"ח א] הללו ד"ת ע"ש ברש"י ותוס' דקאי אתפלת המנחה שתיקן יצחק מבואר דלעיקר תפלה דחיא ועי' בכ"מ פ"ו מהל' כלי המקדש הל' ח ד"ה ומ"ש, וצ"ל אף דודאי הי' פנאי וכמו שאי' בפסחים [נ"ח ח] מוספין בשש וע"ש ברש"י ד"ה ר"י מ"מ לתפלה צריך כונה וחסידיים הראשונים היו שוהין כו' ואף בין תפלה לתפלה צריך להמתין כדי שתתחולל דעתו כמ"ש [ברכות ל' ב] אחר שנטרדו בקרבן מוסף על התמיד ותפלת שחרית לא יכלו עוד לכוין לבם לתפלה ושיתחולל דעתם אלא אחר שיהוי זמן רב ואיזה שעות, וע"כ ביטלו תפלת מוסף ומנחה בכלל הצבור ואנשי המעמד שבמקדש לגמרי ושאי' ריב"ח דרב גובריה, וכדרך שאיתא ברכות ט"ז א] בר"ג שקרא ק"ש ולא חש לטירדת נשואין שלא בלבד דעתו וכונתו בקיבול עומ"ש ושנינו [אא ב] דלא כל הרוצה כו' ושאי' ר"ג והכי נמי שאני ריב"ח שהי' יכול לכוין מיד ואין ה"נ דהלך להתפלל בצבור אחר שחוץ למקדש שלא היו בשעת עבודת הקרבן ואיצטמיד מה שכתבתי: [סא] והיה אפשר לומר מטעם אחר דהך ברכת כהנים דהתם שלפני הקטרה הוא בשעה שאמרו ק"ש וברכות עבודה ע"ש ברש"י דשאר לתפלה לא הי' פנאי ומשמע דיצאו ידי תפלת שחרית בזה וא"כ הנשיאת כפים הוא משום התפלה כתקנת חכמים ואף למה שכתבתי לעיל דאנשי מעמד שהתפללו אח"כ נא נשאי כפים דכבר יצאו בנשיאת כפים דקרבן זהו כשכבר קדם הנשיאת כפים ונפטרו משא"כ אז דלא קדם עדיין נשיאת כפים דקרבן, והא דאנשי משמר היו מקדימין ולא איחרו כאנשי מעמד צ"ל לפי שהם עסקו בעבודה ונטרדו יותר מאנשי מעמד שהיו רק עומדין על גביהן חשו שלא יוכלו לכוין אח"כ.

וא"כ זהו בשאר ימים אבלביוהכ"פ דכל עבודת היום אינו אלא בכהן גדול וכל הכהנים לא עבדו כלום י"ל דאין ה"נ דכולם היו קורין אח"כ עם אנשי מעמד ומתפללין כל התפלה עמהם וע"כ לא הי' נשיאת כפים ביוהכ"פ לפני הקטרה כלל, ומ"מ נראה יותר שכיונו למה שכתבתי לעיל, והגם דפליגי ארמב"ם שכתב רק במדינה נושאי כפים בכל תפלה ולא במקדש, ובפרק ו' מכלי המקדש [הל' ב' ג' ד'] כתב אנשי מעמד כו' בירושלים כו' נכנסין למקדש כו' ומה הן עושין כו' בירושלים כו' מתפללין כו' ונושאי כפים כו' ע"ש, הרי הזכיר נשיאת כפים גם לאנשי מעמד שבמקדש ודשחרית משמע דלאו היינו

שאחר התמיד, ונראה דס"ל דבמקדש לא היו תפלות כלל דכהנים העסוקים בעבודת הקרבן עצמו לא הוצרכו לתפלה שכנגדן ורק כשקראו ק"ש של שחרית אז אמרו גם ב' ברכות עבודה ושים שלום ותו לא מידי ורק ישראל במעמדן וכן הלויים שלא עסקו בעבודה וכהנים הפנויים מעבודה הם התפללו ג"כ ולא במקדש עצמו בעזרה רק בביהכ"נ או בלשכה הגדולה ובזה הם פליגי וכנ"ל, ואף שכתב נכנסין למקדש סתם היינו משום דבשעת עבודה עמדו על הקרבן בעזרה אבל התפלות שהיו ג"כ במקדש לא היו בפנים והם נושאים כפים בשחרית בתפלה ואין לאלו צירוף עם נשיאת כפים שאחרי התמיד שהוא על מעלות הארון, והם לא אמרו בשם שכתבו ולא ברכה אחת והם בכלל במדינה הנזכר בפ"ז דתמיד וברמב"ם הל' תפלה ובמקדש דשם הוא במקדש עצמו וזה רק פעם א' ולא ס"ל כמ"ש לעיל שהוא מאותן דמעמדות, [ויותר נראה דגם כהנים העובדים מתפללים כלויים וישראל שבמעמדן רק דתפלת הצבור לא הי' במקדש עצמו בעזרה רק בלשכת הגזית וכדתנן בספ"ד דתמיד דירדו ללשכת הגזית לק"ש וה"נ לכל הני תפלות ירדו שם להתפלל ושם הי' נושאים כפים אבל במקדש לא הי' אלא ההוא] אבל מ"מ מודו דרק בתפלה ולא בכל קרבן צבור כלל, וא"כ ע"כ הא דבכל תפלה היינו מתקנת חכמים: [סב] ומהר"מ מינץ נראה דפשיטא ליה דאצבור להתברך ליכא מצוה דקרא אכהנים קאי וא"כ גם תקנת חכמים כעין דאורייתא המצוה דנשיאת כפים בכל תפלת צבור הוא אכהנים ואין נ"מ אי כהנים התפללו דהחיוב עליהם הוא בתפלת צבור, וע"כ שפיר אף דודאי דברי פוסקים שמביא דהוא מגמ' בצבורא אחרינא היינו באותה תפלה רק שהוא צבור אחר ולא מיירי מתפלה אחרינא, מ"מ פשיטא לי' דאין לחלק בזה ולא כלבוש הנזכר דאי חכמים תיקנו נשיאת כפים בכל תפלת צבור מה נ"מ אי נושאים כפים באותה תפלה בצבור אחר הרי בכל תפלת צבור תקנת חכמים לישא, ומאי שנא אותה מאחרת, והא דמייתי ממנהגא ולא ממשנה ערוכה דתמיד ומדות וכיון דמצות חכמים ודאי דמברכין כבכל דרבנן, אפשר משום דבמתניתין יש לדחוק דאין ה"נ לא אותם כהנים רק מחלקין הכהנים שיהי' מהם לכל תפלה ולעולם כל כהן נושא כפיו רק פעם א', או דנימא דלאו חיובא קאמר אלא רשות ומשום דבשאר ימים במנחה אסור משום שכרות וכן אם יוסיפו תפלה אחר מנחה ובהני פרקים שרי ואין ה"נ דלאו מצוה ואף ה"נ דאין מברכין קודם: [סג] ואפי' תימא דכל זה דחוק וכמ"ש תשובות חת"ס שם דמסתמא ברכין ואותן עצמן מ"מ למהר"מ מינץ ניחא לי' לאתויי טפי ממנהג הפשוט בכ"י, והגם דטעם המנהג י"ל משום דתקנת חכמים הוא ומברכין אדרבנן וא"כ אין ראייה ליחיד דאתי עלה שם דלא נמצא מפורש בגמ' תקנת חכמים [וגם הוא אתי עלה מנשים], צ"ל דכונת ראייתו רק לענין לשון אין עובר שכתבו הפוסקים דאין ראייה דליכא מצוה ושלא לברך וכמו דהכא רק אין עובר קאמר ה"נ התם, ולפמ"ש לעיל דמוכרח מגמ' דר"ה דגם מדאורייתא הוא רשות דמצוה נראה יותר דלא ס"ל כלל תקנת חכמים בזה, ומתניתין דנושאים כפים ד' פעמים לא מתקנת חכמים לחיוב רק דהם עבדי כן למצוה כיון דהיא רשות דמצוה ובאותן פרקים הי' רשותמשא"כ בזמנים אחרים כנ"ל ואין בזה דוחק כלל: [סד] וקצת יש לדייק כן מלשון קושית הירושלמי שם ברפ"ד דתענית דקאמר וישא את כפיו ואל יתפלל מצאנו תפלה בלא נשיאת כפים ולא מצאנו נשיאת כפים בלא תפלה ע"כ, ומה שכתב בקרבן עדה שם דר"ל מנ"ל דמתפללין ד', דחוק קצת דמלבד

די"ל דוגמא דמוסף ומנחה דע"כ לתפלות קאמר ולא לזמני היום, בלאו הכי הלשון וישא כו' משמע דהקושיא שיעשה כן ולפי דבריו דהקושיא רק אש"מ דקאמר דדלמא באמת היו עושין כן הול"ל ודלמא נושא כפיו ואין מתפלל ולא שיעשה כן, ומה שכתוב בגליון [שבדפוס זוטאמיר] שם לפרש אתפלת ערבית ע"ש לא מחזור כלל דממה שאמר דאין בלילה אלא ביום מבואר דמשום לילה הוא, וגם הא דלא מצאנו כו' דקאמר לא מתיישב בתפלת ערבית דיש תפלת צבור ומה בכך דליכא חזרת ש"ץ ומאי לא מצאו דקאמר על זה והיכן ראוי למצוא זה, וחזרת ש"ץ לא נמצא בכתוב אלא בדברי חכמים והקושיא אחכמים ובודאי במשנה לא מצינו אלא אלו ד' פעמים ולא בתפלת ערבית וא"כ לפי דבריו התירוץ הוא הקושיא עצמה, ובעיקר כפירוש הפני משה דהקושיא אמאי בד' תפלות הללו דוקא.

אלא דמה שכתב אתפלות ג"כ דחוק דכי כל היום כולו יעמוד ליברך וכמ"ש הלבוש דמהאי טעמא סגי בפעם א' ודי דקתני ד' פעמים ומהיכי תיתי לומר עוד יותר שלא בתפלה, ויותר היל"ל הקושיא אג' פרקים כיון דבאותן פרקים נושאים כפים ד' פעמים גם בפרקים אחרים אף דליכא כ"כ תפלות בלא חשש שכרות ישאו בשחר פעמים בלא תפלה, ומ"מ יש לדקדק אי דבר זה תקנת חכמים ומן התורה אין צריך אלא פעם אחד והם תקנו בכל תפלה מה שייך להקשות וישא כו' ומהיכי תיתי ישא גם בלא תפלה, ואי הקושיא אחכמים דלא ידעו טעם למה תיקנו בתפלה דוקא היל"ל ולמה נושאים כפים בתפלה ולתריץ לפי שמצאנו נשיאת כפים בתפלה או בעבודה ולא להקשות וישא כו' ולתריץ דלא מצאנו כו' ומהיכי תיתי עוד להוסיף לישא יותר כלל, וגם לפ"מ שכתבתי להשוות להני פרקים לא שייך להקשות אתקנת חכמים דהם השוו מדותיהם ותקנתם דנשיאת כפים יהי' בתפלה, אבל לפ"מ שכתבתי דהוא רשות דמצוה הך מצוה צ"ל דהוא מסברא כיון שהקב"ה חפץ בברכת ישראל דמברך מברכיהם כמ"ש [חולין מ"ט סוע"א] מואברכה מברכך וע"ש בתוס' ד"ה ואברכה דאפי' עכו"ם מירושלמי דברכות [ע"ש בסוף].

פרק ח איתא מקרא דמברכך ברוך], ולא דוקא נשיאת כפים דחובה רק דתורה בחרה כהנים לברך וכה תברכו הוי קפידא בברכות אלו דוקא, וע"כ ברכה אחרת יש בל תוסיף אבל אותן ברכות כמה פעמים אף דחיובא ליכא רק פעם אחת מ"מ מצוה מיהת קעביד דמברך ישראל כיון דלא אשכחן בהדיא קפידא דטפי לא, ולפי זה אפי' שלא בשעת תפלה נמי, והיינו דפריך וישא כו' כיון דהוא רשות הרי לרשות יוכל גם בשאר פרקים וכמה פעמים שירצה והכל רשות דמצוה ומה ראו לומר אתפלה כיון דליכא תקנת חכמים בזה רק רשות דמצוה דמן התורה מהיכי תיתי לחלק בזה בין שעת תפלה, ועל זה אמר מצאנו כו' ולא כו', ונראה דכונתו לקראי דמייתי שם אח"כ מישעי' א' בפרישכם כפכם דמסיים גם כי תרבו תפלה ובודה"י ב' ל' ויברכו וגו' מסיים ותבוא תפלתם הרי סמוכה לעולם נשיאת כפים לתפלה, ולא מצינו בשום מקום במקרא נזכר נשיאת כפים בלא תפלה כמו שנמצא תפלה בלא נשיאת כפים [ומשום הכי מזכיר גם זה] ש"מ דאין מקובלת אלא כשסמוכה לתפלה: [סה] והקרבת עוה בשירי קרבן שם ד"ה לא הקשה מוישא אהרן כו' ולא הי' תפלה ותירץ עפ"י התו"כ ורש"י בפ' שמיני אויברכם דאח"כ אמר יהי רצון כו' וזו תפלה [וע"ש די"ל דמכאן יליף, ואין זה מדוקדק דא"כ הי"ל לומר

דמצאנו נשיאת כפים בתפלה והוא אמר רק מדלא מצאנו כו' מבואר דלא מהא יליף רק מדלא מצינו זולת זה] והוא תמוה דזה הי' אח"כ שבאו משה ואהרן לאוהל מועד ואח"כ ויצאוויברכו וברכת כהנים דאהרן הי' קודם שבאו לאו"מ מיד שירד מעבודתו ולא הי' בתפלה כלל, אבל קושיתו לא קשיא כלל דשם הוי בעבודה והיא ג"כ כתפלה דהיא עבודה שבלב וזו עבודה בפועל וברכה ריקנית לא אשכחן ולא חשבינן ליה רשות דמצוה: [סו] ועפ"ז אפשר לומר ג"כ הא דבר"ה דנקט צבורא אחריתא דוקא דאז היא דהוה רשות דמצוה וחשיב זימניה בשעת תפלת צבור אחר, אבל באותו צבור אפי' בשעת תפלה אי נחשוב לברכה א' הסמוכה לאותה תפלה כיון דכה תברכו קפידא שלא להוסיף ברכה אחרת ה"נ כפילת הברכה אם הוא אותה ברכה עצמה ואומר ב' פעמים הרי אינו כה בנוסח התורה, רק יכול לכפול לאותו צבור אח"כ ואינו עוד נסמך לתפלה ולא היה מצוה רק רשות גמור וגם לא היה זימניה עתה דסמוך לאותה ברכה לכפול באורך ברכה זו בכופל הוה לי' נמי מוסיף, אבל בצבור אחר שפיר מ"ש לעיל גם מיד כשהשלים ברכת צבור זה חוזר ומברך לצבור האחר והוא ברכה אחרת ולא מוסיף על זו ועכ"פ בזה הוי רשות דמצוה מן התורה, ולפ"ז מוכרח מזה דהמצוה אינו משום הצבור דהא ד' פעמים ביום הוא גם לאותו צבור רק כל שעת תפלה, ומהר"מ מינץ מדמה שפיר בפשיטות אותה תפנה לאחרת ואדרבא צבור אחר באותה תפלה עדיף דאיכא עוד דאותו צבור לא נתברכו עדיין באותו יום, וגם מצד הכהנים יש בזה משום מצוה טפי דהמצוה עליהם לברך כל יום ואיכא שעת תפלה וגם צבור אחר, וגם מדמה שפיר להא דיחיד דאתי עלה דהתם נמי רשות דמצוה, אבל לפ"ז צריך ביאור דמיון התוס' לתקיעות, וצ"ל דסבירא להו כיון דהא דיכול להוציא משים דכל ישראל עריבין כמ"ש רש"י [ר"ה כ"ט סע"א] ד"ה אע"פ גם זה חשיב לי' רשות דמצוה דאף שאין החיוב עליו דוקא ואחר יכול להוציא מ"מ כשהוא מוציא עביד מצוה כיון דהוא בערבות למצוה דידהו וס"ל לדמות גם זה לרשות דמצוה: [סז] והנה הריטב"א בסוכה שם אההיא דבכפילת כמצוה ליכא בל תוסיף כתב וכענין שמצינו בכהן שאין מצווה אלא לברך פעם אחת כד"א בר"ה אי בעי מצלי [כן הוא גירסתו ובס' דקדוקי סופרים מביא כן גירסת כל ספרי כת"י וקרו לברכת כהנים נמי מצלי וע"ד שכתבו תוס' [שבת י"א א] ד"ה כגון דמצלי היינו ק"ש ע"ש, ולפי שהוא בשעת תפלה קרי לכולה מילתא צלותא] אי לא לא מצלי ואעפ"כ אי בעי הדר ומצלי אין בזה משום בל תום פ' וליכא למימר שעושה להוציא לאחרים דליכא חיובא לישראל להתברך מיניה דכהן אלא ודאי כדאמרן ע"כ, הנה הוא כתב בפשיטות נגד דברי הפלאה הנ"ל וס"ל דגם בצבור אחר רשות גמור הוא והי' משום בל תוסיף אי לא דבכופל ליכא בל תוסיף ולא כמ"ש בדברי תוס', וא"כ לפי דעתו קשה איך חשיב ליה זימניה משום צבור אחר, וצריך לומר דהוא ס"ל דאין ה"נ הגמ' דר"ה דחי באמת דמשום הכי למסקנא דאי לא בעי לא מברך והוא רשות לאו זימניה הוא, ובס"ד דקאמר דאי מתרמי הוה ס"ל דכיון דמצוה אכהן לברך מצוה עליו לברך כל צבור שיזדמן לו ודחי, ורשב"א כו' הכא אי בעי כו' היינו דרשב"א ס"ל זה דהוא רשות והשתא הוא דחזית זה ואין ה"נ דלפ"ז ודאי לאו זימניה ואידחי הא דלעיל, ושוב מצאתי בהריטב"א לר"ה שם ד"ה אלא אמר כתב הלכך כו' ולגבי כהן כו' הא לא זימניה הוא כיון דאי בעי לא מצלי [כן הוא ג"כ שם לפני זה ד"ה הכא והוא כגירסתו הנזכר לעיל ובחנם הגיהו בדפוס בזה על פי גירסא

שלפנינו] ע"כ, והוא נקט זה הפשיטות בסוכה משום דס"ל דמסקנא דגמ' כן דמעיקרא הוא רק ס"ד ושקלא וטריא, ואף דקאמר ורשב"א כו' מ"מ סבירא לי' דהלכה כן דמשמע דהגמ' קאי הכי במסקנא, וגם י"ל דרבא דאמר התם שלעבור צריך כונה היינו מכח קושיא דרשב"א וס"ל כרשב"א ורבא בתראה וגם הוה לי' תרי לגבי דרבה, הרי דס"ל דבאמת למסקנא הדין בכהן דלא חשיב זימניה, והתוס' דלא מייתי מבכור רק מכהן מבואר דס"ל ג"כ דלהתם לא דחי דהכא גם אי מתרמי הוא רק להוציאם, וכונתם לדמות לכהן רק לפי המסקנא וכמ"שגם בטורי אבן וס"ל דגם למסקנא רשב"א הוא דס"ל כן אבל רבה דדחי דהוי זימניה לא חש להא דבהך דינא דאי בעי כו' ושאינו חובה לפ' הך דס"ל דגם בזה חשיב זימניה וכהנ"ל, וא"כ להריטב"א דס"ל למסקנא גם כהן לא הוי זימניה ה"נ בתקיעות משתקעו, וא"כ לפ"ז גם בתפלה משהתפלל ויצא ידי חובתו לאו זימניה הוא עוד וצריך כונה לעבור וכיון דהוא מתכוין לנדבה ושלא למצוה מה שייך בל תוסיף משום תפלה, ואע"ג דגבי כהן איכא בל תוסיף אף דאומר אוסיף משלי וכתב הריטב"א בר"ה שם כיון דמתכוין לברך דהא קאמר אוסיף אע"ג דלאו זימניה כו' ע"כ ולשון לברך משמע קצת אף שנתכוין לברכה לבד מנדבת עצמו שחפץ להוסיף ברכות לישראל כמשמעות לשון משלי ואפ"ה חשיב כונה כיון דמתכוין לשם ברכה כעין המצוה דאורייתא לברך, וא"כ נימא בתפלה ג"כ הרי מתכוין להתפלל להשי"ת ולשם תפלה אף שהוא לנדבה ולא למצוה מ"מ הכונה לתפלה שהוא כעין המצוה נימא דחשיב כונה, מ"מ ע"כ אין כונת ריטב"א כן דהרי שם לפני זה ד"ה א"ל שאני כתב פירוש ואפי' נתכוין למצוה וראיה כו' מכהן כו' וההוא במתכוין הוא שאמר אוסיף ברכה אחת משלי כו' ע"כ, הרי דפתח בנתכוין למצוה ומייתי עלה מכהן, ואי אפשר לומר דמדמה נתכוין לברך לבד לנתכוין למצוה דהא וראי לא דמי כלל ומהיכי תיתי לדמותם ולה"ר בפשיטות, וע"כ דמפרש דגם זה נתכוין למצוה וכן משמע ג"כ מהא דמלשון אוסיף דייק שכתב דהא אמר אוסיף כנ"ל ואי אכונה לברך לבד פשיטא דלברך הוא מתכוין ומה צריך למה שכתב דהא כו' וע"כ דר"ל דמתכוין למצות ברכה, ודייק זה ממ"ש אוסיף דאי ברכה בעלמא הי"ל לומר אברכם משלי ג"כ, אבל לשון אוסיף משמע דוגמת העיקר שהתורה ציוותה ג' ברכות והוא מוסיף עוד במצוה זו ברכה משלו שאינו ממצות התורה אבל הוא מוסיף על המצוה, וכן בתוס' שם ריש ד"ה מנא כתבו דגבי כהן שמתכוין לברך ולהוסיף י"ל שעובר כו' ע"ש, וממה שכתבו בפשיטות שמתכוין כו' ולא כתבו בדרך אוקמתא די"ל דמיירי שמתכוין כו' משמע דפשיטא להו זה והיינו פ"כ מלשון אוסיף כנ"ל: [סח] וי"ל ג"כ מאריכות לשון הברייתא שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל אוסיף כו' ונראה לי בכונת לשון זה וגם כונת הברייתא דנקט כהן טפי מכל מצות וגם מה שאומר שנתנה לי תורה רשות והרי ברכת כהנים מצוה חיוביית אכהנים ולא רשות, היינו משום דעל בל תוסיף עצמו לא שייך לומר מנין כו' והרי מקרא מפורש דתורה הזהירה בל תוסיף ומנין יראך על דבר מחודש דאין מפורש בכלל האזהרה ולכך אמר שלא כו' ודוקא בברכת כהנים, והיינו דכהן זה יודע דתורה הזהירה בל תוסיף במצות אלא שרוצה ללמוד היתר לעצמו במצוה זו דברכת כהנים שאני כיון דיש לו רשות להוסיף אותן ברכות בצבור אחר כנ"ל.

ואף דלתוס' לכפול רשות בכל מצוה והרי התוספת אסור, י"ל דהיינו דדייק ואמר ונתנה לי תורה ולא אמר הואיל ויש לי אלא דזהו בכל מצות שהכופל רשות גמור שיש לו רשות וזה לא אסרה תורה והתוספת אסרה והתורה לא נתנה לו זה רק שלא אסרתי עליו, אבל כאן התורה נתנה לי רשות זה והיינו כהנ"ל דהוא רשות דמצוה שאם ירצה לברך הוא מברך ברשות ונתנית התורה לו דבר זה שהרי נחשב לו למצוה אלא שהוא מצוה דרשות שהתורה נתנה מצוה זו לרשות ולא לחיוב ודבר זה הוא רק בברכת כהנים ולא בכל מצות, וגם לריטב"א הנ"ל דהוא רשות גמור י"ל דלא פליג על מה שכתבתי לעיל מהירושלמי בפירוש לשון המשנה דבשעת תפלה הוא רשות דמצוה רק דס"ל הא דלא מצינו נשיאת כפים בלא תפלה היינו תפלה שלו של כהן המברך דכן הוא קראי הנזכר לעיל וקרא דוירד וגו' בעבודה אבל בתפלת צבור אחר והוא כבר התפלל וה רשות גמור.

[סט] [ואיברא דלפ"ז הי' אפשר לומר הגירסא אי בעי מצלי ולא מצלי הנזכר לעיל דאתפלה ממש קאי ונימא אדרבא מזה דלא כתוס' וגם בכפילה יש בל תוסיף ואסור לברך צבור אחר אם לאשיחזור להתפלל עמהם למ"ד דיכול להתפלל נדבה או ע"י חידוש, ומן התורה לדברי הכל יכול להתפלל כמה פעמים שירצה ותליא בדידיה בצבור אחר אם ירצה לברך יתפלל עמהם כל התפלה נדבה ואז דוקא רשאי דהוא רשות דמצוה כשהוא בתפלה ודוקא נקט מצלי, ונראה דריטב"א לא ניחא לי' כן דהא בעינן זימניה באותה רגע שסיים ברכת כהנים זה וצבור אחר אפשר דאתרמי שעומדים בברכת כהנים דכבר התפלל, ודוגמתו בבכור דאתרמי שכבר נשחט ועומד לזרוק ברגע זו דמחייב, אבל אי נימא דצריך שהוא יחזור להתפלל א"כ אי אפשר לו לברך בזו הרגע עד שיתפלל ואכתי השתא לאו זימניה]: [ע] ורבה דס"ל לפי דעתו צבור אחר חובה י"ל דבפעם א' ביום שהוא מצוה חיובית גם בלא תפלה נמי דהא בקרא דכה תברכו לא כתיב תפלה, ורק לענין המצוה דרשות הוא שאמר זה דאין לנו אלא דוגמא דאשכחן בקראי דמשמע דמצות נשיאת כפים כן אבל אי התפלל ולא בירך שפיר חייב לברך גם אחר תפלה, ורבה ס"ל דהמצוה לברך כל ישראל וכשיש צבור אחר לפניו שלא בירכם עדיין באותו יום הוא קאי במצות כה תברכו להך צבור, וע"כ אפי' שהוא כבר התפלל נמי, ובאותו צבור בתפלה אחרת שהוא מתפלל עמהם גם לרבה הוי רשות דמצוה, ושפיר גם לריטב"א בין לרבה בין לר' שמעון בן אלעזר יפורש הא דנתנה כו' כמו שכתבתי, וקאי אתפלות אחרות דבזה בברכת כהנים רשות דמצוה וחזינן דהתורה רצתה בברכת ישראל שיש מצוה בתוספתו משא"כ בכל המצות, וע"כ יחשוב דיכול להוסיף בזה ג"כ ברכה משלו דליכא משום בל תוסיף במצוה זו דברכת כהנים כיון דהקב"ה חפץ בברכתו, וי"ל בזה ג"כ מ"ש כגון ד' כו' היינו דזה ל"מ למעטה לגמרי מאיסור בל תוסיף דקאי על כל המצות רק י"ל הקפידא על תוספת ברכה מחודשת לגמרי, אבל כגון ד' כו' שזו ברכה האמורה בתורה אלא שלא נצטוו עליה כהנים וס"ד דכמו בברכת כהנים יותר מפעם א' דג"כ לא צייתה תורה ומ"מ אי עביד הוא מצוה ה"נ הוספת ברכות אחרות שנאמרו בתורה ולא צייתה לכהנים אי עביד הוא מצוה ולא שייך בל תוסיף על זה דהוה לי' עוד מצוה, ועל זה אמר ת"ל לא תוסיפו על הדבר ובדיוק נקטה ברייתא מלות על הדבר ואי באו למנקט כל לשין הלאו הי"ל למנקט גם הסיום אשר אנכי מצוה אתכם ואי רצו לקצר

סגי בתחלת הלשון לא תוסיפו לבד, אבל למה שכתבתי בא למדרש מכאן הך דינא דשייך האזהרה גם בברכת כהנים מיתור מלת הדבר דסגי שיאמר על אשר וגו' ודריש דבר דבור כדרך שאי' [שבת ק"נ א] ה"נ כתיב ערות דבר ור"ל דמשמע דבור ע"ש ברש"י וכן [כתובות ט"ו א] אזהרה למוציא ש"ר מכל דבר רע ור"ל דבור רע וכן בכמה דוכתי, ולרבוויי דגם בדבור יש משום בל תוסיף ואצטריך לברכת כהנים דאיכא למטעי כנ"ל: [עא] ושוב זכיתי ומצאתי בספרי [פ' ראה ס"פ פ"ב] ומנין שאם פתח בברכת כהנים שלא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר ד' אלקי כו' ת"ל הדבר אפי' דבר לא תוסיף עליו ע"כ, מפורש דמיתור הדבר דריש אפי' דבר וכמו שכתבתי, והרא"מ [פ' ראה י"ג א] העתיק מהספרי אפי' דבור ומבואר מזה ג"כ דבברכת כהנים צריך ריבוי מיוחד בפני עצמו וצריך טעם מ"ש ברכת כהנים, ומ"ש הרא"מ שם ואע"ג דברכת כהנים לא אגידי כיון דבתוספת זמן כו' ע"ש אין זה לטעם על דשאני ברכת כהנים דהיא נמי יש גם בשאר מצות תוספת זמן ולא אגידי וע"ש [בפ' ואתחנן ד' ב] וע"כ כמו שכתבתי, ולשון הספרי הואיל ופתחתי כו' אפשר דר"ל דאם ירצה בצבור אחר או תפלה אחרת לברך ברכות אחרות לגמרי ולא ברכת כהנים, נהי דליכא משום מבטל מצוה ולא תגרע דהא אין צריך לברך אז מ"מ בזה ס"ל דודאי איכא משום בל תוסיף דאין זה מוסיף על מצות ברכת כהנים רק מוסיף מצוה מחודשת על כלל המצות לפמ"ש לעיל מהרמב"ם גם זה יש משום בל תוסיף ורק במצוה דברכת כהנים יש רשות להוסיף, וה"נ ס"ד למילףמינה למוסיף ברכה אחרת על ברכת.

כהנים דג"כ מוסיף אמצוה דברכת כהנים ולא כשאין אומר ברכת כהנים כלל באותה תפלה, ואם הוא בפעם הא' עובר משום בל תגרע ומשום בל תוסיף, ורק כשפתח אז ס"ד דיאמר הואיל ופתחתי כו' וכנ"ל: [עב] ועכ"פ בפירוש על סדר הברייתא דבתלמודין בעיני ברור כמו שכתבתי, ומזה ראייה למה שכתבתי לעיל דהוא רשות דמצוה בברכת כהנים, ומבואר מזה דהך אוסיף הוא דוגמת נתינת רשות דתורה דהיינו למצוה, ומ"ש משלי היינו שאין קובעה לדברי תורה לומר שהוא מן התורה דבכהאי גונא יש לב"ד רשות וע"כ שפיר י"ל במכוין למצוה דרבנן ליכא בל תוסיף כמו שכתבתי לעיל דכיון דלרבנן יש רשות אף דהוא מכיון על מה שלא תיקנו חכמים ג"כ אינו אלא מוסיף על מצות דרבנן ולא על דאורייתא כיון דמכוין לדרבנן, אבל ליחיד דאין רשות להוסיף כיון דמוסיף למצוה אף שאומר שהוא מצוה שלו שפיר חשיב מכוין לעבור על בל תוסיף, וע"כ כתבו תוס' שם לענין תקיעות דרבנן בפשיטות דמכוין למצוה ואף דמכוין לדרבנן כיון דהם ס"ל דגם אהך דרבנן שייך בל תוסיף ודאין רשות על זה א"כ מה בכך דמכוין לדרבנן כיון דגם רבנן אין להם רשות כיחידים הוי לי' ככהן המוסיף משלו כיון דמכוין למצוה, וכן הרשב"א בקושיתו לפום דהוה ס"ל דגם בדרבנן יש בל תוסיף מקשה שפיר דאפי' מכוין לדרבנן חשוב כונה, ולא כמו שכתב פמ"ג הנזכר לעיל ללמוד מיניה לקושטא גם לדידן שיהי' מכוין לדרבנן חשוב מכוין וזה אינו דזה הוי רק מוסיף אדרבנן לקושטא דיש לב"ד רשות וכמ"ש אבל יחיד שפיר אף שאמר אוסיף משלי הוי מכוין דמוסיף משלו למצוה קאמר, ודלא כפמ"ג [שם אות ל"ה] דכתב ברכה משלי משמע אפי' שלא לשם מצוה כלל רק כהדיוט המברך חבירו אסור ע"כ וכן בריש [אות ל"ט] בזמנו לא צריך כונה כלל כההיא דכהן אוסיף משלי [ונקד על מלת משלי לרמז דמזה

דייק כנ"ל] ע"כ, ותימא איך לא הרגיש בדברי תוס' דמסיק ביה שכתבו להדיא דהוא מתכוין, והגם דהם כתבו זה רק לישוב קושייתם ולענין אי הוּו שלא בזמנו והוא קאי למאי דחשבינן ליה בזמנו [ובאמת גם בזה לא ידעתי מנא ליה בפשיטות שם ושם בברכת כהנים ותקיעות דהוי בזמנו אף דגם הרא"מ [פ' ואתחנן ופ' עקב] כתב בפשיטות כן, מלבד דריטב"א כתב בפשיטות להיפך כנ"ל אלא דלא היה למראה עיניהם דלא נדפס אי עדיין מ"מ גם לתוס' לא ידעתי מאי פשיטותיהו והרי דבר זה פלוגתא דרבה ורב שמן כר אבא ודברי רבה בזה ליישב שיטתו דשלא בזמנו ליכא בל תוסיף והרי בהא לא קי"ל כותיה ומי ימר דבההוא דמחשיב זה זימניה קי"ל כותיה נגד רב שמן ב"א, וכ"ש לפ"מ שכתבתי לעיל דגם רבא כרב שמן ב"א, ותוס' דמייתי מכהן היינו לפי דברי רבה ומשום דבההיא תקיעות ליכא דפליג ולא להחליט הלכה] מ"ח הם כתבו זה לפשוט וכנ"ל, והדיוק שלו מלשון משלי מוכח מהגמ' שם דליתא דפריך [שם סוע"ב] ממתן דמים ואליבא דר"י והי"ל לפרוך טפי מסתמא דברייתא לדברי הכל או עכ"פ מתרווייהו אי משלי משמע בלא כינה וע"כ דההוא שפיר יש לפרש בכונה וכמו שכתבתי, ועכ"פ דעת ריטב"א כמ"ש דשם מכוין למצוה ומה מקשה מתפלה דמכוין לנדבה וע"כ כמו שכתבתי דלא מקשה מבל תוסיף דתפלה רק מבל תוסיף דקרבת דכל שמתפלל נוסח שמ"ע שתיקנו חכמים נוסח זה הוא במקום תמידין [ואף שהוא מתכוון לתחנוני נדבה זה לא תליא בכונתו מאחר דמתפלל אותו נוסח ברכות שקבעו חכמים במקומו] ולגבי התמיד שפיר נחשב בזמנו גמיר דעל ידי מה שהתפלל לא נפטר מהקרבה אלו יהי' ביהמ"ק לפנינו וחיוב תמיד עדיין עליו, וע"כ שפיר גם תפלה ב' במקום תמיד אף בלא כונתו ואיכא משום בל תוסיף אתמיד וכדברי הגאונים הנ"ל: [עג] ועכ"פ נתבאר דמצד תפלה עצמה דדרבנן ליכא בל תוסיף ולאפוקי ממה שראיתי בתשובות שבות יעקב [ח"ב סי' פ"ד] לחוש על מוסיפים תפלות בחצות וכדומה בצבור.

משום בל תוסיף עוש"ב, ולדעתי פשוט דליתא והחוששים לבל תוסיף לא אמרו אלא בתפלת שמ"ע, ומ"ש מראב"ד [סוף פ"א מהל' תפלה] דאדרבה יותר י"ל להוסיף כל היום תפלת י"ח ע"ש, תמוה דראב"ד בא לאפוקי תפלות שבת ויו"ט וכיוצא דהם ברכות הודאה ומשום ברכה לבטלה ע"ש ולא הני דהם תחנונים ולא הודאה וגם ליכא ברכה, ויותר הי"ל לומר לענין בל תוסיף להתוס' דבכופל לא שייך בל תוסיף ע"כ עדיף כופל תפלת י"ח וכמ"ש ריטב"א סוכה, אבל האמת גם ריטב"א לא חש אלא בי"ח וכמו שכתבתי, ואפי' יהי' בל תוסיף בדרבנן ג"כ דוקא בהך תפלת י"ח שתיקנו לחדש תפלה בברכות אבל תחנונים דעלמא לא עולה על דעת אדם לדון בו בל תוסיף, ותפלה בכל לשון ויאסור לבקש איזה בקשה בל"א ג"כ בכל היום חוץ מג' תפלות אפי' לומר ד' יעזור לי וכיוצא והם דברי הבל, ואף למאן דלית ליה ולואי שיתפלל כו' לא אמר בתחנונים דעלמא שלא בברכות והוא פשוט מאוד אין צריך לפנים: [עד] והנה הארכת קצת בענין בל תוסיף בדרבנן הואיל ואתי לידן אף שאינו נוגע לענין, ונשוב לדאתאן עלה דלפי מה שנתבאר דלא שייך בל תוסיף בדרבנן, א"כ לרובא דאינשי דידעי דהוא דרבנן דזיל קרי בי רב דבסוכות תשבו ז' ימים ובשמיני הוא כיו"ט שני דרבנן אפי' ישנו ג"כ ליכא איסור, ורק לחוש למיעוט עמי הארץ לגזור אטו דידהו שמא יבואו לישן ג"כ ולכוין לדאורייתא דהוא ג"כ גזירה דלא שכיח כ"כ י"ל דשפיר עדיף להו לחוש לגזירת שמדא שיהיה חשש

קלקול לכל ישראל כולם, ובלאו הכי במקום אחר ביארתי דלדעתי הטועה וסבור על דבר אחד וסבור שהוא מצוה ועושה לשם מצוה ובאמת אינו מצוה אינו עובר על בל תוסיף בשוגג, דכיוצא בו לענין בל תגרע הגורע דבר אחד מפני שהוא סבור שמצות התורה כך ובאמת אינו כן אינו עובר על בל תגרע בשוגג דאל"כ עשית להרבה חכמי ישראל עוברים על בל תוסיף ובל תגרע בשוגג כשטועים באיזה הלכה וכן הרבה המינים כשטועים מחסרון ידיעה בכהאי גוונא ובכל פלוגתות דכהאי גוונא, כגון פלוגתא דר"י ורע"ק סוכה ל"ד בן אי ג' הדסים וב' ערבות או רק א' להסוברים דיש גם בתוספת המין עצמו משום בל תוסיף יהי' לרע"ק ר' יהושע עובר משים בל תוסיף וכן לדברי ר"י עבר רע"ק משים בל תגרע, אבל לדעתי מצות לא תוסיף ולא תגרע אינו אלא על הבא להוסיף על המצוה או לגרוע, ואף שאין צריך כונה להוסיף מ"מ צריך שידע שהמעשה הוא מוסיף על המצוה והרי בא להוסיף במעשה ומה דאינו מכוין למצוה לא מהני להוציא מתוספת המעשה, אבל המתכוין לעשות מצות התורה וסבור דמצות התורה כך ושמחוייב על פי התורה לעשות כן הרי בא לקיים מצות התורה ולא להוסיף או לגרוע רק אדרבא לעשות כאשר ציוה ד' אין זה עובר על אזהרת לא תוסיף ולא תגרע בשוגג כלל, שהאזהרה רק על המוסיף או גורע ולא על הטועה דכפי טעותו הוא עושה כמצות ד' והרי הוא שוגג וטועה באותה מצוה שהוא טועה בה ולא במצות לא תוסיף ולא תגרע שלא נאמרה על עסק זה, ולא כפמ"ג שם [סוף אות מ] שכתב ראוי להודיע לנשים שהם פטורים רק שמחמירים, ושם [אות ל"ה] מביא מראב"ד [סוף פ"ב מממרים] שהשיג ארמב"ם דבדרבנן אלו קבעו בדברי תורה הי' בל תוסיף ומ"ש כמה פעמים קראי לאסמכתא ואיך סתמו בברייתא והא אתי למטעי ולומר שהוא מן התורה ממש ועוברים על בל תוסיף ע"כ, ולפי דעתו מבואר מראב"ד נגד מה שכתבתי ודגם הטועים בכלל אזהרת בל תוסיף וע"כ מצריך להודיע לנשים [ומה שכתב לשון ראוי לפי שכתב שם די"ל דלא שייך בל תוסיף רק במוסיף חלק וע"ש] כנ"ל והוא פירש כן כדי ליישב תמיהת הכ"מ עליו בזה: [עה] אבל באמת זה אינו ולא כיון ראב"ד להנ"ל וגם כשנימא כן לא קשה זה כלל והוא לשיטתו הנזכר לעיל דאין מחלק בין מתקנים לעושים, ולפי דבריו לרמב"ם גם העושים צריכי לידע שהוא דרבנן ואם יטעו על דרבנן שהוא דאורייתא שזה מעשים בכל יום גם בבני תורה בכמה פרטי הלכות דרבנן דסבורים דמן התורה וגם הפוסקים נסתפקו בכמה דברים לפי דעתו יהי' עוברים על בל תוסיף, ובאמת אף אי יש בטועים משום בל תוסיף בדרבנן לא שייך זה וכמו שכתבתי לעיל דכלפי העושים שפיר הוא מצות התורה מאשר יורוך גם לרמב"ם רק על המתקנים קאמר.

וא"כ מאי נ"מ אם אחרים יטעו כיון דהמתקנים והמסכימים עצמם ידעו שהוא אסמכתא ושלא כיונו לקובעו בדברי תורה ליכא בל תוסיף, ואף דאחרים יטעו ויחשבו שהוא מן התורה ממקרא זה מה נ"מ אי הוא מזה או מאשר יורוך מאחר דאצלם חשבינן למן התורה ליכא בל תוסיף, וגם לשון הראב"ד שם מבואר דלא כיון לזה שכתב שם אין בו משום בל תוסיף אפי' קבעוהו לדורות [ע"ש בכ"מ תמה על זה, ולדעתי הראב"ד דק יפה דהרמב"ם כתב תחלה גבי גזירת ב"ד הלשון ויעמוד איסורו לדורות ואח"כ כתב שלא כו' ולקבוע הדבר לעולם, והרי לשון זה מבואר כהבנת ראב"ד בו דאין יכולים לקבוע

לעולם, והחילוק מבואר דלקבוע היינו שיהי' דבר קבוע כמצות התורה שלא ישתנו לעולם ולא שייך בהו ביטול הטעם.

ואף דחכמים יכולים לעקור היינו רק הוראה שעה וכמ"ש [שם הל' ד] אבל אין קובעין הדבר לדורות כו' ע"ש, ואף בשב ואל תפשה דיכולין לעקור לא ביאר רמב"ם שם חילוק, והיינו דגם זה נקרא לשעה כל זמן שטעם הגזירה קיים דכל גזירת חכמים אינו אלא משום טעם וסייג ואם יתבטל הטעם יכולין ב"ד גדול לבטל כמ"ש [שם הל' ג].

ומה שכתב בהל' ג' דב"ד שלסייג אין יכול לבטל זה קאי אעיקר הדין דהל' ב' דהוא דהוא כשלא בטל הטעם ולא על מה שסיים אפי' בטל הטעם דאי בטל אין כאן עוד סייג, וע"כ כתב הכא בגזירת ב"ד הלשון ויעמוד כו' היינו שיעמוד כך כל זמן שלא יבוא ב"ד גדול לבטל, אבל לשון לקבוע היינו שיהי' הלכה קבועה וקיימת לעולם שלא יוכלו לבטלה אלא להוראת שעה זהו רק בדברי תורה ובזה פליג עליו הראב"ד דיכולין לקבוע לדורות להיות קבוע וקיים כשל תורה ממש כן נראה ברור בעיני בכונתו] ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו במקרא כדאשכחן בכמה דוכתי וקרא אסמכתא ע"כ, הלשון מבואר דעל המתקנים קאי ולא מחשש טועים בדבריהם רק שהם עצמם קבעוהו ועשאוהו כו', וכן מה שכתב וסמכוהו הרי אמר לשון סמך ואם הוא סמך לא יטפו אבל באמת לא זכר מחשש שיבואו לטעות כלל ולא דיבר מזה אלא מהמתקנים שקבעו כשל תורה וקאמר על זה וסמכוהו היינו דבכל מקום דאסמכוהו אקרא הוא כדי שיהיה דינו כשל תורה וכדמייתי זה פמ"ג עצמו [שם אות כ] ע"ש, והיינו דלכך הסמיכוהו להודיע בזה שקבעוהו כשל תורה בזה שלמדוהו מקרא כדי שיראו התלמידים שמהמקרא נלמדת ויקבעו דינה ככמה דברים הנלמד מקרא ושל תורה, והרי דכונת המתקנים כך הי' במה שסמכוהו אקרא לקבעוהו בתורת של תורה ובזה הוא דפשיטא לי' דקבעוהו לדורות דר"ל שלא יוכלו לבטלה וכמו שנתבאר, ומנ"ל זה רק דס"ל דהא דסמכוהו במקרא הכונה הי' לזה שיהיו סבורים בה שנלמדת מקרא כדי שיהיה כשל תורה לגמרי וע"כ שלא יוכלו לבטלה ג"כ, וזהו שהוקשה לי' ארמב"ם דבמה שהסמיכוהו הי' כונתם שיחשבו באמת שהוא מן התורה וע"כ דתורה הרשתם גם על זה, וגם לפ"ז לא קשה קושית כסף משנה עליו וא"כ אין ראייה לטועים מיניה: [עו] ואם נחליט כמו שכתבתי דאטועים לא שייך בל תוסיף בלאו הכי לא שייך בזה בל תוסיף כשישנו בטעות שיחשבו שהוא מצוה, אבל בלאו הכי צריך ביאור דברי רש"י עירובין שם שסיים אי ח' לא מכוין והוא פתח בלשון אנן כו' והרי אנן בקיאין ולא מספק ולא שייך זה וכמו שכתבתי לעיל ועכ"פ תקשה לי' לפי דבריו לדידן, וצ"ל דהוא ס"ל גם האידנא דמנהג אבותינו אנו עושין ממש כמו אבותינו, שהרי אנו מחשיבין ג"כ יו"ט שני לספק והיינו דכך תיקנו דאף דבקיאינן מ"מ ננהוג בו מנהג ספק כאבותינו ולהחשיבו לספק כאלו אין אנו יודעין ואנו עושין מפני הספק שמא הוא כך, ואע"פ שאנו יודעין שאינו כן ביד חכמים לתקן שעם כל זה ננהוג בו כספק ונוהגין ביו"ט שני כל דיני יו"ט של ספק כאבותינו ומכוונין שפיר לספק שמא הוא ט"ז הוא חול ואעפ"י כן נוהגין בו ח"ט משום ספק ט"ו שאנו תופסין אותו ספק וה"נ בשמיני דסוכה: [עז] ולפ"ז י"ל דעיקר הקושיא הוא משום גזירה על רובא דעלמא דידעי דמשים ספק הוא דעבדינן שמחשיבין אותו לספק ז', וכשישינין בו ג"כ משום ספק נהי דמה שמחשיבין לספק שביעי וחכמים לא החשיבוהו לענין השינה לספק ז' בזה לא שייך בל

תוסיף מה שמוסיפין להחשיבו לספק ז' מטעמים הנ"ל דמוסיף אדרבנן או דטועה, מ"מ איכא בל תוסיף מצד הספק שמיני שמכוונין רק לספק ושאם הוא ח' לא יהיה למצוה ואי אין צריך כונה יש גם בזה משום בל תוסיף, ובשלמא אי חכמים ציוו על זה הרי הם אמרו לישב על הספק, ואף שמצד הספק דמיני יהיה בל תוסיף כיון דהם אמרו לישב עבדינן זה על פי התורה דאשר יורוך וליכא בל תוסיף, וכמו אם היה ספק שמן התורה להחמיר לא שייך לחוש לבל הוסיף על צד הספק הב' למ"ד דאין צריך כונה שהרי דין התורה, וה"נ כשמדרבנן להחמיר וכן כשחכמים אמרו להחשיבו ספק, אבל בשינה דלא ציוו חכמים כשמכוין אי שמיני לא יהיה למצוה ואינו מכוין לדרבנן ולא טועה הוא רק שאין מכוין למצוה כלל בזה שפיר הוה לי' מוסיף אדאורייתא בלא כונה, ולא אדרבנן לבד כיון דאיכא מצות סוכה דאורייתא והוא לא מכוין לדרבנן מהיכי תיתי נימא דמוסיף אדרבנן ולא אדאורייתא ועל מצות בסוכות תשבו שבעת ימים שהוא ישן גם בשמיני והוי תוספת אשבעת ימים דאורייתא כיון דאין צריך כונה והוא מכוין שלא למצוה כלל ולא לדרבנן, ושפיר כתב רש"י דאי אין צריך כונה ניחא אספק דשמיני לפי שכל הקושיא רק מספק דשמיני, וא"כ אדרבא דברי רש"י אלו סייעתא להרשב"א וגם להראב"ה, וגם מתוס' דר"ה הנ"ל לא קשה ארשב"א דשפיר כתב אי אין צריך כונה לא יתבינן וכמ"ש בדברי רש"י משום גזירת שינה והי' גם מהם ראייה לראב"ה: [עח] ומצאתי בפרדס הגדול המיוחס לרש"י [בהל' ר"ה סי' קפ"א] ההוא דר"ה למה תוקעין כו' דהקושיא דאין להוסיף דעובר על בל תוסיף ופירש לערבב כו' ע"ש, מבואר להדיא כרשב"א ולא כתירוץ התוס' ודגם בכופל המצוה יש בל תוסיף אם לא כשחכמים תיקנו בשביל איזה טעם, וכן כתב עוד שם אח"כ על המרבין בתקיעות על סדר הברכות דאסור דעובר על בל תוסיף ומייתי גמ' דר"ה מהישן בשמיני וברכת כהנים [ונראה כונתו לענין אפי' תימא דחשיב עבר זמנו דהא הם ג"כ מתכוונים למצוה אף דיודעים דמוסיפים שלהם] ורק מ"ש חכמים לערבב שטן או דר' אבוהו מחמת ספק וכן [יעיין שם מ"ש מקל תקיעא דיחידאי צ"ע דשם משמע דהם אותן שלא שמעו וכן הוא בתוס' [שם ל' א] ד"ה וביבנה ולא באו להוסיף כלל] מאה קולות דאית לי' נגד ק' פעיות יעוש"ב, הרי דכל שיש איזה טעם לא שייך בל תוסיף ואפי' בלא תקנת חכמים, וכהאי דמאה קולות דמביא לפני זה שם הירושלמי הלין דמחמירין ועבדין כו' ע"ש, והיינו ע"כ משום דגם כל המנהגות וחומרות ומילי דחסידות כל שיש לדבר טעם ויסוד הוא בכלל מה שנמסרו דברי תורה לחכמים דעל פי אשר יורוך והם אמרו להוסיף תקנות קבועות לכל ישראל ומנהגים למחמירין מה שיש בו טעם להחמיר, ואין אזהרת בל תוסיף אלא הוספה מלב בלא שים טעם ויסוד, ולפ"מ שכתבתי לעיל דבדרבנן לא שייך בל תוסיף הוא לא חשיב להני תקיעות שמוסיפין בברכות מוסף אדרבנן רק אדאורייתא כיון דאין מתכוונין לדרבנן להוסיף אדרבנן רק יודעים שמוסיפים בקולות מעצמם מהיכי תיתי להחשיבם מוסיפין אקולות דרבנן ולא אקולות דאורייתא והם באו להוסיף מעצמם על דברי תורה כמו שחכמים הוסיפו אלא דעל דברי חכמים ליכא בל תוסיף ובדידהו איכא, והוא ראייה למהשכתבתי לענין שינת ח' בסיכה דכשאנו מתכוין למצוה כלל ולא לדרבנן חשוב מוסיף אדאורייתא: [עט] ועכ"פ נלמד מזה ג"כ דעת רש"י להדיא דבכל תקנת חכמים בטעם לא שייך כל תוסיף והגם דלדעת ברור מכמה ראיות דאין ספר ההוא מרש"י

עצמו וכניכר ג"כ מתוכו בכמה דוכתי וכן מביא כמה פעמים מרבינו שלמה והוא רש"י וגם מלשונו ניכר למבין שאינו כסגנון לשון רש"י כלל מ"מ תלמידיו יסדוהו כפי מה שקבלו ממנו וידעו עכ"פ דגם דעתו כן, והא דמצריך בשמיני בסוכה היכר וחש לנראה כמוסיף הנה זה בלאו הכי צריך טעם מאי שנא ההוא מכל יו"ט שני וכל מצות דרבנן כלול במדינה כל שבעה וכדומה דלא חיישינן לנראה כמוסיף, ובפרדס שם כתב אהא דתקיעות דרבי אבוהו שנסתפק כו' הלכך אינו נראה כמוסיף כו' ע"ש מבואר דגם משום נראה כמוסיף לא שייך באמת בכל כהאי גונא שמוסיפין באמת אלא שיכולין להוסיף כשיש להם טעם ויסוד, ונראה דשאני שמיני דסוכה דאנו עושין יו"ט דשמע"צ ולישב בסוכה בשמע"צ על זה ליכא שום טעם, ומדברי פרדס הנ"ל למדנו דעיקר תלוי כשיש טעם ויסוד לדבר וגם חכמים אין יכולים לתקן ולהוסיף בלי שום טעם ויסוד דזה הוי בל הוסיף וישיבת סוכה ביו"ט דשמע"צ ודאי מוסיף גמור הוא ואיכא בל תוסיף.

ותקנת חכמים היינו שנחשיבו לספק ז' ויושבין משום ספק ז' ובכל יו"ט שני שפיר הרי אנו מחשבינן אותו לספק ואף דבקיאתן יש חשש גזירה וכ"ש לולב כל ז' דבמקדש הוא דאורייתא ותיקנו במדינה זכר למקדש דיש לו טעם ויסוד דאף שאינו יום ראשון שייך נטילת לולב. אבל הכא על יום שמיני ליכא טעם א"כ שפיר מה דהוא אצלנו יו"ט גמור דשמע"צ אין נראה ששיבת סוכה הוא משום ספק ז' אחר דאנו אומרין תג שמע"צ בתפילה וקידוש וברהמ"ז ואין מזכירין סוכות כלל והרי דאין מחשיבין אותו לספק של יחי סוכות.

וע"כ נראה כמוסיפין לישב בסוכה גם בשמע"צ ואלו הי' כן הי' בל תוסיף ואף שאין הכונה כן מ"מ נראה כמוסיף והא דאין מברך היכר הוא דמחשיבו לספק והכנסת הנר או כלי היכר דאינו סוכה דמצוה, ואפשר דלרש"י תרתי היכרי צריכי להוציא מחשש נראה כמוסיף מצד הסוכה ומצד הגברא ועל דרך שאיתא [חולין ע"ה ב] תרי תמיהי דכירי וה"נ בב' היכרים ישימו על לבם שאינו מוסיף.

וע"כ בלולב דלא מצי להיות היכר אחר רק מה שאין מברך לא תיקנו בשמע"צ משום נראה כמוסיף, ובשינה חיישינן ואף דהשתא אכלינן מדרבנן לא שייך לומר דאפי' אי נראה כמוס' בשינה הוי לי' רק מוסיף אדרבנן דלא שייך בל תוסיף. דזה אינו דשפיר מוסיף אדאורייתא דהא מדרבנן ג"כ אי אפשר להוסיף בשמע"צ דעל זה אין טעם רק מטעם ספק וע"י ההיכר דהוא רק משום ספק ז' ובשינה דאין היכר ונראה כמוסיף בשמע"צ על הז' ימים הוי לי' שפיר מוסיף [ולענין ט' היה אפשר לומר שזה טעם דרש"י דלא נהירא לי' ככל הראשונים לפרש לן אט' [מלבד די"ל דמשמע לי' דלן ולהו בהאי יומא מיירי] דס"ל אי בשמיני אין צריך היכר דהוא מתקנת חכמים דלא שייך בל תוסיף א"כ בט' אף אי נראה כמוסיף הוא כמוסיף על ח' דהוא מדרבנן ובדרבנן ליכא, והרא"ש ושאר פוסקים דמפרשים אט' י"ל דסבירא להו כיון דח' הוא משום ספק ז' ולא הי' תקנת חכמים בי' גופי' א"כ בט' דליכא ספק חשוב מוסיף אדאורייתא] ושפיר דברי רש"י כראבי"ה: [פ] ולפי מה שכתבתי בפירושו דבריו בעירובין א"כ מה שכתב יתבינן לכתחלה ושריק אישיבה גופה קאי ולא אשינה, ולפי מה שדקדקתי לעיל מלשון הנזכר דלאו מצוה הוא אלא רשות דמותר לכתחלה א"כ מזה ג"כ ראייה למה שכתבתי, ובלילה

מיהת ליכא מצוה דהרי הא דמיתב יתבינן מצוה ואיך כתב לשון לכתחלה ושרינן וע"כ משום דהתם אישיבת לילה מיירי דבטח יש לגזור שיבוא לישן ג"כ כשיאכל סעודת הערב, ובדאמר כשאין לו מקום מהו כו' לרש"י דקאי אשמיני מוכח דבלילה ליכא מצוה דרק כשאין לו מקום אמר מהו והוצרכו לומר ע"י היכר, ונהי דלכולי עלמא נמי הותר ע"י היכר מ"מ זה רק היתר ולא מצוה דאי מצוה וכולי עלמא יתבי לא הוה לי' לותר אשאין לו מקום, ושפיר כתב רק דשרינן ויתבינן לכתחלה ע"י היכר ולא שהוא מצוה: [פא] ונראה דיש לדייק נמי לרש"י דבעי היכר בשמיני למ"ד ברוכי מברכינן מה יועיל ההיכר כיון דמברך אקב"ו הרי חזינן דעושה למצוה ונראה כמוסיף, ודחוק לומר דאין ה"נ הך מ"ד פליג דא"כ הוה לו לומר התם דריב"ל נמי ס"ל דלא מברכינן, וגם לפמ"ש לעיל דהא דפוחת משמיה דרב אתמר והרי אמר שם דלא פליגי הא לן כו' א"כ משמע דגם רב מודה להא דבעי היכר בשמיני ושם [מ"ו סע"ב] רב הוא דאמר ז' לסוכה וללישנא קמא היינו דמברכינן, ודחוק לומר דהך סוגיא דגמ' דקאמר ולא פליגי הוא כלישנא בתרא שם לפ"מ שכתבתי לעיל דההלכתא כלישנא קמא, וגם דע"כ אי אפשר לומר כלישנא בתרא דהא ריב"ל דלא אמר לן פוחת ע"כ משום דס"ל דיתבינן וא"כ אר"י נקוט דר"י ומה בכך דמרא דשמעתא דהתם לא עביד כן האיכא ריב"ל דס"ל כן והלכה כותיה נגד ר' יוחנן כמ"ש תוס' [מגילה כ"ז א] ד"ה כוותי' וע"כ דסוגיא דהכא אליבא דההלכתא כלישנא קמא, וללישנא בתרא יש לומר אין הכי נמי דריב"ל קאי גם להו ופליג אמ"ד פוחת דאין צריך לפחות ואין ראייה דס"ל דיתבינן לר"י דאמר נקיט דר"י וא"כ קשה דרב אדרב ללישנא קמא וע"כ ג"כ כמו שכתבתי דבלילה ליכא מצוה, ומ"ש מברכינן היינו ביום ובלילה אין יושב כלל ואיכא הפסק ולא נראה עוד כמוסיף ורק כשאין לו מקום יושב פ"י היכר ואז אין ה"נ דלא מברך ג"כ לדברי הכל דהא אין המצוה אז רק ביום, ועכ"פ דעת רש"י בסוכה לדעתי מבואר כן, וראיתי בקרבן נתנאל [שם אות ל"ב] כתב לפרש גם דברי רש"י כהרא"ש ע"ש ואין זה מחזור כלל למדקדק בלשון רש"י: [פכ] ובברכי יוסף או"ח [סי' תרס"ח ס"ק ג] מביא גם בשם יד אהרן שפירש להקרבן נתנאל ודחאו באמת הבנין יעו"ש באורך שכיונתי לדבריו בדקדוק דברי רש"י, רק מה דהוסיף להסתייע מהרוקח דס"ל כן לא ידעתי מה הוסיף בזה סיוע לכונת רש"י, והגם דהרוקח מסתמא הבין כן בדברי רש"י הא קמן הרא"ש דהבין להדיא בדבריו כן ואם הט חשבו להרים ראש נגד הרא"ש מאי אולמיה דרוקח מהרא"ש רק דהוא פסק כן והרא"ש חולק, ובס' יד דוד בחידושו ל"סוכה שם החזיק בדברי היד אהרן והקרבן נתנאל וחיליה מדברי ריטב"א ור"ן ואגודה דלא מייתי דברי רש"י ולדחותו, וזה אין כדאי להכריע ממשמעות דידהו מדלא מייתי דאולי י"ל דספוקי מספקא להם בכונתו ולא ברירא כ"כ ולא רנו להאריך ולדחות מפני ספיקא דידהו מה דפשיטא להו בהבנת דברי רש"י ובפרט דפשטות דברי רש"י ולשונו מורה בבירור לדעתי כן וכמ"ש גם הברכי יוסף, והם לא ראו ספר פרדס הגדול לרש"י ואנו זכינן לאורו ושם זכיתי למצוא מפורש [בס"ס קפ"ט בסוף הל' סוכה] כתוב בלילי שמיני ספק שביעי לערב מכניסין בה דבריו שלא היו ראויים להכניס בה מקודם כגון שפודין של ברזל ומאני פתרא ומאני מיכלא ע"כ, ולשון מכניסין כו' משמע חיובא ולא רשות והיתר [ומה שכתב בלילי אין לדייק דרק בלילה ולח ביום די"ל דר"ל מיד מבערב מכניסין ועומדין שם כל היום] והגם

דהספר זה מתלמידיו כמו שכתבתי לעיל הם קים להו בדברי רבם טפי מהכל ונהגו מנהגיו, ואין להרהר אחר דבריהם מעתה דודאי דבר ד' אמת בפי הרא"ש ורוקח בדברי רש"י: [פג] ושם לפני זה מצאתי גם המנהג שלא לאכול בלילה דהוא מנהג ותיקון קדמונים גדולי כולם בזמנו דרש"י, שכתב שם דרבינו אליעזר ורבינו שמואל בני רבינו יצחק הלוי [רבו דרש"י שמביאו בפירוש כמה פעמים כידוע] קדשו בלילה בבית ואכל חוץ לסוכה ולמחר ביום אכלו בסוכהוטעם שלהם מתלמוד ירושלמי [ר"ל שם בפרק ד' דסוכה הל' ה ובפרק ו' דברכות הל' ו' והועתק שם בפרדס בסוף סי' צ' ע"ש דאמרו ריב"ל אמר צריך לקדש בתוך ביתו ושם אח"כ מי שסוכתו עריבה עליו מקדש בלילי יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו, ונראה דיש כאן חיסור לשון וצ"ל ויש לדחות,, דירושלמי"] מספר [ר"ל מדבר] מליל יום האחרון דהיינו יום ט' וכן משמע בפסיקתא [ב ח"כ דהר' שניאור הלוי חולק על שאן יושבין והביא ראיה מפסיקתא, ומזה כמו שהגהתי דהוא ראיה לדחות דברי האומרים כנ"ל מירושלמי, ובפסיקתא רבתי שבידינו חסר בסוף כל פסקות דסוכות ושמע"צ] ושאלתי את רבינו יעקב לוי [אחיהם של הנ"ל] ואמר מתחלה הי' אבי [רבינו יצחק הנ"ל] נוהג כו' כדרך שעושין אחיי אבל בזקנותו פעמים כו' והין ולא ורפיא בידיה ור' אלכסנדר העיד עליו שבתחלה כו' אבל חבירו רבינו שלמה [הוא רש"י וכ"כ לעיל שם בשמו שהוא קודש וישב גם בלילה בסוכה וקרי לו התלמיד חבירו דרך כבוד לרבו ועל דרך שאיתא [בר"ה ל"א ב] אלא דהכא שלא בפניו, אבל כפי הנראה הי' רש"י תלמיד חבר להרב רבינו יצחק הלוי וע"כ גם שלא בפניו ראוי לתלמיד לכבודו לכתוב כן] ושאר רבותינו אמרו לו וחזר בו [ולא בהחלט רק להיות רפיא בידיה דודאי גם עדות בנו אחת וידע במילי דאבוה טפי מאחרים ובפרט דגם הוא נהג לישב כמו שכתב שם לפני זה וגם מדאחיו הנזכרים לא שבו גם אחר פסק אביהם משמע ג"כ דמסתמא ידעו כנ"ל דלא חזר בהחלט רק רפיא בידיה והם החליטו כדעתו הראשונה] וכן כו' ע"כ: [פד] ובאליה' רבא [סי' תרס"ח ס"ק ב] כתב מספר אמרכל טעמייהו של אותן שאין יושבין בלילה כדי לקיים גם הירושלמי דמשמע שאין לישב בח' וסיים דעליהם נאמר כסיל בחושך הולך דירושלמי לא פליג אש"ס דילן דירושלמי מיירי לבני א"י כו' ע"כ, ומה שכתב לשון פסיל כו' וזה אמרו בעירובין [ו' סע"ב] על העושה כחומרי דמר ודמר בפלוגתא כשסתרי ע"ש, נראה דהבין דס"ל דירושלמי פליג אתלמודין וס"ל דלא יתבינן כלל ל וכמבואר ג"כ מהלשון שכתב סתם שלא ליש בח' וכן מה שכתב אח"כ דלא פליג מבואר דהם ס"ל דפליגי והיינו דאין לחלק בין לילה ליום כלל רק דהם עשו פשרה בזה ורצו לצאת ידי הכל ועשו בלילה כירושלמי וביום כבבלי וזהו תרתי דסתרי וכסיל, ובאמת גרע טפי דשם הוא יוצא חומרי שניהם ומחמיר לכל צד ועביד כתרואיהו אבל הכא אדרבא בזה מגרע גרע דלא עביד כחז מינייהו ואין יוצא ידי שום אחד מהם ואי בחד צד הוא חומרי שניהם בחד צד הוא קולי שניהם דחשבינן לי' שם רשע דמה שאין יושבין בלילה הוא קוצא לגבי מצות סוכה לתלמודין ומה שיושבין ביום הוא קולא להירושלמי לענין חשש נראה כמוסיף, ואולי ס"ל בהפסק הלילה לא חיישינן למוסיף וכמו שכתבתי לעיל או דס"ל דהירושלמי לא חש לנראה כמוסיף כלל אלא בלילה מפני הקידוש והא דקרי לי' כסיל על הישיבה ביום להחמיר כתלמודין אף דלירושלמי אין איסור, אך הרי מ"מ בלילה עבדי שלא כדין

לתלמודין דלפי דעתם הוא חיוב גם בלילה ואמאי קרי כסיל לבד אם באו להקל נגד תלמודין שהוא עיקר ואף דרוצין לצאת ידי חומרת ירושלמי אין לעשות מה שאין רשאי לתלמודין.

ובאמת אי באו למצוא מ"ד דלא יתבינן הרי יש גם בתלמודין מ"ד כן ללישנא בתרא דבגמ', ואולי ס"ל בתלמודין הוי אפשר לומר דקאמר רק דאין צריך לישב אבל מירושלמי משמע איסור, אבל זה אינו דכיון דאין צריך ממילא נשמע איסור גם לתלמודין כמו בא"י דאף מי שאין לו מקום צריך לפחות בה ד', אי משום דבתלמודין אדחי דמסיק דהלכתא יתבינן זה מועיל לדחות גם הירושלמי דכללא בידינו לפסוק הלכה כבבלי נגד ירושלמי בכל מקום ולא חיישינן כלל לירושלמי נגדו היכי דפליגי ולא הי' צריך לזה לומר דלא פליגי, וגם בעל אמרכל ודאי לא ידע מי בעל דברים דלא הי' כותב לשון כזה על גדולי ראשונים בזמן רש"י, ופשוט דהם ס"ל כמושכתבתי מתוך דברי רש"י הנ"ל דגם לתלמודין ליכא חיוב ומצוה מיהת בלילה, והם רוצים לומר דע"י היכר ג"כ לא אמרו אלא בשאין לו מקום וכמו בארץ ישראל דאפשר לפחות לח סגי בהך היכר הנ"ל בח"ל כשיש לו מקום דיכול שלא לישב כנל דהא לאו חיוב הוא, ורש"י פליגי בזה וס"ל דבח"ל כיון דיש בשיבה גם בל לה משום סרך מצוה יכולין לישב ע"י היכר, ועל זה נסתייעו מן הירושלמי ושם איתא ג"כ הא דרחב"א וריב"ל ושם אמר ריב"ל לקדש בבית ואין לנו לומר דפליגי בבלי וירושלמי אליבא דריב"ל רק דבבלי קאי אין לו מקום כדאיתא שם להדיא וירושלמי לא מיירי מאין לו מקום וקאי ביש לו מקום רק שסוכתו עריבה וכמ"ש בהדיא אח"כ מי כו' הרי דביש לו מקום קאמר ומוקי זה שם כריב"ל ע"ש וביש לו מקום לא מהני היכר: [פה] ומה שכתב בעל אמרכל להשוותם דקאי בת"י הגם דפשיטות הירושלמי משמע כן דאמתניתין קאי דמיירי בא"י וכן דברי רחב"א דקאמר לפסול מבעוד יום דר"ל בערב יו"ט דביו"ט אסור והיינו בא"י ובברכות כם נמי מייתי מקודם מתני' דסוכה וגם מפרשי הירושלמי הר' אלי' פולדא והקרוב עדה ופני משה וכן בפירוש הר"ב החרדים הנדפס מחדש על ירושלמי ברכות נראה שהיינו בפשיטות גם דברי ריב"ל דהא דסוכתו עריבה דאח"כ הכל בח' גמור בדרחב"א, מ"מ באמת אי אפשר לומר כן דא"כ איך הותר לו לאכול כל הסעודה בסוכה והרי בירושלמי נא נזכר כלל שום היכר דנר או מאני מיכלא וגם מה תועלתו דקדש בבית מה הועיל בזה אאכילה, וראיתי בבעל העיטור חלק ב' שם האריך בפירוש לשון ירושלמי ומגיה שם אח"כ יעו"ש, ומשמע לכאורה דהוא מפרש הא דריב"ל דאוכל ג"כ בבת ונקט קידוש שהוא תחלת הסעודה, אלא דאי אפשר לומר כן דהא בדר"ה מפורש דאוכל בסוכה ולכן לא ידעתי כעת לעמוד על דעתו בזה: [פן] ומ"ש הר"א פולדא והאחרונים והקרוב עדה דחה שמקדש בבית היי היכר יעו"ש אינו נראה כלל ואפי' לראבי"ה דמשום היכר מה שאין מברך שהוא רק בתחלת הסעודה היינו מה שאין מברך דזה עדות שאינו למצוה, אבל הקידוש כיון דשתיית יין אין צריך סוכה כמ"ש [בסי' תרל"ט סעי' ב] מה היכר יש בזה שמקדש בבית, וגם ביו"ט ראשון הי' יכול ג"כ לעשות כן אלו רצה ולא דמי להיכר נר וכלים שהוא דבר האסור בחג, ובפני משה שמקדש בבית לפי שמזכיר שמע"צ דלא שייך לסיכה, ולא כתב משום היכר נראה דסבור דריב"ל ב"ל לא חש לנראה כמוסיף או דס"ל מה שאין מברך סגי להיכר ופליגי אתלמודין אליבא דריב"ל, ותמוה ג"כ כיון

דלא חש לנראה כמוסיף גם בקידוש מה בכך דמזכיר שמע"צ דלא שייך לסוכה והרי הוא אין יושב בסוכה למצוה כלל רק לעריבות ומה חשש וסתירה יש בזה והרי באמת הוא שמע"צ ואינו יושב למצות סוכה, ובלאו הכי ג"כ תמוה לפי מ"ש פני משה עצמו אח"כ אהא דאמר ר' מונא דשמואל כר"ח דמרחב"א דמצריך לפסול ולא מהני לקדש בבית דאין מזכיר שמע"צ בסוכה ע"כ כשמואל דצריך במקום סעודה יעו"ש דעושה בזה פלוגתא ב' אמוראי אליבא דרב, והנה הבין בזה גם טעמיה דרחב"א לפסול רק משום הקידוש ומלבד דהוא סותר בזה דעת עצמו בתחלה שם אדרחב"א שכתב משום נראה כמוסיף ע"ש תמוה לעשות פלוגתא בלא"ה אליבא דחד מ"ד, ומנא ליה דטעמיה דרחב"א משום קידוש ולא משם נראה כמוסיף והוא בשעת אכילה ולא מהני מה שיקדש בבית לזה, ומיהו שם אין צרך לדברי הפני משה ומה שכתב דשמואל כר"ח ר"ל דהוא ס"ל כר"ח ולא דר"א ס"ל ג"כ כדשמואל, [ובפירוש החרדים דייק ג"כ מדרחב"א כשמואל ובשביל זה כתב דלא גרסינן בשם רב ע"ש וכבר נזכר לעיל מר"ן ג"כ הגירסא בשם רב וכן הוא גם בפרדס הגדול שם [בסוף סי' צ], ובאחת גם לפירושו אין הכרח דרחב"א כשמואל רק דהוא לא ס"ל לסמוך אהיכר דקידוש וכמו שכתבתי] וכפי הנראה קצת דפני חשה הבין דהכל אחד ונראה כמוסיף שייך רק בקידוש כשמזכיר שמע"צ, אכן לא ידעתי בזה שום טעם שיהיה נראה טפי כמוסיף ומכוין למצוה ולא לעריבות ע"י שמזכיר שמע"צ מכשאיין מזכיר ואדרבא י"ל עוד סברא להיפך ועכ"פ גריעותא ודאי ליכא בזה: [פז] והיה אפשר ליישב קצת לפמ"ש הריטב"א סוכה שם בשם מורו [הרא"ה] בשם רבינו הגדול [הרמב"ן] דכל דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה ליכא משום בל תוסיף כו' והישן בשמיני כסוכה לא חשיב דקאי לחודיה כיון שכל הימים רצופים ואין הפסק בינתיים ע"כ, וצריך לומר דמפרש אישן בתחילת הלילה קודם אכילה דלא מפסיק לישב בבית בדבר הצריך סוכה, או כמו שכתבתי לעיל לראבי"ה ורש"י בשמיני דח"ל דאוכל בסוכה והפסק בדבר שאין צריך סוכה לא חשיב הפסק דגם בחג נמי אין צריך לישב אלא בדבר שצריך סוכה, ויש לומר דס"ל לירושלמי במה שמקדש היום לשמע"צ בזה יש להחשיבו דקאי לחודיה מה שהוא קובעו חג בפני עצמו ואף דהימים מצד עצמם רצופים וכמ"ש [בנזיר ז' א] דלא מפסקי מהדדי י"ל דהיינו בסתם ימים אבל הכא שם החג מבדילו להיות בפני עצמו, ורק כשמקדש בסוכה אי מכוין גם אז למצוה נחשב לו שמע"צ בכלל החג דסוכות שזה השמיני להם ועדיין הכל אחד ורצוף, אבל אי מקדש בבית דאז לא נראה עדיין כמוסיף ושרוצה לישב גם בו בתוכה שפיר י"ל כמי שכתבתי דהוי לי' בקידוש קביעות לחג בפני עצמו שאין מחובר לחג הסוכות הצריך סוכה, וע"כ כשאוכל בסוכה אח"כ לא חיישינן לנראה כמוסיף דאפי' אי מוסיף באמת ומכוין אח"כ בשעת אכילה למצוה כיון דכבר בקידוש נקבע לחג בפני עצמו ולא רצוף לסוכות נחשב לחודיה קאי ואין עובר על בל תוסיף ועיקר חשש נראה כמוסיף רק כשמקדש בסוכה, אבל מלבד דסברא זו לא נתחווה לי עדיין גם לפ"ד וגם דאפי' תאמר כן נימא מיד בתפלה שהיה חוץ לסוכה נקבע לחג בפני עצמו ואפי' יקדש על היין אח"כ בסוכה כבר קידש היום בתפלה שלא בסוכה, בלאו הכי נמי רוב ראשונים לא ס"ל כריטב"א כשם רבו הנ"ל רק כדברי התוס' שמביא שם לפי זה: [פח] ועל כן נראה עיקר כיון דדברי רחב"א וריב"ל הוא גם בבבלי ושם מוקמינן הא לן והא להו מסתמא גם בירושלמי כן,

וע"כ לא אחר ריב"ל לפסול דצריך לה דמחר ועיקר חשש נראה כמוסיף נתבאר לעיל
דהיינו ע"י שעושהו ח'.

וא"כ י"ל זהו דוקא בשעת קידוש שאומר שמע"צ ולא סוכות כלל ועושהו שמיני ומפני
כן לא תיקנו לישב בלילה כלל, וטעם הב"י עם טעם הב"ח ומג"א הם לאחרים וצריכים
זה לזה דאין נראה כמוסיף אלא בקידוש שהם תרתי דסתרי ונראה כיושב בסוכה אע"פ
שהוא ת' וזה הוי מוסיף כמו שכתבתי לעיל.

אבל אכילה דאח"כ שהוא משום ספק ז' דתקנת חכמים להחשיבו ספק לא שייך נראה
כמוסיף רק עכ"פ צריך לקדש בבית ושוב לא הטריחוהו ליכנס לסוכה אם לא שעריבה
ורוצה דוקא בסוכה וזהו כשיש לו מקום, ותלמודין כשאין לו מקום בעי היכר ומועיל
גם בשעת קידוש, ומה שאמרו דשמואל כר"ח אע"ג דרחב"א בא"י קאי ובח"ל אי אפשר
דצריך למחר י"ל דבסוכה גדולה אפשר גם בח"ל שיפסול ויפחות בזוית אחד ויקדש שם
במקום הפחת, ודרחב"א מועיל בין בא"י בין בח"ל בסוכה גדולה ודריב"ל אינו אלא
בח"ל ובין בגדולה ובין בקטנה, ולשמואל דאי אפשר כריב"ל ע"כ צ"ל לדידה תקנתא
דר"ח גם בח"ל ובסוכה גדולה שאפשר כן: [פט] ואולי י"ל דר' מונא דירושלמי שם
דפליג אדלעיל וס"ל דשמואל ור"ה פליגי ס"ל נמי דרחב"א וריב"ל פליגי וגם רחב"א
בח"ל מהני דוקא לפסול היינו במקום אחד לקדש כנ"ל וכשמואל [ואידך מימרא י"ל
העיקר כגירסא דברכות ר' הושעיא ולא רב, ומ"ש מה דאמר רב בהר"ן [פרק ע"פ]
הגירסא שם דאמר ר' הושעיא וכן הוא גירסת החרדים בפירושו שם ולא קשה דרב
אדרב בירושלמי לפמ"ש לעיל דלא כהגהת החרדים וכן הוא גירסת הבעל העיטור חלק
ב' שם יעו"ש, אך בתוס' [פסחים ק' ב] ד"ה ידי ובהרא"ש [שם סי' ה] איתא ר"א בשם
רב וכהגהת פני משה ובפרדס שם איתא תחלה ר' הושעיא לבד אבל אח"כ איתא דאמר
רב, וע"כ צריך לומר לפ"ז דפליגי אליבא דרב וכמ"ש הפני משה והיינו דנקט ר"ת ולא
רב האומר הא', ובפירוש החרדים דקדק מזה כהגהתו אבל לפי גירסא הנ"ל גם דר"ה
לא נקט האומר הא' אלא דבשמואל נקט האומר הא', ונא ידעתי למה לא כתב בעל
החרדים מזה ואולי חסר בדבריו דבלאו הכי יש שם חיסור לשון בזה כמו שיעי"ש
ובדר"ה יש לדקדק טפי דלעיל נקט רב האומר הא' ואח"כ ר' מני נקט ר"ה, ולמה
שכתבתי לא מצי למינקט בדר"ח ור"ה האומר הא' שהרי הם פליגי אליביה וא"כ ר' יוני
דוקא הוכרח למינקט לדידהו] ושפיר מוכח מירושלמי דמי שאין סוכתו עריבה ויש לו
מקום ובית יאכל בלילה בבית ומטעמיה דהב"י משום הקידוש, ולא כמ"ש אליה' רבא
על פי ספר אמרכל זה לטעם בפני עצמו ע"ש, ובאמת הוא טעמו דבית יוסף וגם דב"ח
ומג"א כנ"ל רק הם הביאו ראיה לזה מירושלמי ומה שהקשה מנ"א מברהמ"ז זה קשה
גם אירושלמי, ובהרא"ש פרק ע"פ שם הגירסא בדריב"ל לברך, ואפשר דר"ל כל
ברכות קידוש וברהמ"ז, אך אח"כ בדר"ה גם שם איתא רק מקדש, אבל באמת בב"י
דקדק ג"כ משום זמן ולא משים אמירת שמע"צ הרי הרגיש בקושית מנ"א וכתב זמן
דשייך בקידוש לבד, ונראה דאמירת יום השמיני אינו סותר לשיבת סוכה מספק ז'
ולהחשיבו כמוסיף כנ"ל כיון דבאמת הוא יום שמיני דסוכות וחכמים ציוו לעשות סוכות
ח' יום אף אלו לא הי' שמע"צ תג מן התורה כמו בפסח ואף שהוא משום ספק ז' מ"מ
שפיר קרינן לי' גם כן ח' שהרי כן הוא באמת אצלנו יום ח' ואנו יושבין ת' יום בסוכה

והח' מדרבנן ומספק, ומה שהוא עצרת וח' דסוכה מספק אינו עצרת ולא יו"ט, זהו ג"כ אמת שאנו עושין אותו עצרת ויו"ט מפני הספק ואין בזה סתירה גמורה כיון דעיקר מה שאנו קורין אותו שמיני דחג אינו שום סתירה, וע"כ נקט רק זמן דבזה אנו עושין אותו רגל בפני עצמו ולא שמיני דחג ומספק וזה הוי סתירה גמורה ונראה על ידי זה כמוסיף כנ"ל ושפיר החשש רק בקידוש ולא בברהמ"ז: [צ] ובחנם לגלג בעל אמרכל על העושין מראה זו, והדוחין שבספר הפרדס כפי מה שהגהתי ג"כ לא העמידו בא"י כהאמרכל רק בח"ל ובט', והגם דיש לומר דעדיפא להו בזה מדלא אמר ריב"ל תקנתא דרחב"א ונטו להשוות עם תלמודין וי"ל דז"פ גם בתלמודין בכ' כהרא"ש ושאר פוסקים באמת הוכרחו לזה ג"כ דבא"י אי אפשר לומר כלל וכמו שכתבתי רק בט' בח"ל, בזה י"ל בשלמא בח' הוה כמוסיף על ז' ימים דדאורייתא כנ"ל אבל בט' י"ל דהם ס"ל דבשמיני לא חיישינן לנראה כמוסיף כיון דהוא תקנת חכמים אף שיאמרו שמצוה לישב בח' ולא מספק ז' הגם דחכמים לא יכלו לתקן זה מ"מ לעושים אין נ"מ בטעמן של חכמים וכל שעושה טל פי תקנת חכמים לא הוי מוסיף, ולפ"ז בט' אפי' הוי כמוסיף שיחשבו דמכוין למצוה אינו אלא כמוסיף איום שמיני דרבנן דמהיכי תיתי יאמרו דמכוין לדאורייתא דכתיב רק ז' ימים ובח' יושבין מדרבנן כשזה מוסיף מסתמא מוסיף אדרבנן דסבור שחכמים תיקנו לישב כל ימי החג או שהם תיקנו בת' והוא מוסיף בט', ואע"ג דגם חכמים אין יכולים לתקן אלא בספק ז' ובט' היה בל תוסיף כיון דלעושיין אין נ"מ אפי' ישבו בח' משום ח' לקיים תקנת חכמים ליכא בל תוסיף ה"נ כשישבו בט' לשם מוסיף על תקנת חכמים אף דחכמים לא תיקנו הו"ל מוסיף אדרבנן ולא אדאורייתא וליכא בל תוסיף ולא שייך לחוש לנראה כמוסיף, ורק בשעת קידוש שאומר יום שמיני ומחזיקין היום לשמיני ואתמול שביעי א"כ שפיר הוי לי' נראה כמוסיף אז אדאורייתא דז' ימים הוא דאורייתא והוא בח', וע"כ שפיר גם בט' עיקר החשש בשעת קידוש וכשמקדש בבית לא חיישינן עוד, והא דלא חיישינן בברהמ"ז דלא שייך השתא תירוץ דלעיל, אפשר לומר דס"ל דרק בקידוש דמקמיאכילה כשאז נראה כמוסיף הוי לי' גם באכילה דאח"כ מוסיף, ואכילה דבז' ימי חג בעי סוכה איכא בל תוסיף אבל כשמקדש בבית דבשעת אכילה לא הוי כמוסיף אדאורייתא וליכא איסור אע"ג דאח"כ בברהמ"ז נראה כמוסיף, על שעת ברהמ"ז עצמו אין לחוש כמוסיף דלא בעי סוכה ואכילה הקודמת כבר מה דהוה הוה ואין לנו לחוש אלמפרע כיון דבשעת מעשה לא הי' חשש.

כך אפשר לומר קצת בישוב דברי הדוחים שבפרדס אם הוא כפי מה שהגהתי, ובאמת שהוא דחייה בקש והעיקר נראה דא"ר בח"ל קאי וכמו שכתבתי, ואפשר דרש"י לא חש לי' דס"ל דירושלמי לא מיירי מהיכר מה דהוא רק בסיכה קטנה והא דמאני מיכלא לאו ריב"ל אמרה בתלמודין רק סתמא דגמ' ומרבינא ורב אשי דמאמוראי בתראי הוא אחר סידור הירושלמי, והירושלמי וריב"ל עצמו לא מיירי מהיכר זה ונקטו לקדש בבית ולא שלא יועיל היכר.

ועכ"פ זכינו לדעת דהנוהגין כן בדורות הראשונים לאו קטלא קניא נינהו ויש לו ג"כ יסוד בגמרא ובירושלמי ואע"ג דזהו רק לענין הלילה ממילא מיהת שמעינן דמה שאמרו מיתב יתבינן לאו ישיבה גמורה בעינן בכל היום וסגי בכל דהו שישב, ויש לומר הכי

נמי גם ביום נמי באכילה כל שהוא סגי, ועכ"פ במדינות אלו דליכא שום עריבות ועל הרוב עוד טורח הרבה וצער קצת יש על מה לסמוך.

ואין להרהר אחר מנהג גדולי ישראל: לתשובתי בענין ישיבת סוכה בשמע"צ [צא] והנה כל מה שכתבתי בזה על חשש מוסיף [המבואר ברש"י [מ"ח א] ד"ה מאי] שהוא משום לתא דבל תוסיף, הוא על פי דברי הרא"ש שם שכתב על דברי רש"י הנ"ל שלא יהא נראה כבל תוסיף. וכן הוא בבעל המאור סוף סוכה וחומרא דרבנן הוא שלא יראה כעובר על בל תוסיף.

וכן המרדכי שם בשם ראבי"ה הנזכר לעיל שמביא מהא דהישן בח' בסוכה ילקה דאיכא איסור בל תוסיף דרבנן אלא שאין לוקה, אבל מצאתי עתה בילקוט [פ' פנחס סי' תשפ"ב] על פסוק ביום השמיני מביא מפסיקתא אריב"ל צריך אדם להפריש עצמו מסוכתו ביום השמיני שכבר אמרה תורה בסוכות תשבו שבעת ימים אם היתה סוכתו עריבה עליו היאך יעשה אר"ה נכנס ומקדש בתוך ביתו ונכנס ואוכל בתוך סוכתו דבר אחר צריך לפוסלה מבעוד יום וכיצד מעביר חרות אחת והוא פוסלה ולמה הטריחה עליו התורה שיכנס בתוך ביתו מפני שרגל בפני עצמו הוא כו' עי' שם, וראיתי בזית רענן שעל הילקוט שם כתב בד"ה צריך אדם כו' היינו לבני ארץ ישראל דעובר על בל תוסיף כדאיתא בר"ה כו' ע"ש ומפרש גם כונת הפסיקתא קתא משום בל תוסיף, ומה שכתב כדאיתא בר"ה תמוה דשם מבואר להיפך דליכא משים בל תוסיף בזה, ואולי כונתו לדיוקי דהמרדכי הנ"ל מהתם דלא אמר אלא שלא ילקה משמע דאיסור איכא, אבל מלבד דלא היה לו למימר על זה בסתם ובפשיטות כדאיתא בר"ה בלאו הכי המרדכי למד משם איסורא לדידן ומשום דכל קושית הגמ' לדידן כמ"ש רש"י עירובין והוא כתב רק לבני א"י: [צב] אבל באמת בלאו הכי אין כונת הפסיקתא כלל משום בל תוסיף דא"כ לא הוה ליה למימר הקרא דבסוכות כו' רק שהרי אמרה תורה לא תוסיף, וגם מה שאמר אח"כ למה הטריחה כו' מבואר דלאו משום בל תוסיף הוא והוצרך לבקש טעם למה כו', ואין לומר דכונתי לענין בל תוסיף ג"כ פירוש למה חשו בזה יותר מאכילת מצות ביום שמיני בא"י כשאין לו חמץ או שנשארו לי מצית ואין רוצה לקנות חמץ והרמ"א [בהג"ה בסי' תרס"ו] כתב דלא אמרינן נראה כמוסיף אלא ביום ע"ש ואפשר דר"ל משום שהוא יו"ט חשו טפי ונימא דלזה כיון ג"כ בפסיקתא הנ"ל, דזה אינו דא"כ הי"ל לומר רק שהוא רגל ולא רגל בפני עצמו, ובלאו הכי אין טעם ביה לחלק בין יו"ט דהא איכא חוה"מ שהוא חול ויושבין ג"כ כבם כה רק עיקרהחילוק בין יום ח' שהוא סמיך ליו"ט ובין הרחוק וכן הוא בלבוש שם, ובלאו הכי לשון הטריחה התורה משמע שהוא מן התורה ואי משום נראה כמוסיף ובל תוסיף הוא רק גזירה דרבנן, ואף דמצינו לשון אמרה תורה על דרבנן וכמ"ש הרמב"ן בס' המצות [ריש שורש א], מלבד די"ל דזהו רק בדבר שיש לו רמז בכתוב כניסוך המים וכן ברכות דר"ה אף דהם דרבנן מ"מ למדום [בר"ה לב א] מקראי, וגם י"ל דלא אמרו אלא במצוה דרבנן ולא במה שהוא רק לגדר וסייג לדברי תורה וכמו שכתבתי במקום אחר בזה, בלאו הכי נראה דלא שייך אלא לשון אמרה תורה דזה י"ל שפיר כיון דתורה אמרה לא תסור ומברכינן מהאי טעמא אקב"ו אדרבנן קריה אמרה תורה, אבל לשון הטריחה תורה דקאי אאותו טורח פרטי על זה נראה דלא שייך לומר לשון הטריחה תורה: [צג] אבל באמת פשוט לדעתי דכונת

הפסיקתא למידרש מיתורא דקרא דהך שבעת ימים מיותר דהא קאי ארישא וחגותם אותו חג לד' שבעת ימים וגו', וע"כ דרשו דהך שבעת ימים בא למעט שמיני ולאסור בזה אף כשלא נתכוין למצוה דליכא בל תוסיף וזה איסור דאורייתא ודריש אח"כ טעמא דקרא דלמה הטריחה כו' לפי שהוא רגל בפני עצמו, ור"ל דאם ישב בסוכה אז יהא נראה כנמשך ונטפל לחג הסוכות והתורה הקפידה דיעשוהו לחג בפני עצמו, [ובמילי דאגדתא ביארתי טעם לקפידא זו שלהיותו חג בפני עצמו צריך לישב בבית דוקא ולא בסוכה וכדאשכחן ביעקב אע"ה שנסע סוכתה דרמזוהו ברע"מ [אמור ק' ב] על חג הסוכות ונאמר שם ויבן לו בית ובשמע"צ יעקב אבינו רישא דחדותא כמ"ש בזוהר [שם ק"ד ב] סוף ד"ה ביום והדברים עתיקים ואין כאן מקום להאריך] [צד] ולפי זה נראה דגם רש"י שכתב להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים, אין כונתו לגזירה דרבנן משום לתא דבל תוסיף רק להך איסור דאורייתא דבמצות סוכה ביחוד שלא להוסיף על ז' ימים, ומשום הכי איכא מ"ד דלא יתבינן והוא אף בזמן שאין בקיאים והיה להם ספיקא דאורייתא, ובשלמא לולב הוא ספיקא דרבנן אבל סוכה דאורייתא רק משום דאיכא ביישיבה אם הוא ח' ג"כ איסור דאורייתא והוא ס"ל דאין תקנה לאיסור זה אלא כשיפסלנה מתורת סוכה וכדפירש"י שם על פוחת בה ד' וא"כ אין תקנה בח"ל ולמ"ד דיתבינן והלכה כותיה ס"ל דסגי לאפוקי מהך איסור בהדלקת הנר או מעייל מאני מיכלא אע"ג דאין הסוכה נפסלת בזה: [צה] וי"ל עפ"י זה מה שהוכחתי מלשון רש"י מחר דבלילה אינו אוכל וטעם הנוהגין כן, דכפי מה שכתבתי דהוא איסור דאורייתא לאכול בשמיני בסוכה גם בלא כונת מצוה אי הוא ח' קשה מה יועיל הא דנר וכלים, הא ודאי הני איסורים להכניסן לסוכה לאו דאורייתא נינהו רק חכמים אסרום לכבוד הסוכה או שלא יצא משם מפני המיאוס וכמו שאיתא במלחמות סוף סוכה, ובשרגא כתבו התוס' [כ"ט סוף ע"א] והר"ן שם בסוף פרק הישן הטעם שמא תשרף, ובשלמא אי מדרבנן נפסלה בזה י"ל כיון דאין ראוי מדרבנן מהני גם לדאורייתא כיון דהשתא דתקינן רבנן לפסול לאו סוכה הוא [והארכתי בכלל זה במקום אחר], אבל בזה דגם מדרבנן סוכה כשירה הוא דלא נפסלה בכך וכ"כ במלחמות סוף סוכה ובהר"ן שם ועי' בבעל המאור שם ובהריטב"א [מ"ז א] מהיכי תיתי יועיל זה לענין האיסור דאורייתא, ואפי' אי הי' איסור מדאורייתא להכניס אין נראה שיועיל זה להתיר האיסור דאורייתא הנ"ל כיון דמ"מ סוכה כשירה היא וכן הוא בבעל המאור סוף סוכה, ורק משום דהוא חומרא דרבנן בעלמא כשלא נתכוין למצוה מהני היכרא, וזה לא שייך למה שכתבתי מהפסיקתא שמדאורייתא האיסור גם כשלא נתכוין למצוה ומשום הכי בא"י לא מהני אלא לפסלה ובבבל נמי הא איכא ספיקא דאורייתא וגם הוא ספק הקרוב לודאי דל"ש אלו ועובר וכ"ש האידנא דבקיאינן: [צו] וי"ל דהנה רש"י מפרש שם פוחתד' טפחים ופוסלה, ופשט לשון לפוסלה משמע שפוסל כל הסוכה בזה והיינו כשפוחת כל האורך מדופן האמצעי דליכא בהנשאר מכל צד ג' דפנות [וכמ"ש התוס' שם [י"ז א] ד"ה אויר].

ודלא כהריטב"א שם שכתב ליישב תמיהת התוס' שם ד"ה פוחת דר"ל כשהנשאר סוכה כשירה ומהני להיכר יעו"ש, ובתוס' שם הקדימו לתמיהתם דברי רש"י נראה דהרגישו דאגמרא גופה לא קשיא דיש לומר כהריטב"א רק לפירש"י קשה, ומ"מ לא כתבו לפרושי כהריטב"א ולדחות פירש"י דבאמת גם הם לא ניהא להו בפירוש הריטב"א

דלפ"ד גם בבבל היו יכולים לעשות כן ולאכול בחלק הכשר אי זה הוי היכר, וגם בא"י לפ"ד דמהני היכר בעלמא אף שהוא יושב בסוכה כשירה כ"ש שיועיל ההיכר דנר או מאני מיכלא, ומהגמ' מבואר דבדוקא אמרו הא לן הא להו דבא"י לא מהני היכר וצריך דוקא לפסול ובבבל אי אפשר לפסול כמ"ש רש"י, וגם גוף הדבר שיהי' זה היכר לחלק הנשאר הכשר נראה דלא ס"ל דא"כ אכתי יפחתו בבבל ג"כ מקום ד' על ד' ולא על פני כולו והוא יושב במקום הכשר, וע"כ דס"ל דלא מהני אלא היכר שבסוכה עצמה, וגם לריטב"א שם דחשיב הורדת כלים היכר וכתב דהא לא גרע, י"ל דגרע וגרע דהתם ההיכר בסוכה עצמה אבל כאן במקום ישיבתו שהוא סוכה כשירה ליכא שום היכר: [צז] וליישב קושיות תוס' אפשר לומר דמה שכתב רש"י ופוסלה לא קאי על כל הסוכה רק על אותו מקום, והיינו שיקדש שם ויכול לאכול אח"כ בסוכה כבפסיקתא הנ"ל והוא ג"כ בירושלמי [פרק דסוכה סוף הל' ה], וע"כ אמר שיעור ד' טפחים דהוא שיעור מקומו של אדם למ"ד [בסוכה ח' א] דתלתא גברי בתרי אמתי יתבי וגם למסקנא שם דגברא באמתא נקט ד' טפחים שהוא רובו וכמו שכתבתי לעיל בשם בעל העיטור, ואע"ג דגם בג' טפחים דהוי פלגא סגי כל שאין רובו בסוכה דמצית ישיבת סוכה הוא שיהי' ראשו ורובו בסוכה, יש לומר דמ"מ לא סגי בג' טפחים מצומצמים דאפשר שיטה מעט ונמצא רובו בסוכה וכיון דאפקית מג' אוקמה אד', ונראה דאפי' תימא במשמעות לשון ופוסלה דברש"י כמו שכתבתי לעיל דר"ל דפוסל כל הסוכה, אפשר לומר ג"כ דבירושלמי שם [והובא בבעל העטור טור חלק ב' חלק עשרת הדברות סוף הלכות סוכה, ובאור זרוע גדול חלק ב' סו"ס שכ"ט] ובפרק ז' דברכות הלכה ו' [והובא בהרא"ש פרק ערבי פסחים סי' ה' ובהר"ן ריש פרק ע"פ ד"ה סבור מינה] פליגי בזה דרחב"א אמר צריך לפסול כבתלמודין והוא הדבר אחר דבפסיקתא הנ"ל ובירושלמי שם, ושם מפרש טעמו דס"ל צריך לקדש במקום סעודתו וע"כ לא מהני לקדש בביתו, [ובזית רענן על הילקוט שם ד"ה נכנס ומקדש כתב אע"ג דאין קידוש אלא במקום סעודה מיירי שהסוכה ג"כ בתוך הבית כו' ע"ש, ולא ראה הירושלמי שם ושם ורא"ש ור"ן הנ"ל דר"ה ס"ל דאין צריך במקום סעודה ופליג אדשמואל, ומיהו שם הלשון ועולה ואוכל בסוכתו דמבואר דהסוכה באיגרא כמ"ש הרא"ש [פרק ב' דסוכה סי' ד] מלשון העלום ומארעא לאיגרא לא מהני לשמואל כמ"ש [בפסחים ק"א א], ולשון הפסיקתא ונכנס ואוכל כו' ולא אמר ועולה, אבל מ"מ ודאי אין לדחוק בסתימות הדבר דאיירי רק כנ"ל וגם בירושלמי הנ"ל כתב דברי ר"ה כמו שהוא הגירסא בירושלמי ברכות הנדפס מחדש עם פירוש מהר"ש סירליו וכן הוא הגירסא בהרא"ש והר"ן ואו"ז גדול ובעל העיטור הל"ל וא"כ ודאי גם דברי ר"ה בפסיקתא כונתו כן אף דהוא שם בלשון אחר, ועוד דבירושלמי שם ושם ריב"ל אמר סתמא צריך לקדש בביתו ומפרש ג"כ כדר"ה ע"ש]: [צח] ועדיין צריך טעם לר"ה למה לא אמר לפסול, ובפירוש הר"ב החדדים לירושלמי ברכות שם כתב אדריב"ל דקאי כשלא פסל מבעוד יום, אבל סתימות הלשון צריך כו' משמע דתקנתא לכתחילה קאמר ולא קאי אדרחב"א דלעיל וכשלא פסל, ובפסיקתא הנ"ל איתא דבר זה בלשון דבר אחר כנ"ל ומשמע דתרוייהו מן דברי ר"ה השיעשה זה או זה ואינו פלוגתא אבל בירושלמי הוא פלוגתא, [והקרוב בעיני דמלות דבר אחר שבפסיקתא וילקוט הנ"ל ט"ס וצ"ל רב אמר שכן הוא בירושלמי בשם רב והיה כתוב בר"ת ר"א ברי"ש ונחלף לפני

איזה מעתיק בטעות הר' בד' והבין שהיא ר"ת דבר אחר] ופשוט כיון דשם קאי ביש לו בית רק שסוכתו עריבה עליו י"ל כשיפסלנה דהיינו ע"י נטילת חרותא כנ"ל מהפסיקתא והיינו מסככה, וכבתלמודין, דפוחת זה מזיק להעריבות דשיבתו בה דיכנס רוחות וגשמים ושרב דרך מקום הפתוח, ורק למ"ד דאין קידוש אלא במקום סעודה דאי אפשר לקדש בבית וע"כ לפסול, אבל כל דאפשר בענין אחר ודאי לא יפסול, ולפ"ז י"ל גם בתלמודין דאין לו מקום להוריד וע"כ לפחות כיון דאין ניה לו בהפחיתה ודאי אם יוכל לסתום בדבר הפסול לסכך כסדין וכיוצא ודאי יעשה, ושיעור לסכך פסול בד' ולא כולי עלמא דינא גמירי החילוק בין אויר לסכך פסול וע"כ לא פליג רבנן ונתנו שיעור הפחת בד' דשמא יסתום האויר בסכך פסול כשיזדמן לו במה לסתום כן נראה בישוב דברי רש"י: [צט] וי"ל לפ"ז כיון דחזינן דבארץ ישראל הנר כו לפתות דוקא ולהניח אויר פתוח על פני כל אורך הסוכה שאין ישיבתו עריבה עוד כ"כ ולא סגי בהכנסת הנר ומאני מיכלא, א"כ בבבל נמי אפי' תימא דבח' שצריך לישב בסוכה ואי אפשר לפסול התקינן חכמים לסמוך אהיכרא, אכתי בתשיעי ספק שמיני אמאי וסמכו על זה מאחר דסגי בקידוש חוץ לסוכה כנ"ל מפסיקתא וירושלמי גם בבבל הי' להם לפחות ד' על ד' שיעמיד שם בשעת קידוש בט', וגם בסוכה קטנה שאם יפחות ד' על ד' לא יהי' בהנשאר שיעור סוכה ולא יהיה לי מקום לישב בח' הרי יוכל לקדש חוץ לסוכה נגד דופן ופתח הפתוח וסמוך לשולחני שבסוכה דהו"ל מקום סעודה, וזה שאין לו מקום להוריד סוכתו למטה ויוכל לעמוד בחוץ אצל הפתח ולקדש, ואפי' היא על הגג [ולמטה דרים אחרים] אם היא קטנה כ"כ שבפחיתה ד' טפחים לא ישאר ז' טפחים שיעור הכשר סוכה כיון דפחות מד' אמות על ד' אמות לא חשיב בית ולא דיירי ביה אינשי כמ"ש [בסוכה ג' ב] א"כ בסוכה קטנה כנ"ל בכל גג בית ישאר הרבה מהגג חוץ לסוכה שיוכל לקדש שם אצל הפתח: [ק] והיה אפשר לומר דאין הכי נמי מי שצריך לאכול בט' ג"כ בסוכה צריך לעשות כן ומשום הכי מפרש רש"י דקאי ביום ח' דלדידן דמיתב יתבינן צריך לקדש ג"כ בסוכה ואי אפשר לקדש בחוץ ועבדינן היכר הנ"ל, אבל לא משמע שיהיה דברי רש"י כן להצריך זה בט' מה שלא נזכר רמז מזה, והרי גם על זה אפשר לומר לפ"מ שכתבתי בטעם הדבר דהוא איסור דאורייתא לישב בשמיני גם בלא מתכוין למצוה, ולהאי איסור לא מהני ההיכר דנר וקדירה כיון דמ"מ הסוכה כשירה כנ"ל א"כ זהו רק בח' בא"י לפמ"ש בפסיקתא הנ"ל הטעם שהקפידה תורה לפי שהוא רגל בפני עצמו א"כ זהו בח' דהוא דאורייתא, אבל ט' בח"ל דהוא רק דרבנן סמכו חכמים על היכר הנ"ל, אבל זה דחיק כיון דלדידן גם זה שמע"צ והך היכר לא מהני לגבי איסור התורה בשמיני עצרת אין טעם שיתקנו שיועיל בזה כיון דאפשר בענין אחר, ובלאו הכי מלשון רש"י דמפרש הך היכר אח' ולא הזכיר מט' כלום משמע דבט' אין צריך עד היכר כלל, ובאמת לפמ"ש דהוא חיסור דאורייתא גם בח' לא יועיל ההיכר דהוא ספיקא דאורייתא כנ"ל, ולפ"מ שכתבתי בדיוק לשון מחר דרש"י יש לומר שמטעם זה אוכלים בסוכה בח' בח"ל רק ביום ובירושלמי שם ושם איתא מקדש לילי יו"ט האחרון בביתו ועולה כו' מבואר דבקידוש דלילה לבד בבית סגי לאכול כל היום אח"כ בסוכה, ואע"ג דלשון הפסיקתא הנ"ל סתם וכן בדריב"ל בירושלמי שם ושם איתא סתם צריך לקדש בביתו ילמוד סתום מהמפורש דר"ל קידוש דלילה: ע"כ מעצם כתי"ק